

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

Bc. David Březina

**Politické, hospodářské a společenské
dopady marockých migrací do Španělska**

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a veškeré použité zdroje informací jsem uvedl v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 30. 3. 2014

.....

Rád bych poděkoval vedoucímu práce RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za odborné rady a
vstřícný přístup při vedení diplomové práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. David BŘEZINA**
Osobní číslo: **R120633**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Politické, hospodářské a společenské dopady marockých migrací do Španělska**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je komplexní zhodnocení politických, hospodářských a společenských dopadů migrace z Maroka do Španělska. Práce zahrne jak legální, tak ilegální migrace a zaměří se také na migrační politiku Maroka a Španělska. Důraz bude kladen na analýzu politického směřování Španělska, dopady migrace na jeho ekonomickou situaci a demografické dopady v zemi na celostátní i regionální úrovni.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **20 - 25 tisíc slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

Statistické ročenky migrací, zejména: Instituto Nacional de Estadística: Encuesta Nacional de Inmigrantes (různé ročníky) a publikace Inmigración y Economía Española. Publikace dostupné na webových stránkách španělského Ministerstva práce a Imigrace (Ministerio de Trabajo e Inmigración) Výběr publikací dostupných na <http://www.migrationinformation.org> nebo na <http://www.cruzroja.es> a další knižní zdroje na dané téma.

Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **25. ledna 2013**
Termín odevzdání diplomové práce: **16. dubna 2014**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 25. ledna 2013

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	8
1 ÚVOD	10
2 CÍLE PRÁCE A PRACOVNÍ HYPOTÉZY.....	11
3 PŘEHLED LITERATURY A ZDROJŮ DAT	12
4 VÝZKUM MIGRACÍ V ROZVOJOVÝCH STUDIÍCH	14
4.1 GLOBALIZACE A SOUČASNÉ TRENDY MEZINÁRODNÍ MIGRACE.....	16
4.2 VYBRANÉ TEORIE MIGRACE	19
4.2.1 Neoklasická teorie.....	19
4.2.2 Nová ekonomie migrace.....	19
4.2.3 Teorie světového systému.....	20
4.2.4 Teorie duálního trhu práce	20
4.2.5 Teorie migračních systémů.....	20
5 MAROKO JAKO ZDROJOVÁ ZEMĚ MEZINÁRODNÍCH MIGRACÍ.....	22
5.1 HISTORICKÝ PŘEHLED MAROCKÝCH MIGRACÍ.....	22
5.1.1 Migrace od reconquisty až do roku 1962	22
5.1.2 Migrace od 1962 až do 1990.....	23
5.1.3 Migrace od 90. let do současnosti	26
5.1.4 Maroko jako tranzitní země.....	28
6 ŠPANĚLSKO JAKO CÍLOVÁ ZEMĚ MEZINÁRODNÍCH MIGRACÍ.....	30
6.1 HISTORICKÝ PŘEHLED ŠPANĚLSKÝCH MIGRACÍ	30
6.1.1 Migrace od konce reconquisty a migrace do Ameriky (1492–1975)	30
6.1.2 Migrace do Evropských zemí (od 50. let do 1973).....	31
6.2 SOUČASNÝ OBRAZ ŠPANĚLSKÉ DIASPORY VE SVĚTĚ.....	31
6.3 ZMĚNA POSTAVENÍ ŠPANĚLSKA V MIGRAČNÍM SYSTÉMU – ZE ZEMĚ ZDROJOVÉ NA CÍLOVOU ZEMI MEZINÁRODNÍCH MIGRACÍ	32
6.3.1 Největší komunity imigrantů ve Španělsku	34
7 MIGRACE MEZI MAROKEM A ŠPANĚLSKEM	36
7.1 MAROCKÁ DIASPORA VE ŠPANĚLSKU	36
7.2 KVANTIFIKACE.....	37
7.2.1 Prostorové rozmístění Maročanů ve Španělsku.....	38
7.3 SPECIFICKÉ RYSY.....	40
7.3.1 Složení migrantů	40
7.3.2 Ilegální migrace	41
7.3.3 Trasy migrace	42
7.4 MIGRAČNÍ POLITIKA MAROKA	45
7.4.1 Remitence jako nástroj rozvoje.....	48
7.4.2 Dopady mezinárodní migrace a remitencí na rozvoj Maroka.....	50
7.5 MIGRAČNÍ POLITIKA ŠPANĚLSKA.....	51
7.5.1 Imigrační právo	52
7.5.2 Španělsko jako strážce jižní hranice EU	54
7.5.3 Legalizace pobytu jako politické opatření proti nelegální migraci.....	56
7.5.4 Legalizace pobytu pro nelegálně pracující cizince	57
7.5.5 Reakce Evropské Unie na procesy legalizující pobyt	59
7.5.6 Program dorovnání.....	60
8 DOPADY MAROCKÝCH MIGRACÍ VE ŠPANĚLSKU.....	62
8.1 DOPADY MIGRACE NA ŠPANĚLSKOU EKONOMICKOU SITUACI	62

8.1.1	Dopady na pracovní trh a růst HDP ve Španělsku	62
8.1.2	Imigranti v šedé ekonomice	67
8.1.3	Ekonomická krize a nezaměstnanost.....	72
8.1.4	Změna postoje vůči přistěhovalcům	75
8.2	SPOLEČENSKÉ DOPADY MAROCKÝCH MIGRACÍ DO ŠPANĚLSKA.....	76
8.2.1	Demografická změna v souvislosti s imigrací	76
8.2.2	Nejisté dopady nelegální migrace	77
8.2.3	Náboženské dopady	81
8.2.4	Multikulturalismus a integrace přistěhovalců	83
8.2.5	Diskriminace marockých přistěhovalců	87
8.2.6	Vnímání marocké populace	91
8.3	POLITICKÉ DOPADY	94
8.3.1	Současné politické vztahy Španělska a Maroka	94
9	PROGNÓZA DALŠÍHO VÝVOJE	97
10	ZÁVĚR	100
11	SHRNUTÍ	102
12	SUMMARY	103
	SEZNAM GRAFŮ, OBRÁZKŮ A TABULEK.....	104
	POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE.....	107

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AFDB	Africká rozvojová banka; African Development Bank
AME	Španělská muslimská asociace; Asociación Musulmana de España (ESP)
ANAPEC	Marockou národní agenturou pro zaměstnanost; Agence Nationale de l'Emploi et des Compétences (FRA)
CIE	Islámskou komisi Španělska; la Comisión Islámica de España (ESP)
EHS	Evropské hospodářské společenství; European Economic Community
ENAR	Evropská síť proti rasismu; European Network Against Racism
ES	Evropská společenství
ESUO	Evropského společenství uhlí a oceli; European Coal and Steel Community
ETA	Baskická separatistická teroristická organizace (česky Baskicko a svoboda; nepoužívá se); Euskadi Ta Askatasuna
EU	Evropská unie; European Union
EURATOM	Evropského společenství pro atomovou energii; European Atomic Energy Community
FDI	Přímé zahraniční investice; Foreign Direct Investment
FEERI	Španělské federace islámských organizací; Spanish Federation of Islamic Religious Entities
FEF	Nadace finančního výzkumu; Fundación Estudios Financieros
INE	Národní statistický úřad; Instituto Nacional de Estadística
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci; International Organisation for Migration
MCCE	Muslimské rady pro spolupráci v Evropě; Muslim Council for Cooperation in Europe

MINURSO	Mise Organizace spojených národů pro referendum v Západní Sahaře, United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara
ODA	Oficiální rozvojová pomoc; Official Development Assistance
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj; The Organisation for Economic Co-operation and Development
OSN	Organizace spojených národů; United Nations
PSOE	Socialisticko-dělnická strana Španělska; Partido Socialista Obrero Español (ESP)
RAEM	Rozšířený model relativní akulturace; Relative Acculturation Extended Model
SIVE	Sistema Integrado de Vigilancia Exterior; Integrovaný pozorovací systém
UCIDE	Svaz islámských společenství Španělska; Unión de comunidades islámicas de España (ESP)
UNFPA	Populační fond OSN; United Nations Population Fund
UNODC	Úřad OSN pro drogy a kriminalitu; United Nations Office on Drugs and Crime

1 ÚVOD

Na fenomén migrací je v současném světě pohlíženo ze dvou různých pohledů. První se na migraci dívá jako na nástroj možného rozvoje. Jednak pro zemi přijímající, pro kterou příliv imigrantů představuje novou pracovní sílu, jednak pro zemi vysílající, kde naopak emigranti mohou k rozvoji přispět, jak remitencemi, tak nabytými vědomostmi. Druhý pohled, ke kterému se více přiklání rozvojová studia, vidí migraci jako zoufalý nástroj k přežití, který je výsledkem krize, a zdůrazňuje její negativní dopady na cílovou zemi, např. exploataci území, i na zemi zdrojovou, např. rozšiřující se fenomén *brain drain*.

Z historie Španělského království víme, že migranti pro tuto zemi nejsou ničím novým. Španělsko si prošlo fází s převládající emigrací, ale také fází s převládající imigrací. V ní představovaly nejstabilnější a dlouhou dobu největší migrační toky marocké migrace. S rostoucím celkovým objemem migrací obecně muselo i Španělsko pružně reagovat na její dopady. Práce se tematicky zaměří na dopady právě marockých migrací, které sehrály hlavní roli v tvorbě migrační politiky Španělska, výrazným způsobem ovlivnily jeho ekonomickou situaci a podílely se na celkových společenských dopadech migrací do Španělska.

Od počátku bylo Španělsko vůči marockým migracím velice tolerantní a mnohdy přehlíželo i nelegální status části marockých přistěhovalců, a to čistě z ekonomického hlediska, neboť právě přistěhovalci byli levnou pracovní silou a díky nim mohl pracovní trh růst. Mezníkem se stal vstup Španělska do Evropských společenství, která už tak tolerantní k nelegálním pracovníkům nebyla. Následné regulace přistěhovalců měly za následek nové vlny nelegálních migrantů. Druhým mezníkem se stala světová ekonomická krize, která drastickým způsobem dopadla na španělskou ekonomiku. To byl také zlom v postoji veřejnosti k přistěhovalcům z ciziny. Dozvuky světové krize jsou ve Španělsku přítomny ještě dnes, země se jen těžko vymaňuje z jejich dopadů.

Maroční migranti tak musí čelit nejenom nástrahám migrační politiky a ekonomické krize, ale také kulturnímu a sociálnímu prostředí, které je naprosto odlišné od prostředí v Maroku. Od toho se pak odvíjí sociální postavení marockých migrantů ve Španělsku, kteří jsou na rozdíl od jiných skupin imigrantů, vnímání s nejmenšími sympatiemi domácího obyvatelstva. Tyto okolnosti jsou pak zdrojem častých konfliktů, jejichž pozadí je mnohem komplexnějšího rázu.

Důvodem výběru tématu – vedle obecného zájmu autora o problematiku migrací – je zájem o kontroverzní postavení Španělska v Evropě, coby příjemce mezinárodních migrací, a jeho budoucího vývoje.

2 CÍLE PRÁCE A PRACOVNÍ HYPOTÉZY

Cílem diplomové práce je komplexní zhodnocení dopadů marockých migrací do Španělska z pohledu politického vývoje a mezinárodních vztahů, hospodářských a společenských dopadů.

Prvním dílčím cílem práce je zhodnocení obou zemí z pohledů migrací a jejich postavení v migračním systému a následně charakterizování migrace mezi Marokem a Španělskem a popis jejich trendů z demografického i prostorového hlediska.

Druhým dílčím cílem je analýza vývoje migračních politik obou zemí s důrazem na vývoj a změny v migrační politice Španělska v reakci na rostoucí migraci, kde bude zohledněna také problematika nelegální migrace.

Jako třetí dílčí cíl si autor práce stanovil zhodnocení dopadů marockých migrací na ekonomickou situaci a popsání vývoje souvislostí migrace a světové ekonomické krize, dále zhodnocení dopadů na společnost a analýzu vnímání marocké diaspory ve Španělsku. A závěrem popsat vzájemné španělsko-marocké vztahy a nastínit možný vývoj do budoucna.

Ze stanovených cílů vychází vnitřní struktura práce. Při psaní diplomové práce se autor pokusí potvrdit nebo vyvrátit následující hypotézy:

- a) Lze očekávat, že marocká migrace tvoří nebo tvořila nejvýznamnější migrační toky do Španělska.
- b) Lze se domnívat, že marocká migrace směrem do Španělska byla jedním z faktorů, díky kterému započalo utváření dnešní migrační politiky Španělska.
- c) Lze se domnívat, že marocká migrace významným dílem přispěla k rozvoji pracovního trhu a růstu španělské ekonomiky v době před světovou ekonomickou krizí.
- d) Na základě rozdílné kultury a náboženství lze očekávat nízké sympatie ze strany španělských občanů k marockým migrantům.

3 PŘEHLED LITERATURY A ZDROJŮ DAT

V diplomové práci byly převážně použity elektronické knihy a zdroje. Z důvodu absence česky psaných odborných textů zabývajících se migracemi do Španělska, použil autor především zdroje cizojazyčné, hlavně anglické a španělské texty. Stěžejním zdrojem informací pro tvorbu první části práce byla kniha *Livelihoods and poverty: The role of migration* (1999) od autora Arjana **de Haana** působícího na Institutu sociálních studií v Haagu. Další informace byly čerpány z díla Roberta **Stojanova** a Jiřího **Novosáka**, k analýze migračních teorií bylo naopak stěžejní dílo Douglase S. **Masseye** a spol. *Theories of International Migration* (1993).

Největšími odborníky na marocké migrace a studium nelegálních migrací jsou Hein **de Haas**, zástupce Institutu pro mezinárodní migraci, autor děl díla *Morocco's Migration Experience: A Transitional Perspective* (2007a), *North African migration systems: evolution, transformations and development linkages* (2007b), a Jørgen **Carling**, norský expert na migrace, autor děl *Unauthorized Migration from Africa to Spain* (2007a) a *Migration Control and Migrant Fatalities at the Spanish-African Borders* (2007b). Důležitým dílem, které shrnuje postavení Maroka v systému mezinárodních migrací je *Migration in Morocco: History, Current Trends and Future Prospects* (2009) od autorů Özge **Bilgili** a Silja **Weyel** z Maastrichtské Univerzity.

Pro studium a analýzu marocko-španělských migrací použil autor diplomové práce díla a texty od následujících autorů: Virgilio **Gonzalez** a jeho dílo *The Turmoil of Illegal Immigration: Maghreb and subsaharan migration to Spain* (2011), Axel **Kreienbrink** z institutu Bundeszentrale für politische Bildung a jeho text *From emigration country to immigration country* (2008), Joaquin **Arango** a Philip **Martin** a jejich dílo *Best Practices to Manage Migration: Morocco-Spain* (2005), Francisco Javier Moreno **Fuentes** a jeho text s názvem *Evolution of Spanish immigration policies and their impact on North African migration to Spain* (2005) a Inmaculada Marrero **Rocha** a jeho dílo *The Implications of Spanish-Moroccan Governmental Relations for Moroccan Immigrants in Spain: Spanish-Moroccan Governmental Relations and Moroccan Immigrants* (2005).

Pro kapitolu popisující dopady marockých migrací do Španělska byla použita díla autorů Richarda R. **Verduga** a Davida **Swansona** *Immigration and its Effects on Demographic Change in Spain* (2011), José M. **Serrana Martíneze** a jeho dílo *Extranjeros en España: residentes e inmigrantes: Situación presente y perspectivas inmediatas* (2006), Assumpty Aneas **Álvareze** a spol. dílo *Moroccans in Spain: So Near, yet so far: A long history of meeting while not meeting* (2010), dalšími významnými autory jsou Carmen González **Enríquez** její dílo

Undocumented migration: Counting the Uncountable. Data and trends across Europe (2009) a její společné dílo s Miquelem Reynésem **Ramónem** *Circular Migration between Morocco and Spain* (2010), Ricard **Zapata-Barrero** a Nynke **de Witte** a jejich texty *The Spanish Governance of EU borders: Normative Questions* (2007) a *Spanish report on migration and multiculturalism discourses* (2006). Problematikou utváření migrační politiky se zabývají Nieves Ortega **Pérez** v textu *Forging an Immigration Policy* (2003), dále pak mimo jiné i čeští autoři Renáta **Hosnedlová** a Delio Lucena **Piquero**, Markéta **Kadlecová** a Kristýna **Recinová** – všichni z Multikulturního centra v Praze. Na společenské dopady marockých migrací se pak zaměřuje Rosa María v textu *Integration of immigrants: A comparison of Moroccan immigrants in Spain with Turkish immigrants in Germany* (2011) a v neposlední řadě důležité dílo Marisola **Navase** a spol. *Acculturation strategies and attitudes according to the Relative Acculturation Extended Model (RAEM): The perspectives of natives versus immigrants* (2006).

Autor v práci použil řadu informací z mezinárodních i národních organizací, jmenovitě pak UN, AFDB, OECD, The World Bank, EU, UNODC, UN Population Fund, International Organisation for Migration, Focus Migration, Migration Policy Centre, International Labor Organisation, U.S. Department of State a nepostradatelný INE.

Autor diplomové práce hodně využíval licencované elektronické databáze pomocí univerzitní sítě UPONET, stěžejním zdrojem byl EBSCO (megazdroj vědeckých informací pro společenské a humanitní obory), ale také např. JSTOR (archiv vědeckých časopisů). Jako velice užitečné zdroje pro doplňující informace byly deníky BBC, The Telegraph, Britské listy, a španělské Minuto Digital a El Confidencial Digital.

Kompletní seznam použitých zdrojů je uveden na str. 107.

4 VÝZKUM MIGRACÍ V ROZVOJOVÝCH STUDIÍCH

Základní hodnoty rozvoje (např. přístup ke vzdělání, zdravotnickým službám či střední délka života) se za posledních sedmdesát let zásadně změnilo, pro většinu zemí pozitivně, ale pro některé negativně. Tradiční nástroje rozvojových politik, jejichž cílem bylo nastartování rozvoje především v nerozvinutých zemích, zejména tzv. oficiální rozvojová pomoc, však neměly až tak velkou úspěšnost, jak se původně předpokládalo. To následně vyvolalo snahu hledat nové alternativní způsoby řešení. Zájem rozvojových studií se proto výrazně diverzifikoval, mezi nově akcentovanými tématy se v 90. letech 20. století objevila i migrace a její vztah k rozvoji.¹

Ekonomické teorie migrace se snaží vysvětlit migraci jako přirozený mechanismus, který vede k rovnováze výrobních faktorů na globálním trhu (makroúroveň), a který zároveň umožňuje zhodnotit lidský kapitál jednotlivce (mikroúroveň).² Naopak rozvojová studia vnímají migraci jako výsledek krize – environmentální, ekonomické, demografické – nebo jako výsledek chudoby obyvatel rozvojových zemí, konfliktů a občanských válek a nestability. Rozvojová studia pak příliš často zkoumají migrace v masových měřítkách a mají tendence je vnímat jako něco zcela negativního. Na rozdíl od ekonomických teorií, migraci považují za poslední možnost přežití pro chudé obyvatele, přičemž dávají důraz na zvýšenou exploataci území i cíle migrace. Mezinárodní migrace v konečném důsledku začala být vnímána jako globální problém, kterému národní vlády i mezinárodní agentury ročně věnují obrovské úsilí a vynakládají miliardy dolarů za účelem snížení rozsahu migrací, např. ve formě poskytování ODA.³

Arjan de Haan⁴ však zdůrazňuje myšlenku, že není možné zobecňovat dopady migrace na rozvoj. Rozvojová studia často ignorují migraci jako významný faktor rozvoje venkova a zemědělství. Stejně tak ignorují migraci za prací jako významný zdroj příjmů. Většina literatury zabývající se rozvojovou problematikou se soustřeďuje na migraci z venkova do měst, což je podle de Haana ustálené („dochované“) pojetí, jak rozvojová studia zkoumají mezinárodní migraci. Proto byly největší migrační proudy probíhající v rámci venkova dlouhou dobu opomíjenou skutečností, pouze s výjimkou Latinské Ameriky. Tento jev vysvětluje de Haan jako důsledek dominantního vlivu evropské historické zkušenosti

¹ Stojanov, R., Novosák, J., 2008, s. 38–39

² Massey, D. S., a spol., 1993, s. 433–434

³ de Haan, A., 1999, s. 1–2

⁴ de Haan, A., 1999, s. 4

s industrializací na celá rozvojová studia. Evropská migrace byla vnímána jako výsledek vykořenění domorodců z venkova v důsledku probíhající industrializace, ačkoliv migrační procesy byly pro Evropu běžné ještě před industrializací. Evropská civilizace je od starověku převážně usazená (výjimkou můžou být emigrace do kolonií), „zakořenění“ se tak stalo normou a naopak migrace je považována za něco mimořádného a problematického.⁵

Arjan de Haan⁶ dále ve své knize popisuje, že pohyby populace nejsou ekonomickou reakcí na ekonomické *push* a *pull* faktory, ale že model migrace je vymezen sociálním a kulturním prostředím, které vzniklo z místních tradic a ideologií. Hlavním bodem jeho přístupu k problematice je myšlenka, že migrace nejsou odděleny od historie daných společností. Migrace jsou součástí strategií přežití a jsou zabudovány ve společnostech jako nástroj pro získání obživy. Sociokulturní prostředí pouze dotváří formu daných migrací.⁷

Vztahy mezi rozvojem a migrací jsou komplexní, nestálé a různorodé. Arjan de Haan rozlišuje čtyři různé interakce popsané následujícími otázkami⁸:

- Jak rozvoj ovlivňuje migraci v cílové oblasti?
- Jaké dopady má rozvoj na migraci v zemi původu?
- Jak migrace ovlivňuje rozvoj v cílové oblasti?
- Jaké jsou dopady migrace v zemi původu?

První otázka vyvolává nejméně problémů – tzv. *pull* faktory jsou totiž relevantní jak na národní, tak i na mezinárodní úrovni migrací. Ačkoliv jsou reakce migrantů z chudších oblastí nejisté, většinou reagují na novou příležitost (nejčastěji pracovní). Kontroverzní je však vztah mezi rozvojem v cílové zemi a migrací. Dřívější migrační modely naznačovaly, že obyvatelé chudých oblastí měli větší tendence k migraci a zároveň, že rozvoj venkova snižoval migrační tlak na obyvatele. Rozvoj v zemi původu jde ruku v ruce s migrací, a očekávání, že rozvoj venkova sníží emigraci z dané oblasti, jsou neodůvodněné (pravděpodobně to však změní podmínky migrace a složení migrantů). Třetí a čtvrtá otázka zabývající se vlivem migrace jsou sporné. Země, které preferují selektivní imigrační politiku, tak aby do země mohli vstupovat pouze lidé, po kterých je poptávka na trhu práce, se shodují v názoru, že imigrace zlepšuje ekonomický blahobyt v přijímající zemi.⁹ V tomto případě mezinárodní migrace rozhodně nepřispívá k růstu nezaměstnanosti. To se děje

⁵ Stojanov, R., Novosák, J., 2008, s. 43

⁶ de Haan, A., 1999, s. 9

⁷ de Haan, A., 1999, s. 16

⁸ de Haan, A., 1999, s. 19–20

⁹ de Haan, A., 1999, s. 20

hlavně díky poskytování remitencí (finanční transfery posílané přistěhovalcem zpět do jeho země původu, dnes významný nástroj rozvoje). Stejně tak vnitrostátní migrace v nejméně rozvinutých státech je prospěšná pro přijímající regiony.

Názor, že vnitrostátní migrace napomáhá snížit regionální nerovnost, je často kritizován. Prognóza, že migrace z venkova do měst by mohla podpořit rozvoj venkova pomocí remitencí, rozvoji dovednosti pracovníků a absorbování přebytečné pracovní síly, je spojena se zaujatostí města, tzv. *urban bias*.¹⁰ To bylo nejvíce vidět v zemích západní Evropy.¹¹

Relativně nejméně prozkoumanou oblastí zůstává vliv migrace na rozvoj v zemi původu. Většina výzkumů o migraci se zaměřují na roli migranta a na místo cílové destinace, na místo původu migranta nekladou až tak velký důraz.¹²

4.1 GLOBALIZACE A SOUČASNÉ TRENDY MEZINÁRODNÍ MIGRACE

V současnosti, v době rostoucí globalizace, migrace dostává novou tvář i podobu. Možnosti komunikace a nové možnosti přepravy usnadňují volný pohyb obyvatel více, než kdy bylo v minulosti možné, což zároveň snižuje vliv vzdálenosti mezi původní a cílovou destinací.¹³ Klesající ceny služeb jako jsou telefonní hovory, faxy, e-maily a mezinárodní doprava, dovolují migrantům setrvat v užším kontaktu se zemí původu, a umožňují častější a jednodušší návštěvy domova, např. při pracovní migraci. To zároveň snižuje tlak na přestěhování celé rodiny. Mezinárodní migranti tak mohou využívat výhody obousměrně – vysoké příjmy ze země s vysokými cenami mohou utratit v zemi s nízkými příjmy s nízkými cenami. Migranti také lépe udržují rodinné a kulturní vazby se zemí původu.¹⁴ Jako počátek období globální migrace můžeme považovat dobu po skončení druhé světové války, se kterou je spojeno vystěhování desítek miliónů obyvatel. Nejintenzivnější migrační proudy byly původně mezi zeměmi rozvojovými. Migrační proudy mezi zeměmi rozvojovými a zeměmi ekonomicky rozvinutými se začaly objevovat až na konci 60. let 20. století, kdy

¹⁰ Urban bias je upřednostňování rozvoje měst oproti venkovu; tato politika je založena na představě, že rozvoj města má vliv na celkový rozvoj země, kdežto cílený rozvoj venkova takový dopad nemá. (Derek, G., a spol., 2009, s. 173)

¹¹ Ghatak, S., a spol., 1996, s. 185

¹² de Haan, A., 1999, s. 20

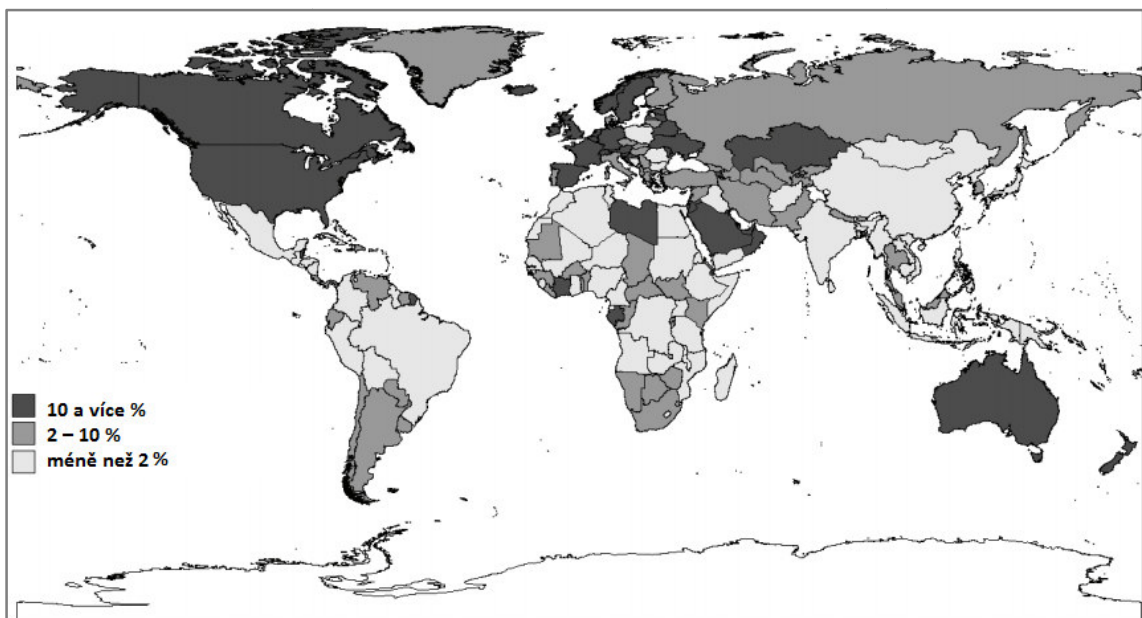
¹³ Stojanov, R., Novosák, J., 2008, s. 46

¹⁴ Hugo, G., 2003

imigranti z Afriky, Asie, Karibiku a ze Středního východu začali přicházet do západní Evropy, Austrálie a Severní Ameriky.

Dnes (2013) je na světě celkem 232 milionů mezinárodních migrantů, z nichž 59 % žije v rozvinutých zemích. Z těchto 59 % procent jsou ženy zastoupeny 48 %. Od roku 2000 do roku 2013 se zvýšil počet mezinárodních migrantů o 32 milionů v rozvinutých zemích a o 25 milionů v zemích rozvojových. V současnosti (2013) mezinárodní migranti představují necelých 11 % z celkové populace v rozvinutých zemích (v roce 2000 to bylo méně než 9 %), zatímco v rozvojových zemích představují migranti méně než 2 % z celkové populace těchto zemí.¹⁵

Obrázek 1: Procentuální podíl mezinárodních migrantů na celkové populaci v roce 2013

Zdroj: UN, 2013, s. 5

Globalizace sehrála ve změně forem mezinárodní migrace důležitou roli. IOM považuje za podstatné posílení vlivu *pull* faktorů, které jsou dnes stejně silné jako *push* faktory. Migrační tlak už není tvořen kombinací chudoby, demografického tlaku a jiných *push* faktorů. Lákadla komfortu a konzumního života západních zemí jsou zobrazována v televizi, ve filmech a zábavních pořadech i na lokálních trzích. Migrantům se tak zvyšuje chťič po kvalitnějším životě nejen po ekonomické stránce, ale i v sociální a kulturní rovině.¹⁶

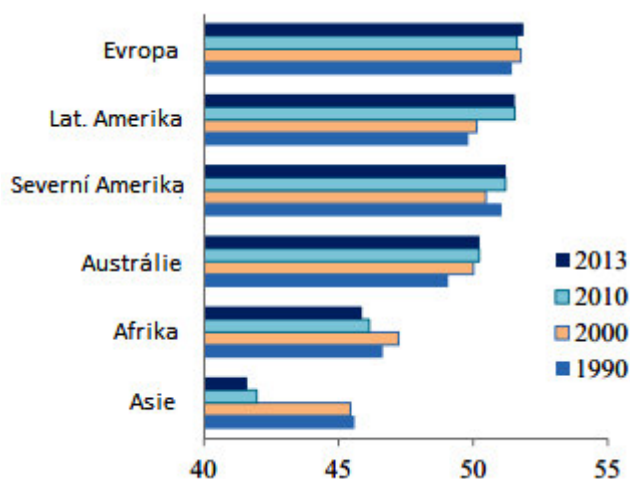
¹⁵ UN, 2013, s. 4

¹⁶ International Organisation for Migration, 2003, s. 30

Ve spojitosti s globalizačními procesy je nově zkoumaným fenoménem vzrůstající počet žen v mezinárodní migraci. Historicky ženy migrovali nejvíce kvůli manželství nebo s cílem sloučení rodiny.¹⁷ V dnešní době téměř polovinu všech migrantů tvoří ženy a dominují v migračních proudech, které směřují do ekonomicky rozvinutých zemí. Přestože ženy patří k nejzranitelnějším skupinám migrantů a to hlavně v oblasti porušování lidských práv, přesto vstupují na globální pracovní trh ve stále větším počtu, a čím dál více migrují samy. Jsou často jediným nebo hlavním živitelem rodiny, od které předtím odešly. Díky narůstající poptávce po pracovních v industrializovaných zemích se očekává, že tento trend bude i v následujících letech narůstat. Na jednu stranu nese tento trend negativní dopady v zemi původu, např.: nárůst rozvodů, ovdovění, bezdětnost a samota. Na straně druhé má i pozitivní dopady. Ženy mají díky migraci lepší přístup ke vzdělání a získávají tak větší povědomí o svých právech, mají větší šanci najít si práci a získat tak pracovní zkušenosti.¹⁸

Podle OECD¹⁹ (2013a) tvoří globálně ženy 48 % všech mezinárodních migrantů. Podíl migrujících žen je nejvyšší v Evropě (51,9 %), pak následuje Latinská Amerika a Karibik (51,6 %), severní Amerika (51,2 %), Oceánie (50,2 %), Afrika (45,9 %) a Asie (41,6 %). Nižší podíl ženských migrantů v Asii oproti jiným regionům je způsobený poptávkou po mužských migrantech v ropném průmyslu v zemích západní Asie.²⁰ N obrázku níže můžeme vývoj ženských migrantů od roku 1990.

Obrázek 2: Procentuální podíl ženských migrantů v daných oblastech (1990, 2000, 2010, 2013)

Zdroj: UN Department of Economic and Social Affairs, 2013, s. 8

¹⁷ UN Population Fund, 2006, s. 22

¹⁸ Stojanov, R., Novosák, J., 2008, s. 51

¹⁹ OECD, 2013a, s. 2

²⁰ OECD, 2013a, s. 2

4.2 VYBRANÉ TEORIE MIGRACE

4.2.1 Neoklasická teorie

Neoklasická teorie je pravděpodobně nejstarší a nejznámější teorií mezinárodní migrace. Podle *makroekonomického* přístupu této teorie je jak mezinárodní tak vnitřní migrace způsobena geografickými rozdíly v nabídce a poptávce pracovní síly. *Mikroekonomický* přístup vychází ze svobodné volby jednotlivce. Lidé se rozhodnou přestěhovat tam, kde můžou být nejproduktivnější vzhledem ke svým schopnostem.

Tok kapitálu proudí přesně opačným směrem oproti toku migrantů, tedy ze zemí s vysokým kapitálem do zemí s nízkým kapitálem. Migrace zaniká, jakmile je úroveň mezd ve zdrojové a cílové oblasti souhlasná.²¹ Tok kapitálu zahrnuje také lidský kapitál. Vysoce kvalifikovaní pracovníci migrují z kapitálově bohatých zemí do kapitálově chudých, aby mohli využít vysoké návratnosti svých dovedností v oblastech s nedostatkem lidského kapitálu.²²

4.2.2 Nová ekonomie migrace

Na rozdíl od neoklasické teorie, která se zaměřuje na ekonomické rozdíly země původu a přijímající země, nová ekonomie migrace se zabývá migrací jako procesem rozhodování větších sociálních celků jako jsou domácnosti nebo celé rodiny. Tyto celky jednají kolektivně, nejen pro dosažení větších zisků, ale také k minimalizaci potenciálních rizik a ztrát. Navíc zatímco někteří členové rodiny mohou pracovat v domácí ekonomice, ostatní mohou pracovat v zahraničí. Jestliže se domácí podmínky zhorší, mohou se domácnosti spolehnout na remitence od migrujících členů.

Massey a spol. uvádí několik příkladů, kdy důvodem k migraci je jiný než pracovní trh, např. pojištění sklizně, trhy s derivátovými produkty, pojištění nezaměstnanosti nebo kapitálové trhy. V rozvinutých zemích je možno rizika spojená s poklesem příjmů minimalizovat pomocí pojištění či vládních programů. V rozvojových zemích jsou tyto institucionální mechanismy nepřístupné či vůbec neexistují, což nabádá k snížení rizik pomocí migrace.²³

²¹ de Haas, H., 2010, s. 4

²² Massey, D. S., a spol., 1993, s. 433–434

²³ Massey, D. S., a spol., 1993, s. 436–438

4.2.3 Teorie světového systému

Teorie světového systému je mikrosociologický pohled, který se snaží vysvětlit „kapitalistickou světovou ekonomiku“ jako „celospolečenský systém“.²⁴ Massey ve svém díle popisuje, že pronikáním kapitalistických ekonomik do nekapitalistických společností vznikají mobilní populace, které jsou náchylné k mezinárodní migraci. Tyto kapitalistické ekonomiky, poháněny touhou po zisku, vnikají do chudých zemí na periferii světové ekonomiky hledat půdu, nerostné suroviny, pracovní sílu a nové spotřebitelské trhy.

Jakmile začala centra – Západní Evropa, Severní Amerika, Austrálie a Japonsko – expandovat, byla větší část populace začleněna do světové tržní ekonomiky. Jakmile začaly být periferní regiony pod vlivem center, automaticky vznikaly migrační proudy, z nichž některé zasahovaly do zahraničí.²⁵

4.2.4 Teorie duálního trhu práce

Teorie duálního trhu práce rozděluje trh práce na dva segmenty – primární a sekundární. Primární segment je charakterizován produkcí náročnou na kapitál. Sekundární segment se vyznačuje produkcí náročnou na pracovní sílu. Kvalifikovaní pracovníci, kteří jsou školeni pro práci s kapitálovými statky, mají větší sociální status, vyšší příjmy a lepší pracovní podmínky, jsou řazeni do primárního segmentu. Do sekundárního segmentu jsou řazeni nekvalifikovaní pracovníci. V tomto sekundárním segmentu se nachází většina podřadných nebo neprestížních zaměstnání.²⁶

Podle tohoto přístupu je mezinárodní migrace způsobena neustálou poptávkou po přistěhovalecké pracovní síle, která je nedílnou součástí ekonomik vyspělých států.²⁷ Roel Jennissen nabízí tři vysvětlení, proč vyspělé ekonomiky pohledávají pracovní sílu ze zahraničí: 1. obecný nedostatek pracovní síly, 2. potřeba obsadit nízké pozice v hierarchii a 3. nedostatek pracovní síly v sekundárním segmentu duálního trhu práce.

4.2.5 Teorie migračních systémů

Základní myšlenka této teorie je postavená na předpokladu, že migrace pozměňuje sociální, kulturní, ekonomické a institucionální podmínky na obou stranách migrace, tedy ve

²⁴ Sorinel, C., 2010, s. 220

²⁵ Massey, D. S., a spol., 1993, s. 444–445

²⁶ Jennissen, R., 2007, s. 424–425

²⁷ Massey, D. S., a spol., 1993, s. 440

zdrojové i cílové zemi. Teorie migračních systémů je obousměrná a snaží se migraci uvést do širších souvislostí rozvoje.²⁸ Zakladatel této teorie, geograf Akin L. Mabogunje²⁹, zdůrazňuje významnost zpětné vazby informačních toků. Díky tomuto mechanismu se může informace o emigrantech a jejich rozvoji v cílové zemi přenášet zpět do zdrojové země a vyvolat nebo bránit další migraci.

²⁸ de Haas, H., 2008, s. 21

²⁹ Mabogunje, A. L., 1970, s. 12

5 MAROKO JAKO ZDROJOVÁ ZEMĚ MEZINÁRODNÍCH MIGRACÍ

5.1 HISTORICKÝ PŘEHLED MAROCKÝCH MIGRACÍ

5.1.1 Migrace od reconquisty až do roku 1962

Znakem předkoloniálního Maroka bylo neustálé přesouvání lidských sídel a kočování nomádů. Už po staletí je pro tuto severoafrickou zemi tradiční sezónní a cirkulační migrace mezi venkovskými oblastmi a relativně prosperujícími městy v západním a severním Maroku.³⁰

V 7. století začali Arabové dobývat severní Afriku a především arabsky hovořící obyvatelstvo se začalo přesouvat do dnešního Maroka. Po odstartování tzv. *reconquisty*³¹ v 8. století velké množství muslimů a židů migrovalo ze Španělska do Maroka. Existoval zde i obchod s otroky, který představoval specifickou formu nucené migrace uvnitř i směrem do Maroka až do 20. století.³²

Francouzská kolonizace sousedního Alžírsko, která započala francouzskou invazí v roce 1830 resp. 1847 a skončila v roce 1962, byla spojena s ekonomickou a politickou restrukturalizací, která vedla k vytvoření zcela nových migračních toků z Maroka. Poptávka po pracovní síle na farmy francouzských kolonií a do rostoucích alžírských pobřežních měst byla pracovní příležitostí pro mnoho sezónních a cirkulujících migrantů. Počet migrantů, kteří ve 30. letech 20. století cestovali z Maroka do Alžírsko, se odhaduje na 85 000 ročně.³³

V roce 1911 vstoupilo do dění Maroka Německo. Německá vláda protestovala proti francouzské politice v Maroku a vyslala dělovou loď do Marockého přístavu Agadir jako výstrahu. Tento čin vyvolal mezinárodní krizi, která vyústila v nové přerozdělení Maroka. V roce 1912 bylo oficiálně založeno Francouzské Maroko, které převzalo kontrolu nad samotným Marokem, a Španělské Maroko, které kontrolovalo jižní Západní Saharu a severní část pohoří Rif. Došlo k integraci autonomních kmenů do ekonomiky a rozvoji hospodářství.

³⁰ Bilgili, Ö., Weyel, S., 2009, s. 13

³¹ Pojem *reconquista* označuje období znovudobytí Pyrenejského poloostrova a vyhnání muslimů a židů z tohoto území. *Reconquista* započala v 8. století a trvala až do 15. století.

³² de Haas, H., 2005

³³ de Haas, H., 2005

Města podél pobřeží Atlantiku, s rozvíjejícím se obchodem, se stala cílem migrantů z venkovských oblastí.

Během 1. a 2. světové války bylo až 166 000 Maročanů odvedeno do francouzské armády a mnoho dalších na těžké práce v dolech a továrnách. Tito pracovníci byli rekrutováni především z míst, ve kterých probíhal silný odpor vůči francouzským kolonizátorům.³⁴

Po skončení 2. světové války migrovali Maročané za prací opět do Francie. Marocká populace ve Francii vzrostla v letech 1949 až 1962 přibližně z 20 000 na 53 000.

V roce 1956 získalo Maroko nezávislost na Francii a v roce 1962 byla uzavřena hranice mezi Marokem a Alžírskem, kvůli politickému a vojenskému napětí mezi těmito zeměmi. To zastavilo migraci z Maroka do Alžírska, která často představovala mezistupeň k migraci do Francie. Po tom, co v roce 1962 získalo Alžírsko nezávislost, někteří Maročané pracující na alžírském území, následovali své francouzské zaměstnavatele do Evropy.³⁵

5.1.2 Migrace od 1962 až do 1990

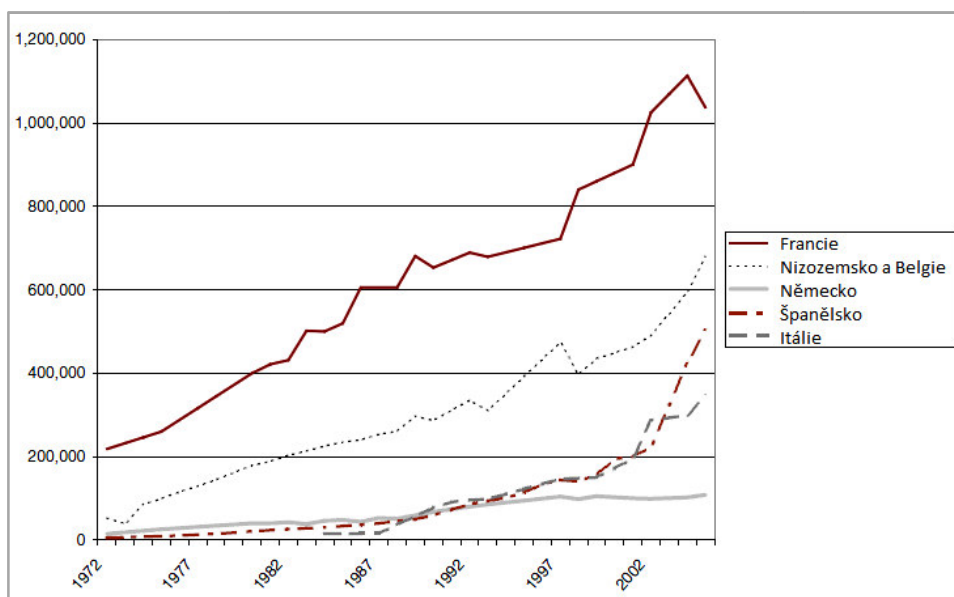
Největší nárůst emigrace z Maroka nastal v dekadě 1962–1972. Maroko v tomto období podepsalo dohody o pracovní migraci s několika evropskými státy - s Německem (1963), Francií (1963), Belgií (1964) a s Nizozemskem (1969). Silný ekonomický růst západní Evropy v 60. letech zároveň způsobil zvýšenou poptávku po levné pracovní síle.³⁶ Toto období můžeme považovat za počátek prostorové diverzifikace marocké migrace, která už se nadále neomezovala pouze na Francii.

³⁴ Bilgili, Ö., Weyel, S., 2009, s. 13

³⁵ Bilgili, Ö., Weyel, S., 2009, s. 13–14

³⁶ de Haas, H., 2007a, s. 45–46

Obrázek 3: Vývoj obyvatel marockého původu ve vybraných evropských zemích (1972-2005)

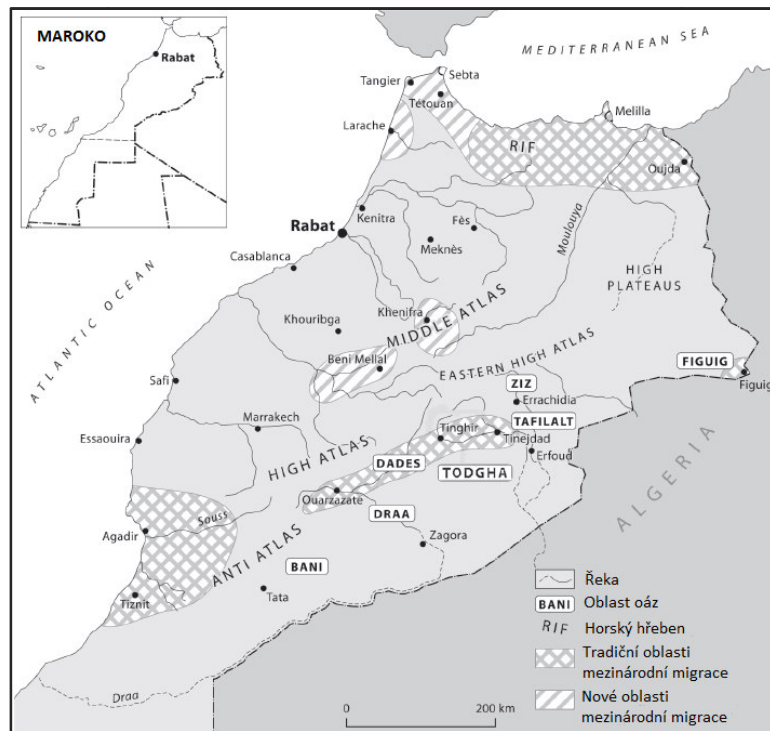

Zdroj: Focus Migration, 2009

Mezinárodní migrace z Maroka se především účastnili lidé z venkovských oblastí a regionů na periferii, kde byl nedostatek přírodních příležitostí. Tento proces neprobíhal samovolně, ale byl z politických a ekonomických důvodů stimulován marockým státem. Marocká vláda použila stejnou strategii, jakou použila bývalá francouzská koloniální nadvláda. Cílem bylo zamezit chudobě a politickým nepokojům. K migraci byly stimulovány hlavně berbersky mluvící regiony, které byly dříve nezávislé.³⁷

³⁷ Bilgili, Ö., Weyel, S., 2009, s. 14–15

Obrázek 4: Hlavní zóny marocké emigrace

Zdroj: de Haas, H., 2007a

Mezi oblastí, ze kterých se v Maroku emigrovalo nejdříve patří oblast Rifu na severovýchodě a region Sous na jihozápadě. Později se emigrační oblastí staly i oázy na jih a na východ od Vysokého Atlasu. Tyto tři oblasti jsou dnes popisovány jako hlavní migrační pásy v Maroku.

Vnitřní a mezinárodní migrace prvního pásu v oblasti Rifu, byla specifická, protože většina tohoto území spadala pod španělský protektorát. Slabé koloniální vazby na Francii způsobily, že většina zdejších obyvatel nemluvila francouzsky. Proto byla vnitřní migrace do velkých měst „francouzského“ Maroka značně omezená, a mezinárodní migranti z těchto oblastí se mnohem více koncentrovali v Nizozemsku, Belgii, Německu či Skandinávii a od 80. let také ve Španělsku.³⁸

Migrační pás kolem řeky Sous je naopak charakteristický silnými vazbami na Francii. Již od koloniálních dob odsud do Francie proudili migranti jako pracovníci nebo jako vojáci. V tomto regionu je také silná tradice ve vnitřní migraci. Z regionu Sous každým rokem migrují po celé zemi hlavně obchodníci.

³⁸ de Haas, H., 2007a, s. 53

Migranti z oblasti oáz mířili především do velkých měst na pobřeží Maroka, ale i do zahraničních destinací, z nichž převládaly Francie, Nizozemsko a Belgie.³⁹

Po ropné krizi v roce 1973 začala v Evropě stoupat nezaměstnanost a ekonomika začala stagnovat, tudíž se poptávka po levné pracovní síle ze zahraničí snížila. Evropské země postupně uzavíraly hranice novým migrantům a zaváděly nástroje pro navrácení migrantů do země původu. Přesto se ale většina migrantů rozhodla zůstat v Evropě. Jednak ze strachu minimální šance uplatnění ve své původní zemi následně z nemožnosti návratu do hostitelské země a jednak kvůli politické nestabilitě a represím v Maroku po roce 1972.

Do té doby tradiční cirkulační migrace se tím změnila v trvalá osídlení marockých obyvatel v Evropě (vlády evropských zemí nedovolovaly příchod nových migrantů, kteří hledali práci, ale zároveň nezakazovaly provádění „sloučení rodin“ na svém území). Tento proces můžeme sledovat v nárůstu marockého obyvatelstva mezi lety 1975 až 1992 v Nizozemí, Belgii, Francii a Německu ze 400 000 na téměř 1 milion obyvatel.⁴⁰

5.1.3 Migrace od 90. let do současnosti

Na přelomu 80. a 90. let se marocká migrace (diaspora) začala značně diversifikovat. Prvním znakem bylo stále častější zakládání rodin, což byl mnohdy jediný legální způsob jak zůstat v některé ze spolupracujících zemí v Evropě. Druhým znakem byl vzrůstající počet nelegálních migrantů, kteří vyhledávali pracovní příležitosti především v zemědělství, ve stavebním průmyslu a ve službách. Nelegální migranti měli šanci v některých zemích získat povolení k pobytu i na základě legalizačních procesů (např. ve Španělsku). Cílovými zeměmi pro ilegální migranty byly hlavně Itálie a Španělsko, protože jsou nejbližší marockým hranicím. S těmito novými vlnami migrace se začaly objevovat též nové emigrační oblasti v Maroku, mezi které můžeme zařadit region Khenifra (centrální Atlas), region Laârache (jižní Tangiers) a oblast Tadla (jižní Khouribga).⁴¹ Dalším znakem migrace v tomto období byl vzrůstající počet univerzitně vzdělaných Maročanů a kvalifikovaných pracovníků, kteří mířili především do Kanady nebo Spojených amerických států.⁴²

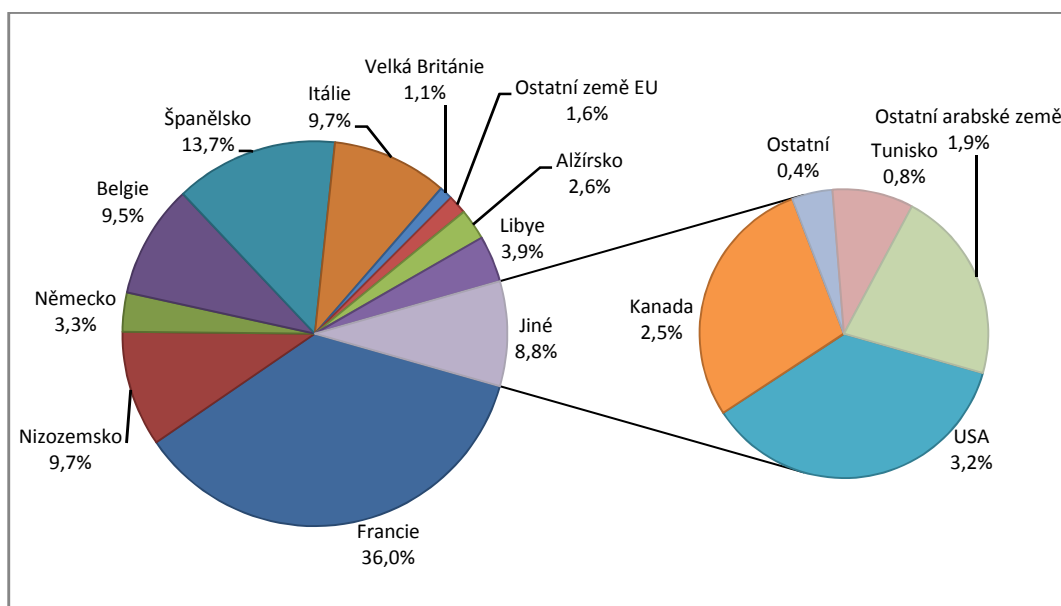
³⁹ de Haas, H., 2007a, s. 53

⁴⁰ de Haas, H., 2007a, s. 46–47

⁴¹ Bilgili, Ö., Weyel, S., 2009, s. 18

⁴² Focus Migration, 2009

Graf 1: Rozložení regulérního obyvatelstva marockého původu v zahraničí (2004)

Zdroj: Focus Migration, 2009

Vývoj počtu regulérních marockých migrantů do hlavních evropských destinací můžeme vidět na obrázku č. 3. Podle Migration Policy Centre se počet Maročanů žijících v zahraničí od roku 1993 (přibližně 1,5 milionu) víc než zdvojnásobil do roku 2012 (přibližně 3,4 milionu) s průměrným ročním tempem růstu 9,9 %.⁴³

Tabulka 1: Počet obyvatel marockého původu v jednotlivých zemích (2012)

Francie	1 146 652	Tunisko	30 635
Španělsko	671 669	Velká Británie	26 191
Itálie	486 558	Další arabské země	17 420
Belgie	297 919	Další evropské země	16 066
Nizozemsko	264 909	Spojené arabské emiráty	15 935
Německo	125 954	Státy subsaharské Afriky	9 366
Libye	69 276	Asie a Oceánie	9 366
Kanada	53 707	Švýcarsko	8 590
Alžírsko	45 451	Švédsko	7 542
Saúdská Arábie	35 724	Dánsko	6 369
USA	33 047	Jižní Amerika	1 164
Celkem		3 379 510	

Zdroj: Ministère Chargé des Marocains Résidant à l'Étranger and Migration Affairs, 2012. Upraveno autorem.

⁴³ Migration Policy Centre, 2013a

V roce 2012 žilo 90,6 % marockých migrantů v Evropě, především ve Francii, Španělsku a Itálii. Od roku 1981 byl ve čtyřech evropských zemích (Francie, Belgie, Itálie, Španělsko) legalizován pobyt 445 000 marockým migrantům, což jen dokazuje marockou nelegální migraci.

Slučování rodin migrantů a zvyšující podíl ženských migrantů za prací v tradičních cílových zemích způsobilo pohlavní rovnost mezi migranty, např. ve Francii bylo 44 % (2012) marockých migrantů ženského pohlaví.⁴⁴ Průměrně jsou ženy mezi marockými migranty zastoupeny 46,6 % (2011). Ve věkové struktuře marockých migrantů (2011) převládá skupina v rozmezí let 15–64 (81,8 %), druhou největší skupinu tvoří migranti starší 65 let (12,9 %) a nejmenší skupinu pak mladší 15 let (5,3 %). Co se vzdělanosti migrantů týče (2006), tak převládá základní nebo nižší vzdělání (51,9 %), poté středoškolské vzdělání (29,1 %) a nejmenší skupinu tvoří migranti s vysokoškolským vzděláním (19 %).⁴⁵

5.1.4 Maroko jako tranzitní země

Od 90. let slouží Maroko a Západní Sahara také jako tranzitní země pro migranty z celé Subsaharské Afriky, kteří putují do Španělska nebo dále do Evropy. Někteří migranti se nakonec na Evropský kontinent přeplout nepokusí nebo se jim to nepodaří a možnosti zůstat v zemích severní Afriky dávají mnohdy přednost před návratem do země původu.

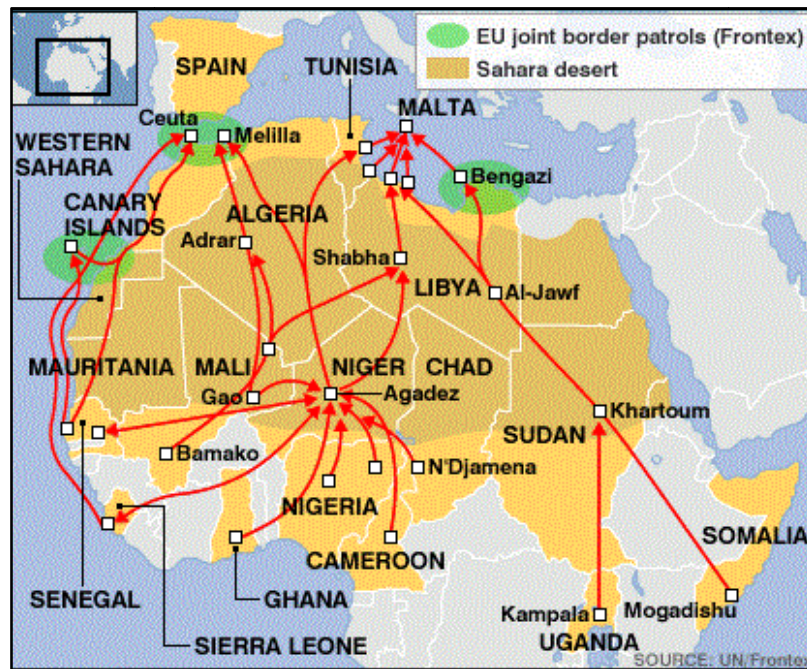
Největší migrační proudy pocházely z Kamerunu, Pobřeží Slonoviny, Konga, Demokratické republiky konga, Gambie, Ghany, Guiney, Guiney-Bissau, Libérie, Mali, Mauritánie, Nigérie, Senegal a Sierry Leone. Společným znakem těchto zemí je chudoba. Souvislost migrací s politickou nestabilitou a konflikty je znatelně nižší, v roce 2003 pocházela méně než jedna třetina migrantů z tohoto regionu ze zemí s probíhajícím konfliktem.⁴⁶ Hlavní trasy migrantů jsou znázorněny na obrázku č. 5.

⁴⁴ Migration Policy Centre, 2013a

⁴⁵ Migration Policy Centre, 2013b

⁴⁶ Carling, J., 2007a, s. 12–13

Obrázek 5: Hlavní migrační trasy z Afriky do Evropy

Zdroj: BBC News, 2007

Po dosažení pobřeží Maroka nebo Západní Sahary čeká migranty už jen poslední krok do Evropy. Primárními destinacemi jsou Kanárské ostrovy a španělské exklávy na severu Maroka – Ceuta a Melilla. Trasu ze západní Afriky přímo na Kanárské ostrovy využívají především migranti ze západoafrických zemí (Mauritánie, Senegal, Guinea, Sierra Leone) a ti, kteří se chtějí vyhnout cestě přes Saharu.

6 ŠPANĚLSKO JAKO CÍLOVÁ ZEMĚ MEZINÁRODNÍCH MIGRACÍ

6.1 HISTORICKÝ PŘEHLED ŠPANĚLSKÝCH MIGRACÍ

6.1.1 Migrace od konce reconquisty a migrace do Ameriky (1492–1975)

Historie španělské migrace sahá až do konce 15. století. Jako jeden z historických milníků španělské migrace považuje Virgilio Gonzales⁴⁷ rok 1492, konec reconquisty, kdy byli Židé (přibližně 160 000) vypovězeni ze Španělska. Nešťastně se jednalo o nucenou migraci, která byla způsobena sjednocováním Španělska křesťanskými králi Isabelou Kastilskou a Ferdinandem II. Aragonským. Španělská migrace poté dominovala v první polovině 16. století především na americkém kontinentu, která souvisela s rozšiřováním Španělské říše a kolonizací Ameriky.⁴⁸

Migrace na americký kontinent soustředěná do Latinské Ameriky vyvrcholila počátkem 20. století. Od roku 1905 až do roku 1913 celkem 1,5 milionů španělským migrantů odešlo do Argentiny, Brazílie, Uruguaye, Venezuely a Mexika. Pro srovnání mělo Španělsko v roce 1910 celkem 19 995 686 milionů obyvatel.⁴⁹ Počátkem 20. století mělo Španělsko v regionu jižní Evropy také největší míru růstu migrace, která průměrně dosahovala 12 % (1900–1913), ve srovnání např. s Portugalskem 9,9 % nebo s Itálií 4,7 %.⁵⁰ Za spouštěč masové emigrace je často považován dovoz zemědělských produktů (hlavně obiloviny) z Ameriky a následně vyvolaná krize evropského zemědělství, které nebylo schopno dovozu konkurovat. Ale také ekonomický růst cílových zemí byl velkým lákadlem pro migranty z Evropy. Pro španělské migranty byl v období 1882–1913 největším lákadlem rozvíjející se stavební sektor v Argentině a poptávka po nekvalifikovaných pracovnících.⁵¹

Světové války a občanská válka ve Španělsku (1936–1939) výrazně snížily počty emigrujících obyvatel za oceán. V letech 1946–1958 emigrovalo do Ameriky přibližně 624 000 Španělů. Poté začínali na popularitě nabývat země západní Evropy a současně země Latinské Ameriky na atraktivitě ztrácely. Poslední významnější vlna Španělů

⁴⁷ Gonzalez, V., 2011, s. 56

⁴⁸ History World, 2001

⁴⁹ INE, Los Censos de Españadel Siglo XX, 2014

⁵⁰ Bover, O., Velilla, P., 1999, s. 5

⁵¹ Bover, O., Velilla, P., 1999, s. 5

migrujících do Ameriky proběhla v letech 1958–1975, kdy odešlo přibližně 300 000 lidí.⁵² V roce 1970 mělo Španělsko už 34 040 657 obyvatel.⁵³

6.1.2 Migrace do Evropských zemí (od 50. let do 1973)

Rozvoj migrace do evropských zemí byl způsoben modernizací strojírenství, rostoucím stavebním sektorem a současnou mechanizací zemědělství. 50. léta 20. století bylo období španělské emigrace i imigrace.⁵⁴ Země severní a západní Evropy procházely v průběhu 60. let ekonomickým rozvojem a Španělsko se stalo zdrojovou zemí „dělníků“ pro Francii, Německo a později také pro Švýcarsko. Odhaduje se, že v období od 60. let až do počátku 70. let migrovalo každým rokem do evropských zemí přibližně 100 000 španělských pracovníků. Z toho průměrně 42 % do Německa, 23 % do Francie a 28 % do Švýcarska. Tito migrant byli vnímáni velice pozitivně, v období 1960–1973 pokrývali remitencemi 17–30 % obchodního deficitu ve Španělsku.⁵⁵ Dále se rozšířila krátkodobá migrace za zemědělstvím v dobách sklizně, nejčastěji za zemědělstvím migrovali Španělé do Francie.⁵⁶

6.2 SOUČASNÝ OBRAZ ŠPANĚLSKÉ DIASPORY VE SVĚTĚ

Cílem španělského migranta bylo v cizině nalézt lepší životní podmínky nebo se po nějaké době vrátit s našetřeným kapitálem. Když se řekne španělská emigrace, většinou jsou Africké země opomíjeny, pravděpodobně kvůli nejmenšímu počtu migrantů. Nicméně Španělé migrovali hlavně do Alžírsko do oblasti Oran za prací i podnikáním. Druhou nejčastější cílovou zemí v Africe bylo Maroko, kde se Španělé usídlovali v oblasti pohoří Rif.⁵⁷

Podle INE⁵⁸ je počet lidí španělské národnosti žijící v zahraničí 2 058 048 (1. 1. 2014). Nejvíce španělských migrantů pobývá na americkém kontinentě, celkem 63,3 %, poté v Evropě pobývá 33,6 % a v ostatních zemích pak 3,1 %. Mezi španělskými migranty převládá věková skupina od 16 do 64 let.

⁵² Kreienbrink, A., 2008

⁵³ INE, Los Censos de Españadel Siglo XX, 2014

⁵⁴ Bover, O., Velilla, P., 1999, s. 7

⁵⁵ Bover, O., Velilla, P., 1999, s. 7

⁵⁶ Kreienbrink, A., 2008

⁵⁷ Gonzalez, V., 2011, s. 56–57

⁵⁸ INE, Register of Spaniards Resident Abroad at 1 January 2014, 2014

Tabulka 2: Rozložení španělských migrantů v zahraničí podle kontinentů a věkových skupin, 2014

<i>Kontinent</i>	<i>Celkem</i>	<i>0-16 let</i>	<i>16-64 let</i>	<i>64+ let</i>
<i>Celkem</i>	2 058 048	302 507	1 287 356	468 185
<i>Evropa*</i>	691 593	121 405	452 890	117 298
<i>Afrika</i>	17 273	5 831	9 810	1 632
<i>Amerika</i>	1 302 596	165 389	794 714	342 493
<i>Asie</i>	27 485	7 560	17 987	1 938
<i>Oceánie</i>	19 101	2 322	11 955	4 824

*bez Španělska

Zdroj: INE, Register of Spaniards Resident Abroad at 1 January 2014, 2014

6.3 ZMĚNA POSTAVENÍ ŠPANĚLSKA V MIGRAČNÍM SYSTÉMU - ZE ZEMĚ ZDROJOVÉ NA CÍLOVOU ZEMI MEZINÁRODNÍCH MIGRACÍ

Španělsko bylo až do poloviny 70. let 20. století zemí s převládající emigrací oproti imigraci. Mezi lety 1846 a 1932 emigrovalo skoro 5 milionů španělských obyvatel, nejčastěji do Latinské Ameriky. Mezi lety 1962 a 1976 přibližně 2,5 milionů Španělů migrovalo do ostatních zemí Evropy, mezi oblíbené destinace patřila Francie, Německo, Švýcarsko a státy severní Evropy. V 60. a na sklonku 70. let byla výrazná i vnitřní migrace na území Španělska, v tomto období se téměř 6 milionů obyvatel přesunulo z jedné provincie do druhé.⁵⁹ V roce 2010 žilo v zahraničí přibližně 1,37 milionů Španělů, nejvíce jich žije ve Francii (364 117), v Německu (169 550) a v Argentině (127 165).⁶⁰

Tento trend se ale začal od 80. let měnit, hlavním důvodem byl zřejmě ropný šok v roce 1973 a následně postupné uzavírání západoevropských ekonomik. To vyústilo ke klesající tendenci španělských obyvatel migrovat, naopak někteří se rozhodli vrátit se zpět do Španělska. Odhaduje se, že v období mezi lety 1974 a 1977 se více než 300 000 španělských migrantů vrátilo. F. J. M. Fuentes⁶¹ tuto dobu označuje jako konec masové emigrace.

Španělská ekonomika prodělala v 80. letech několik důležitých reforem (např. rozvoj terciárního sektoru, deregulace, aj.), které souvisely se vstupem Španělska do Evropských

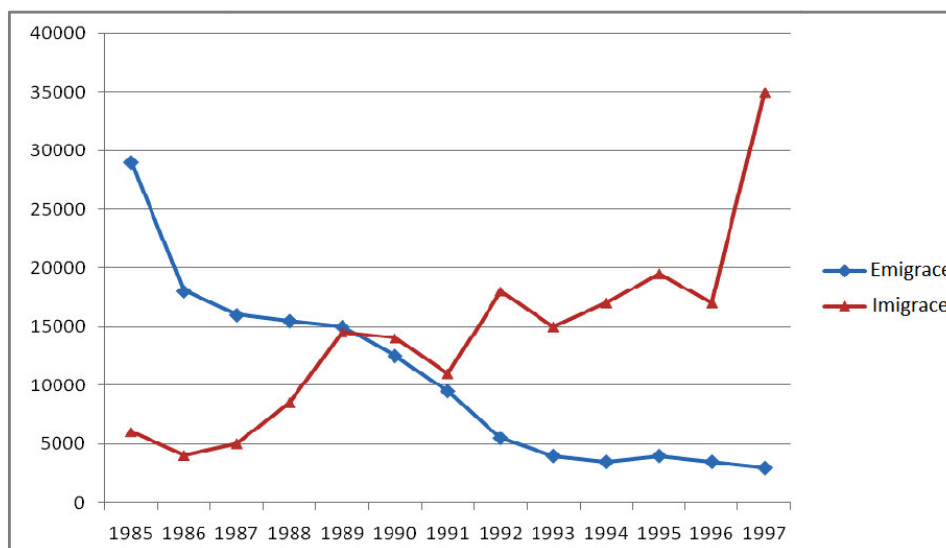
⁵⁹ Arango, J., Martin, P., 2005, s. 263

⁶⁰ People Movin, 2012

⁶¹ Fuentes, F. J. M., 2005, s. 111

společenství⁶² (ES) v roce 1986. Vstupem do Evropského hospodářského společenství (EHS) se Španělsku otevřely dveře na mezinárodní trh a postupně začalo vytvářet pracovní místa, jak ve vyšších pozicích, tak v těch spodních, což bylo silným lákadlem pro zahraniční migranty a impulzem, který způsobil změnu Španělska ze země s převládající emigrací na zemi s převládající imigrací.⁶³

Obrázek 6: Změna migračního salda Španělska v letech 1985 až 1997

Zdroj: Uhlář, J., 2009

Vstup na mezinárodní trh a zahraniční kapitál v zemi přilákal mnoho migrantů, které můžeme rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny spadají vysoce kvalifikovaní pracovníci, kteří hledají uplatnění na manažerských pozicích a dále důchodci se severní Evropy hledající mírnější klima pro svůj odpočinek za příznivou cenu. Tato skupina přistěhovalců, z nichž většina imigrovala z jiných států Evropy, v období mezi lety 1975 a 2003 narostla 6krát, přesto však nebyla hlavním předmětem zájmu veřejnosti ani státu.⁶⁴

Druhá skupina je zastoupena přistěhovalci z rozvojových zemí. Ti naopak vykonávají takové práce, o která Španělé nemají zájem, ke kterým nepotřebují žádné vzdělání a jsou málo placené. Tato skupina čítala v roce 1975 necelých 50 000 přistěhovalců, a v roce 2003 to už bylo více než dva miliony přistěhovalců. Migranti se nejčastěji usazují v největších městech, v Madridu a Barceloně, v ekonomicky dynamických oblastech na pobřeží

⁶² Evropská Společenství vznikla v roce 1967 sloučením tří společenství: Evropského hospodářského společenství (EHS), Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) a Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM).

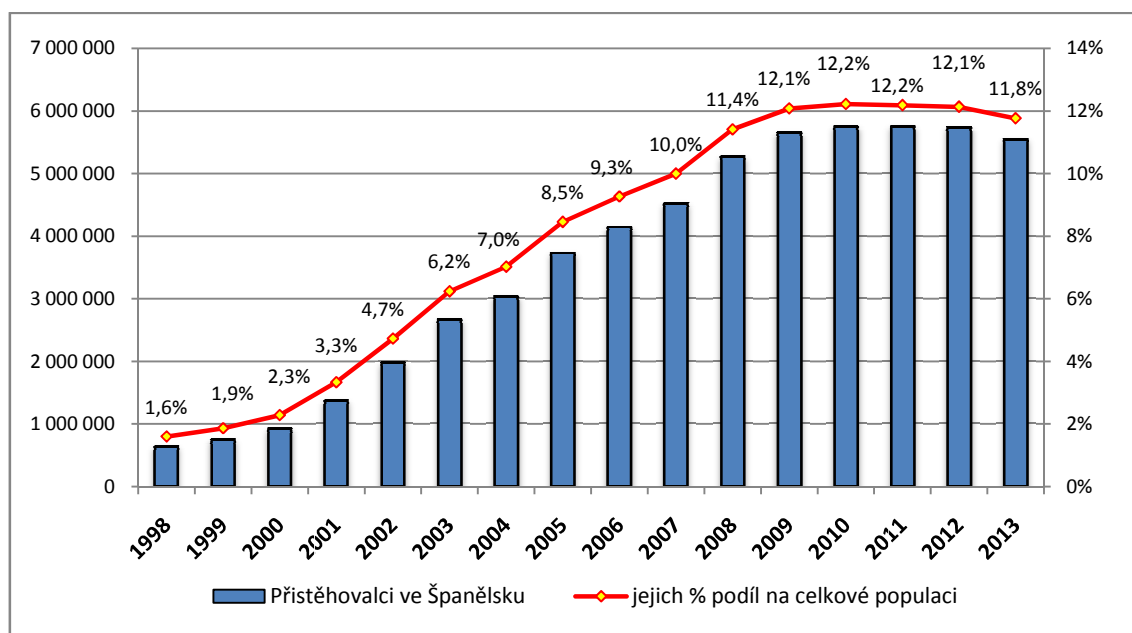
⁶³ Fuentes, F. J. M., 2005, s. 111

⁶⁴ Fuentes, F. J. M., 2005, s. 111

Středozevního moře – Valencie, Murcie a Andalusie, a v neposlední řadě také na Kanárských ostrovech a Baleárech.⁶⁵

Počet přistěhovalců do země neustále stoupal. Zatímco 70. a 80. léta byla relativně poklidná (zejména ve srovnání s jinými Evropskými zeměmi), tak od 2. poloviny 90. let byla imigrace tak velká, že se mnozí ekonomové a politici domnívali, že Španělská kapacita pro příjem a integraci nových přistěhovalců dosáhne svého limitu.⁶⁶ Tyto politické, ale i společenské obavy byly opodstatněné, protože do té doby nemělo Španělsko definovanou žádnou migrační politiku. Imigrace a integrace přistěhovalců ve Španělsku se tedy stala velkým tématem. Imigrace do Španělska dominovala od 2. poloviny 90. let a svou velikostí předčila emigraci. O tom vypovídá i celkový nárůst zahraničních obyvatel v zemi. Zatímco v roce 1998 zahraniční přistěhovalci představovali 1,6 % španělské populace, na konci roku 2003 jejich podíl na španělské populaci činil 6,2 %, a v roce 2010 to bylo už 12,2 %.⁶⁷

Graf 2: Vývoj populace oficiálních přistěhovalců ve Španělsku a jejich procentuální zastoupení v celkové populaci (1998-2013)

Zdroj: INE, Variaciones Residenciales Exteriores, 2014. Vlastní zpracování.

6.3.1 Největší komunity imigrantů ve Španělsku

Rozsah nedávné imigrace do země je bezpochyby jeden z nejdůležitějších faktorů demografické změny ve Španělsku, která soustavně probíhá již od 90. let. V roce 1998 žilo

⁶⁵ Fuentes, F. J. M., 2005, s. 111

⁶⁶ Rocha, I. M., 2005, s. 414

⁶⁷ INE, Variaciones Residenciales Exteriores, 2014

v zemi pouhých 637 085 cizinců, do roku 2008 tento počet vzrostl na 5 268 762 cizinců.⁶⁸ Z tohoto celkového počtu meziročně v průměru přicházelo 45 408 z Maroka, čímž byli dlouhou dobu nejpočetnější komunitou ve Španělsku. Od roku 2008 je však mezi přistěhovalci celkově nejvíce Rumunské populace.

Tabulka 3: Nejpočetnější komunity ve Španělsku a jejich celkové počty (1998-2013)

Rok	Maroko	Rumunsko	Velká Británie	Ekvádor	Kolumbie	Německo
1998	111 043	2 258	75 600	3 972	9 997	60 495
2001	233 415	31 641	107 326	139 022	87 209	99 217
2004	420 556	207 960	174 810	475 698	248 894	117 250
2007	582 923	527 019	314 951	427 099	261 542	164 405
2010	754 080	831 235	387 677	399 586	292 641	195 824
2013	792 158	870 258	385 179	263 498	222 542	181 900

Zdroj: INE, *Principales series de población*, 2014

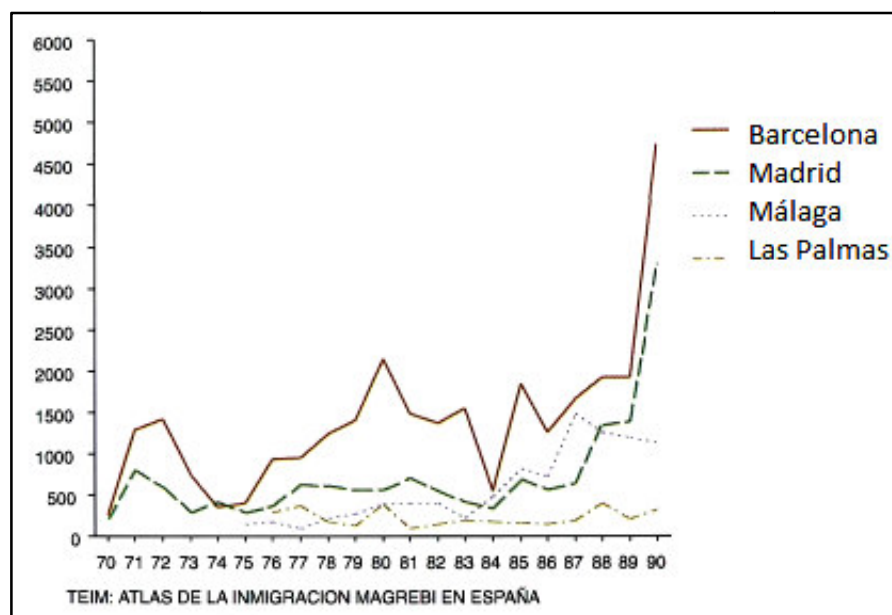
⁶⁸ INE, *Variaciones Residenciales Exteriores*, 2014

7 MIGRACE MEZI MAROKEM A ŠPANĚLSKEM

7.1 MAROCKÁ DIASPORA VE ŠPANĚLSKU

Rozsáhlá pracovní migrace z Maroka 60. a 70. let (blíže popsáno v kapitole 5.1.2) směřovala především do Francie, Belgie, Nizozemska a Německa. Španělsko v té době představovalo pro Maročany pouze tranzitní zemi. V přijímajících zemích Evropy došlo během 80. let k několika opatřením a regulacím proti narůstajícímu počtu migrantů, Španělsko spolu s Itálií se tak nově staly významnými cílovými destinacemi. V roce 1991 se Španělsko začalo obávat neustále rostoucího počtu imigrantů, a od května téhož roku zavedlo víza pro všechny imigranty ze severní Afriky. To vedlo k nekonečným řadám na španělské ambasádě v Maroku a rapidnímu nárůstu nelegální migrace.⁶⁹

Obrázek 7: Vývoj marockého obyvatelstva ve vybraných městech Španělska (1970–1990)

Zdroj: Observatorio de la inmigración marroquí en España, 1996

Důvody Maročanů k migraci jsou hlavně ekonomické. Marocká ekonomika rostla v období 1991 až 1998 pouze 2,1 %, to bylo způsobené hlavně kvůli přetrvávající závislosti na zemědělství, které často trpí suchem.⁷⁰ Marocká ekonomika byla v těchto letech dost

⁶⁹ Carling, J., 2007a, s. 10–11

⁷⁰ Schramm, Ch., nedatováno, s. 9

nestabilní, což způsobovalo velkou nezaměstnanost. Podle AFDB byla v roce 1999 nezaměstnanost v Maroku 13,8 %.⁷¹ Maročané proto hledali pracovní příležitosti v zahraničí.

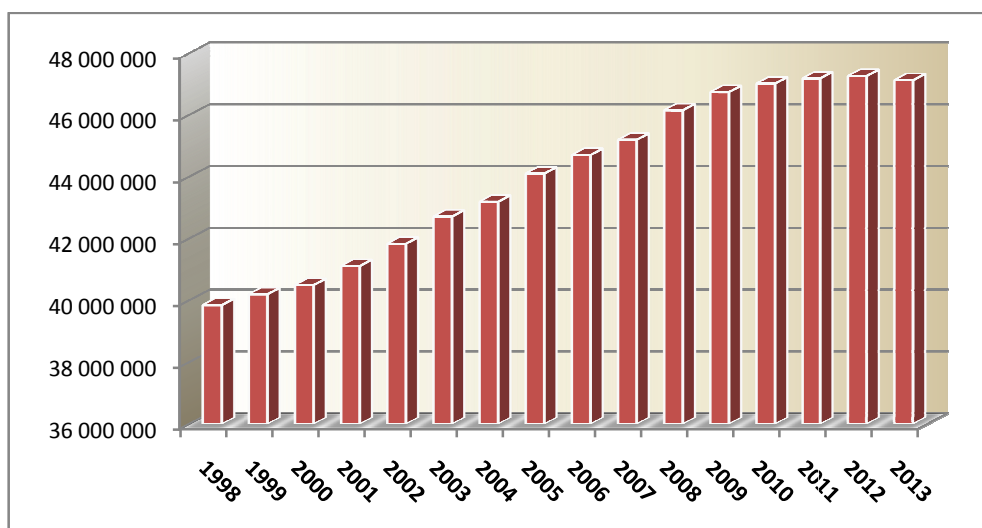
Rozložení marockých migrantů ve Španělsku je velmi různorodé, mezi hlavní zóny osídlení patří velká města, jako jsou Barcelona, Madrid a Málaga, zemědělské a turistické oblasti.

Barcelona a Madrid jsou nejvýznamnějšími městskými centry, ve kterých žije téměř polovina všech marockých přistěhovalců. Podstatný význam mají také provincie Cáceres a Toledo. Do okolí Cáceresu se sjíždí maroští pracovníci a hledají uplatnění na tabákových plantážích a migranti pracující v jižní části Madridu, často bydlí v nedalekém Toledo.⁷²

7.2 KVANTIFIKACE

Vývoj populace přistěhovalců významným dílem přispěla také k celkovému nárůstu španělské populace. Španělská populace vzrostla v letech 1998–2008 o 16,29 %. V roce 1998 mělo podle INE Španělsko 39 852 651 obyvatel a v roce 2008 už 46 157 822 obyvatel.⁷³ Podle grafu níže se zdá, že tzv. *take-off* nastal v průběhu roku 2000. Od té doby sleduje Španělsko stabilní populační růst až do roku 2013, kde byl meziroční celkový úbytek populace 135 538.⁷⁴

Graf 3: Celková populace ve Španělsku v letech 1998-2013

Zdroj: INE, Principales series de población, 2014

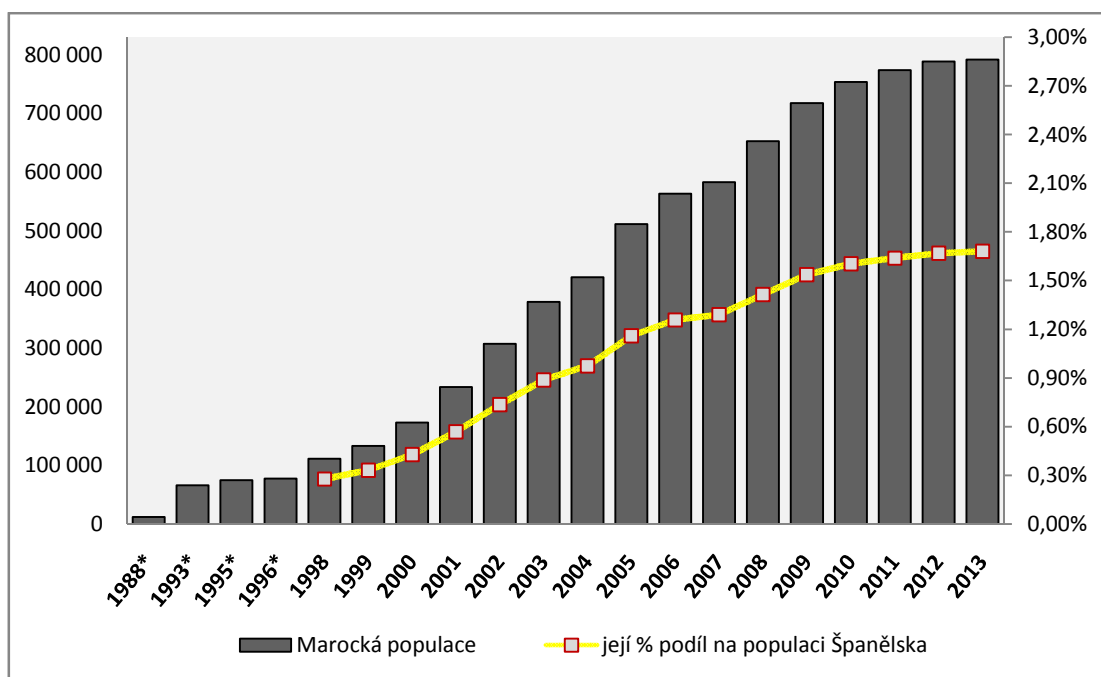
⁷¹ AFDB, 2014

⁷² Bodega, I., a spol., 1995, s. 809–810

⁷³ INE, Variaciones Residenciales Exteriores, 2014

⁷⁴ Verdugo, R. R., Swanson, D., 2011, s. 23

Graf 4: Vývoj Marockého obyvatelstva ve Španělsku a jeho procentuální podíl na celkové populaci (1988–2013)

*Data pro výpočet procentuálního podílu Maročanů na celkové populaci nejsou dostupná.

Zdroj: INE, Variaciones Residenciales Exteriores, 2014; Serrano Martínez, J. M., 2006. Vlastní zpracování.

Marocká populace ve Španělsku má, oproti jiným skupinám imigrantů, jako jediná vzrůstající tendenci po celé sledované období. V roce 1998 byl podíl na Maročanů na celkové španělské populaci 0,28 %, v roce 2006 to bylo už 1,26 % a do roku 2013 jejich celkový podíl narostl na 1,68 % z celkové španělské populace.

Pokud bychom měli udělat stejný propočít a podívat se na podíl marocké populace mezi přistěhovalci, tak v roce 1998 to bylo 17,4 %, největšího podílu 18,7 % na celkovém počtu migrantů tvořili v roce 2000. Naopak nejmenšího podílu mezi přistěhovalci tvořili v roce 2008, kdy zastávali pouze 12,4 %. V současnosti (2013) je podíl Maročanů na celkové populaci cizinců 14,3 %.

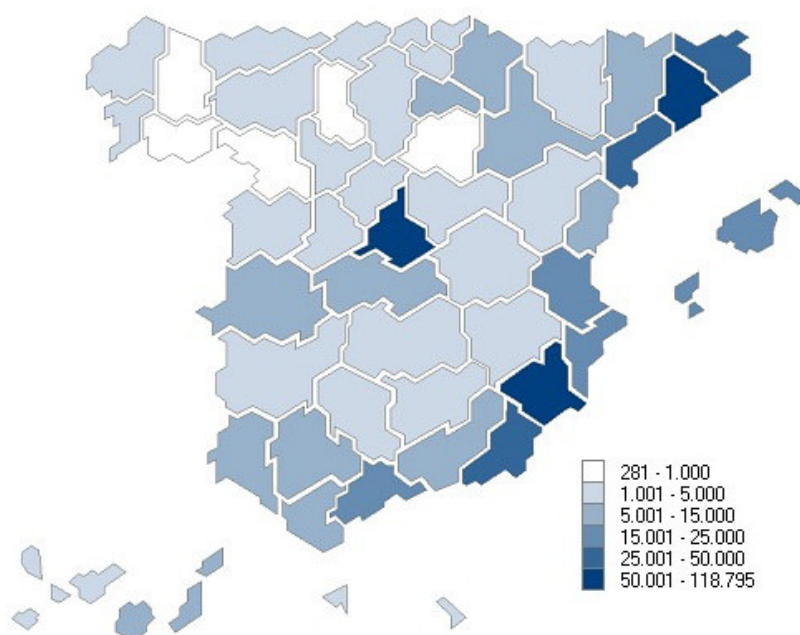
7.2.1 Prostorové rozmístění Maročanů ve Španělsku

Nerovnoměrné rozložení marockého obyvatelstva také částečně souvisí s distribucí komunitních sdružení, náboženských center a mešit. Tyto různé spolky byly součástí marocké migrace již od 70. let, zejména v Katalánsku a jejím hlavním městě Barceloně.⁷⁵ Navzdory skutečnosti, že se v průběhu let prostorová distribuce migrantů zvýšila, stále jsou migranti mnohem koncentrovanější v některých provinciích a městech než v ostatních. Ve

⁷⁵ Álvarez, A. A., 2010, s. 8

skutečnosti je to částečně způsobeno vlivem komunitních sítí a také strategií Maročanů pro vyhledávání práce. Během počátečního období většina Maročanů vstoupí na trh práce nelegálně, pomocí kontaktů, které jsou založeny na důvěře a osobní známosti, což je faktor, který vede migranty k tomu, aby žili a pracovali pospolu. Jak je vidět na níže přiloženém obrázku č. 8, imigranti působí ve všech provinciích. Mezi Maročany je stále nejpopulárnější Katalánsko, Andalusie, Madrid a Murcie.⁷⁶

Obrázek 8: Prostorové rozmístění marockých migrantů ve Španělsku (2006)

Zdroj: Observatorio de la inmigración marroquí en España, 2006. Upraveno autorem.

Tabulka 4: Vývoj počtu marocké populace v jednotlivých autonomních oblastech a městech ve Španělsku v letech 1992, 1998, 2001, 2007, 2010, 2013

	1992	1998	2001	2007	2010	2013
ANDALUSIE	8 102	16 793	32 863	86 449	111 867	125 607
ARAGONIE	684	1 189	3 391	12 724	18 414	19 740
ASTURIE	127	183	302	1 372	2 411	2 958
BALEÁRSKÉ OSTROVY	1 133	2 917	7 525	17 935	23 922	24 696
BASKICKO	1 148	1 615	2 720	8 627	14 447	18 214
CEUTA	324	2 596	2 703	2 600	3 314	4 647
EXTREMADURA	1 341	1 349	6 418	9 256	8 476	8 647
GALICIE	422	785	1 640	4 025	6 380	6 974
KANÁRSKÉ OSTROVY	1951	3 404	7 204	14 305	18 420	18 592
KANTÁBRIE	51	145	461	1 091	1 832	1 992
KASTILIE - LA MANCHA	964	3 111	6 802	23 024	34 380	36 344
KASTILIE A LEÓN	509	1 026	2 205	12 774	20 047	22 141

⁷⁶ Álvarez, A. A., 2010, s. 8

KATALÁNSKO	18 619	38 857	78 619	191 652	233 954	236 074
LA RIOJA	254	817	1 916	6 231	8 315	8 382
MADRID	11 729	20 616	37 009	68 819	86 386	83 242
MELILLA	174	2 353	6 191	4 475	7 194	10 444
MURCIE	2 456	6 644	18 052	54 452	68 925	74 209
NAVARRA	144	490	2 358	6 162	9 694	11 006
VALENCIE	2 917	6 152	15 038	56 950	75 702	78 249
ŠPANĚLSKO CELKEM	53 048	111 043	233 415	582 923	754 080	792 158

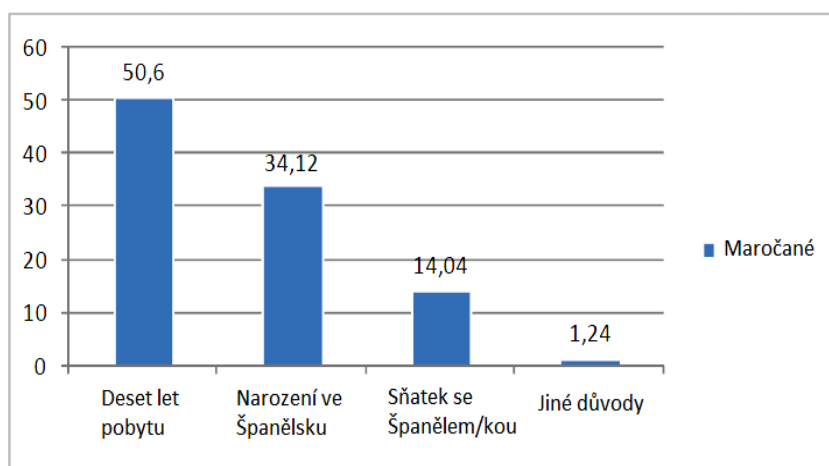
Zdroj: INE, 2014; Observatorio de la inmigración marroquí en España, nedatováno. Vlastní zpracování.

7.3 SPECIFICKÉ RYSY

7.3.1 Složení migrantů

Maroční migranti přicházeli do Španělska ze všech částí Maroka, hlavně však z provincií na severu (Tánger a Tetuán) a na severovýchodě (Nádor). Z migrantů, kteří se usídlili ve Španělsku, pochází z těchto tří oblastí 47 %. Navzdory dlouhému pobytu ve Španělsku získala španělské občanství pouze malá část Maročanů. Marockému migrantovi v průměru trvá 10 let, než splní všechny podmínky pro naturalizaci, zatímco např. imigrant z Latinské Ameriky splňuje podmínky již po 2 letech. Na druhou stranu marocká legislativa až do roku 2005 nepovolovala dvojí občanství (poté již v některých případech ano).

Obrázek 9: Důvody Maročanů pro naturalizaci (2009)

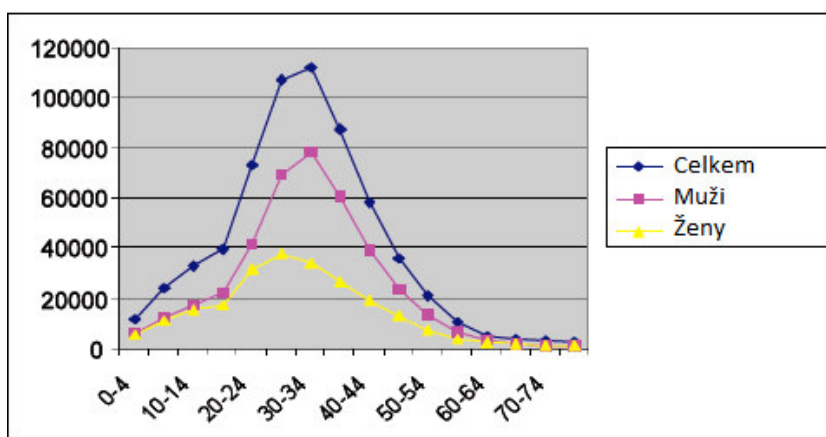

Zdroj: María, R., 2011. Upraveno autorem.

Z demografického hlediska převládají mezi marockými migranty mladí muži ve věkovém rozmezí od 25 do 45 let. V prvních větších vlnám migrace (od 90. let) převládali

mužští migranti a později se k nim připojovali ženy a děti.⁷⁷ Tento jev pravděpodobně souvisí s trendem ženské emancipace, která je možná díky výraznému zlepšení jejich vzdělání. Dalším faktorem rostoucí ženské migrace je vysoká nezaměstnanost a také částečně rostoucí poptávkou po pracovnících v evropském sektoru služeb. Většinou se jedná o domácí pracovnice, chůvy nebo uklízečky.⁷⁸ Virginia L. Ward⁷⁹ k tomu dodává, že velké procento ženských přistěhovalců do Španělska tvoří sezónní pracovnice, které jezdí pracovat do sektoru zemědělství na časově omezené vízum, většinou jako sběračky plodin na polích. Na konci léta se pak vrací zpět do Maroka.

Obrázek 10: Marocká populace v Španělsku podle věku a pohlaví (2009)

Zdroj: Enríquez, C. G., Ramón, M. R., 2010, s. 9

7.3.2 Ilegální migrace

Rozšířeným fenoménem se stala ilegální migrace. Ta byla přítomna v Africe už před příchodem kolonizátorů, až do 90. let však nepředstavovala závažnější problém. Nelegální občané ve Španělsku pochází nejčastěji z východní Evropy, Afriky, Latinské Ameriky a Asie. Nejčastější „mechanismus“ vzniku nelegálního pobytu je překročení časové lhůty turistického víza. Počty nelegálních přistěhovalců se odhadují až na základě počtu žadatelů o legalizaci pobytu, viz kapitola Migrační politika Španělska, protože samotných „nelegálních“ vstupů na španělské území je o reálném stavu nelegálních občanů nevypovídající.⁸⁰ Nicméně ani sečtení žádostí nevede k přesnému výsledku. Virgilio Gonzalez⁸¹ odhaduje počet nelegálních imigrantů v rozmezí 1986 až 1991 na více než 45 000.

⁷⁷ Enríquez, C. G., Ramón, M. R., 2010, s. 8

⁷⁸ de Haas, H., 2007b, s. 22

⁷⁹ Ward, V. L., 2007, s. 13

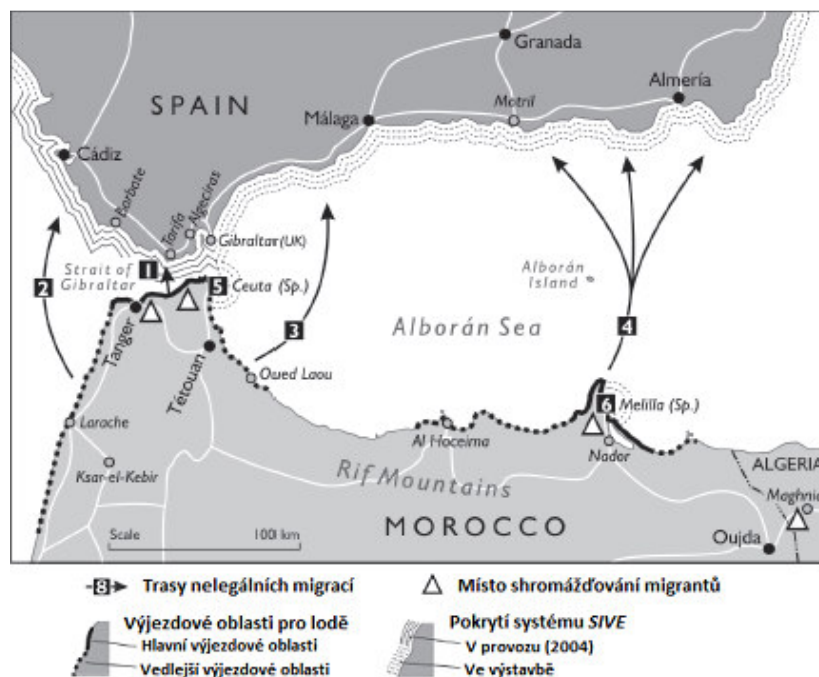
⁸⁰ Kreienbrink, A., 2008

⁸¹ Gonzalez, V., 2011, s. 61

7.3.3 Trasy migrace

Počátkem nového tisíciletí byla ilegální migrace směrem na španělské území téměř rovnoměrně rozložena mezi Kanárské ostrovy a španělskou pevninu. Na možnost ilegálně překročit hranici často migranti vyčkávají v jedné z „čekacích zón“, které slouží pro tranzitní migranty vyčkávající na svou příležitost pro vstup do Evropy. Nedaleko Melilly v lesích pod horou Gourougou a v Západní Sahaře v kaňonu Saguia el-Hamra se vyskytují tábory, ve kterých přetrvávají ilegální migranti v nejistých podmínkách a čekají na příležitost dosažení španělského území. Většina z těchto migrantů nemá dostatečné množství financí, aby se dostala až do svého cíle a často musí během své cesty pracovat.⁸² Není neobvyklé, že migranti ze západní Afriky stráví na cestě do Evropy i několik let. Trasy nelegálních migrantů se překrývají s trasami oficiálních migrantů. Níže jsou přiloženy mapy tras z Maroka a Západní Sahary do Španělska, viz obrázky č. 9. a 10.

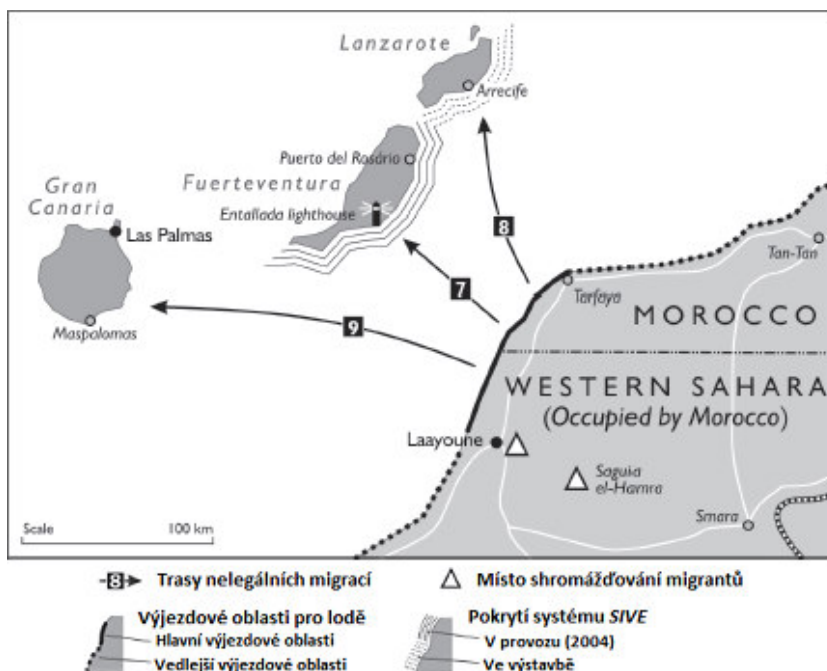
Obrázek 11: Trasy nelegální migrace ze severního Maroka do Španělska

Zdroj: Carling, J., 2007a, s. 16. Upraveno autorem.

⁸²Carling, J., 2007a, s. 14–17

Obrázek 12: Trasy nelegální migrace z Maroka a Západní Sahary na Kanárské ostrovy

Zdroj: Carling, J., 2007a, s. 16. Upraveno autorem.

Migranti mají na výběr dva způsoby jak dosáhnout Evropy – po souši a po moři. Cestu po souši musí absolvovat migranti ze subsaharské Afriky, pro které je Maroko pouze geograficky strategickou mezistanicí. Avšak cesta přes Saharu je dosti nevyzpytatelná a tvrdé podmínky Sahary mohou jejich cestu značně zkomplikovat. Z Maroka pak musí pokračovat po moři nebo oceánu.⁸³ Překročení marocko-španělské hranice na souši je možné pouze do měst Ceuta a Melilla. Jejich hranice byly až do konce 90. let 20. století kontrolovány značně nedůsledně, a proto se staly oblíbenými i pro nelegální migranty, kteří pokračovali ve své cestě dál na sever. Právě nárůst počtu nelegálních migrantů vedl ke zpřísnění hraničních kontrol, v roce 1995 španělská vláda dokonce nechala kolem měst postavit hraniční ploty a výrazně zpřísnila kontroly (v podobě ostnatých drátů a kamerového systému) na svých hranicích. Počet nelegálních migrantů díky opatřením klesal.⁸⁴

⁸³ BBC News, 2007

⁸⁴ Kreienbrink, A., 2008

Obrázek 13: Plot oddělující Španělsko od Maroka v Melille

Zdroj: Aranda, S., 2014

Po moři se migranti do Evropy dopravují na vyrobených člunech, rybářských nebo obchodních lodích přes Gibraltarský průliv. Tito migranti se obecně nazývají jako „boat people“. Přestože vzdálenost z marockého pobřeží na španělské pobřeží není nijak velká, dochází k nehodám. Příčinou jsou často špatné konstrukce podomácku vyrobených plavidel, nízká odolnost vůči podmínkám oceánu nebo přetížení plavidla. Tyto lodě respektive čluny jsou nazývány jako „pateras“ respektive větší „cayucos“.

Nejčastější trasy plaveb jsou ze severního pobřeží Maroka, z Ceuty a Melilly. Nejkratší trasa přes Gibraltarský průliv má přibližně 15 km. Zde je ale vysoká pravděpodobnost kontrol, které mohou být osudné. Další oblíbenou oblastí migrantů jsou Kanárské ostrovy.⁸⁵ Ty se staly oblíbenými po zpřísnění imigračních opatření a hraničních kontrol na andaluském pobřeží na jihu Španělska.

7.3.3.1 Integrovaný pozorovací systém (SIVE)

Jedním z projektů na prevenci proti nelegální migraci byl Integrovaný systém pro vnější ostrahu, tzv. SIVE. V roce 1999 byl projekt schválen vládou Lidovou stranou. Cena pětiletého plánu se odhadovala kolem 150 milionů eur. Cílem tohoto systému je bojovat proti nelegálním migračním tokům z Maroka. Tradiční cesty vedly tou nejkratší cestou skrze Gibraltarský průliv, někdy také nazývaný jako *estrecho del muerte* (průliv smrti)⁸⁶ a z jižní části Maroka na Kanárské ostrovy. SIVE byl nejdříve nainstalován na severních hranicích samotného Gibraltarského průlivu, v roce 2002 byl rozšířen na Kanárské ostrovy, pokryl území ostrovů Gran Canaria, Lanzarote a Fuerteventura. V roce 2004 byl systém rozšířen na

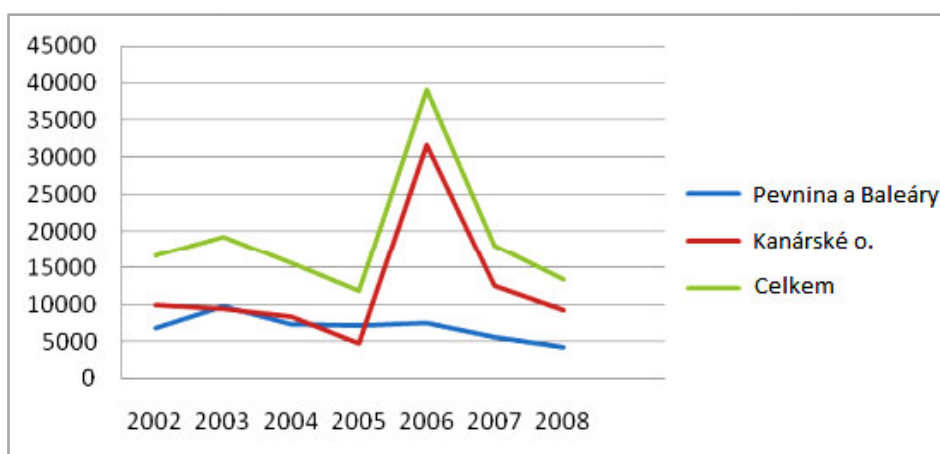
⁸⁵ Carling, J., 2007b, s. 319

⁸⁶ Zapata-Barrero, R., de Witte, N., 2007, s. 86

celou provincii Cádiz a o rok později v roce 2005 pokrýval téměř celé Andaluské pobřeží. Cílem systému bylo detekovat a zachytit připlouvající lodě *pateras* s nelegálními přistěhovalci.⁸⁷ Technologicky vyspělý program SIVE měl zásadní vliv na snížení počtu připlouvajících *pateras*, ale bohužel nezabránil imigrantům k nalezení nových způsobů jak vstoupit na Španělské území.

Opatření SIVE plnilo i jiné funkce, nejen zachycování přibližujících se nelegálních lodí k španělskému pobřeží. Pracovníci programu SIVE zasahují i v případech, pokud některá z lodí má potíže a zachytí např. topící se migranty. Protože lodě *pateras*, které používají, jsou uzpůsobeny na lovení ryb a ne na převážení dvaceti a více lidí včetně jejich zavazadel, lodě jsou pak přetíženy a dochází ke kolizím. SIVE zasahuje i v případech pašeráků drog, které většinou nezachytí na moři, ale až v momentě, kdy připlují ke břehu.

Obrázek 14: Počet nelegálních migrantů, kteří dosáhli španělského poloostrova, Kanárských ostrovů nebo Baleárských ostrovů na člunech 'pateras' (2002–2008)

Zdroj: Gonzalez, V., 2011, s. 71

7.4 MIGRAČNÍ POLITIKA MAROKA

Maroko od 60. let považuje emigraci do Evropy jako strategický nástroj pro ekonomický rozvoj a jako prevenci před politickým napětím v oblastech osídlených Berbery. Hlavním argumentem je přínos remitencí, které mohou zlepšit ekonomickou situaci v regionech původu. Marocká vláda stimulovala emigraci hlavně v oblastech, kde hrozilo politické napětí nebo se rozvíjely rebelské skupiny (berbersky mluvící regiony na jihozápadě údolí Sous, oázy na jihovýchodě Maroka a severní část pohoří Rif). Na základě této motivace Maroko podepsalo bilaterální dohody o nabírání zaměstnanců s Francií, Nizozemskem a

⁸⁷ Carling, J., 2007b, s. 325–326

Belgii. Tyto dohody měly sloužit jako opatření proti nelegálnímu zaměstnávání, které bylo mezi kontinenty přítomno již na přelomu 50. a 60. let. Založením marocké diaspory v Evropě vedlo k další řetězové migraci nelegálních pracovníků, která pokračovala ještě desítky let potom, co byla stanovena první formální dohoda o legálním zaměstnávání.

Zatímco mělo Maroko kladný postoj k pracovní migraci, mnohem opatrnější bylo v postoji ohledně řešení závazků marockých obyvatel v Evropských zemích. Maroko vidělo migraci jako dlouhodobý projekt, který by nakonec přispíval k hospodářskému růstu a politické stabilitě v zemi. A maročetští migranti byli vnímáni spíše jako subjekty tohoto projektu než jako svéprávné individuality, které se rozhodly migrovat.⁸⁸

Nicméně, tato víra, že migranti budou představovat konkrétní aktéry změny a hospodářského růstu, postupně během 70. let vymizela. Když si vysílající a přijímající země začaly uvědomovat, že značná část migrantů se nemusí vrátit do své země původu, migrační strategie Maroka se výrazně změnila. Jejím cílem se stalo zajištění remitencí, stimulace investičních programů a symbolické politiky zaměřené na podporu vazeb s domácí zemí.⁸⁹

Díky těmto akcím měla marocká vláda i nadále silnou kontrolu nad svými občany. Ze socio-kulturního hlediska se Maroko snažilo zůstat zapojeno do života Maročanů žijících v Evropě, podporovala děti migrantů k učení arabštiny a islámu posíláním učitelů a imámů⁹⁰ do cílových zemí. Z politického hlediska se marocká vláda snažila migranty aktivně odradit od zakládání nezávislých organizací, vstupování do obchodních společností či do politických stran. A to hlavně pomocí ambasád, konzulátů, mešit a státem vytvořených kanceláří pro marocké migranty.⁹¹ Až do roku 1990 se stát aktivně snažil odradit migranty od integrace v přijímajících zemích, a to z obavy, že by migranti mohli tvořit politickou opozici „z venku“. Integrace byla také vnímána jako ohrožení transferů remitencí.⁹²

Migranti, kteří se vrátili do Maroka nebo migranti, kteří migrovali sezónně, neměli pocit, že by byli ve vlastní zemi vítáni. Existovalo zde totiž velké množství kontrol imigrantů a omezená tolerance ze strany státu. Migranti, kteří nesouhlasili s migračními postoji

⁸⁸ Bilgili, Ö., Weyel, S., 2009, s. 41

⁸⁹ de Haas, H., 2007b, s. 28

⁹⁰ Imám je muslimský duchovní, u sunnitů je to také čestný titul zakladatele náboženské nebo právní školy. Původně byl imám titul představeného muslimské obce a učitele koránu.

⁹¹ Bilgili, Ö., Weyel, S., 2009, s. 41-42

⁹² de Haas, H., 2007b, s. 29

marocké vlády, byli po vstupu na území Maroka trestáni. Tím se maroční obyvatelé cítili odcizeni ve vlastní zemi.⁹³

Tyto politické strategie byly silně kritizovány. Na jedné straně je kritizovaly vlády přijímajících zemí, které viděly, že marocká migrační politika jde proti jejich integračním politikám. Na straně druhé je kritizovali samotní obyvatelé a migranti Maroka, které postoj marocké vlády ještě více odcizovali od vlasti, než podporovali vzájemné vazby. Selhání těchto politik a stagnace v toku remitencí přiměla Maroko změnit kurz a během 90. let zaujmout pozitivnější postoj k migraci.⁹⁴

Nedávný nepříznivý postoj Maroka byl nahrazen aktivním přístupem k opětovnému získání rychle rostoucí marocké diaspory. Společně s usnadněním návratů migrantů do země a zjednodušeným systémem převodu remitencí, přistoupilo Maroko na uznávání dvojího občanství a integraci Maročanů v přijímajících zemích. Tato změna zřejmě přispěla k velkému zvýšení remitencí a sezónních návratů. Tyto cílené politiky byly úspěšné už jen proto, že emigrace z Maroka přetrvávala, a zároveň byly součástí obecného politického procesu liberalizace, která obecně vedla ke změně postoje státu k marockým občanům. Postupný přechod k neoklasické ekonomické strategii vedl k deregulaci a postupnému otevírání marocké ekonomiky.

V roce 1990 bylo vytvořeno ministerstvo pro Maročany žijící v zahraničí. A ve stejném roce marocká vláda založila Nadaci krále Hassana II. pro marocké obyvatele v zahraničí (z francouzského *Fondation Hassan II pour les Marocains Résidant à l'Étranger*). Cílem této nadace je posilovat vazby mezi marockými migranty a jejich domácí zemí prostřednictvím pomoci v různých formách, např. asistence při podnikání a informovanost o investičních příležitostech.⁹⁵ Liberalizace marocké společnosti v průběhu 90. let zahrnovala rozšíření občanských svobod v řadách migrantů, mohli zakládat organizace a různá sdružení.

V roce 1994 byl vytvořen Poradní výbor pro lidská práva (z francouzského *Conseil Consultatif des Droits de l'Homme*), jehož úkolem je radit králi v otázkách lidských práv. Počátkem tisíciletí, v roce 2003, byla vytvořena speciální komise pro lidská práva emigrantů, do jejíž řad byli zvoleni zástupci z emigrantské části populace. V dalším období Maroko vynaložilo úsilí k vytvoření Vrchní rady pro Marocká společenství žijící v zahraničí (z

⁹³ Bilgili, Ö., Weyel, S., 2009, s. 42

⁹⁴ Focus Migration, 2009

⁹⁵ Focus Migration, 2009

francouzského *Conseil Supérieur de la Communauté Marocaine à l'Étranger*), 37 členů rady bylo jmenováno až v roce 2008 králem Mohammedem VI.⁹⁶

Stát také zasáhnul proti úřadům a dlouhým prodlevám v administrativním řešení, korupci a obtěžování migrantů ze strany státních úředníků, především na hranicích Maroka, kdy se migranti vraceli na prázdniny domů. Tento zásah státu měl také pozitivní dopad na počet migrantů přicházejících do Maroka na letní měsíce, kdy v roce 1993 vstoupilo do Maroka 848 000 migrantů a v roce 2003 to už byly 2,2 milionu migrantů.⁹⁷

V listopadu roku 2005 král Mohammed VI. vyhlásil volební právo i pro Maročany pobývající v zahraničí. Nicméně se ale marocký stát nevzdal mnoha nástrojů, kterými nadále ovládal emigranty. To bylo nejvíce patrné v jeho systematickém odmítání žádostí na zrušení marockého občanství potomků marockých migrantů v zahraničí.⁹⁸

7.4.1 Remittance jako nástroj rozvoje

Remittance obecně představují významný finanční tok do domácích zemí, hlavně do zemí třetího světa. Důležitými se staly především od druhé poloviny 90. let, kdy částky remitencí začaly daleko přesahovat částky Oficiální rozvojové pomoci ODA. Oficiální toky remitencí do rozvojových zemí dosáhly v roce 2013 přibližně 6,3% růstu a dosáhly objemu 414 milionů USD. Celosvětově tyto toky dosáhly ve stejném roce téměř 550 milionů USD. Dnes remittance představují třikrát větší tok financí než ODA.⁹⁹

V případě Maroka je jasné, že tyto toky mohou představovat zásadní zdroj externího financování pro národní hospodářství. Již z předchozí kapitoly lze odvodit, že remittance hrály důležitou roli i ve stanovování migrační politiky, hodně se dbalo na to, aby byly zajištěny transakční kanály. Remittance v Maroku napomáhají přežít rodinám a také ve snižování chudoby, napomáhají tak rozšiřovat ekonomický a sociální sektor.

Prostřednictvím fiskální politiky, rozvoje bankovního systému a vzhledem k makroekonomické stabilitě se Maroku celkem úspěšně daří spravovat remittance pomocí oficiálních kanálů. Když pomíneme určité výkyvy, transfery remitencí vzrostly z 200 milionů dirham (23 milionu USD) v roce 1968 na více než 18,5 miliard dirham (2,1 miliard USD) v roce 1992. Po stagnaci na přelomu 80. a 90. let na úrovni kolem 2,3 miliard USD, přišla v období

⁹⁶ Focus Migration, 2009

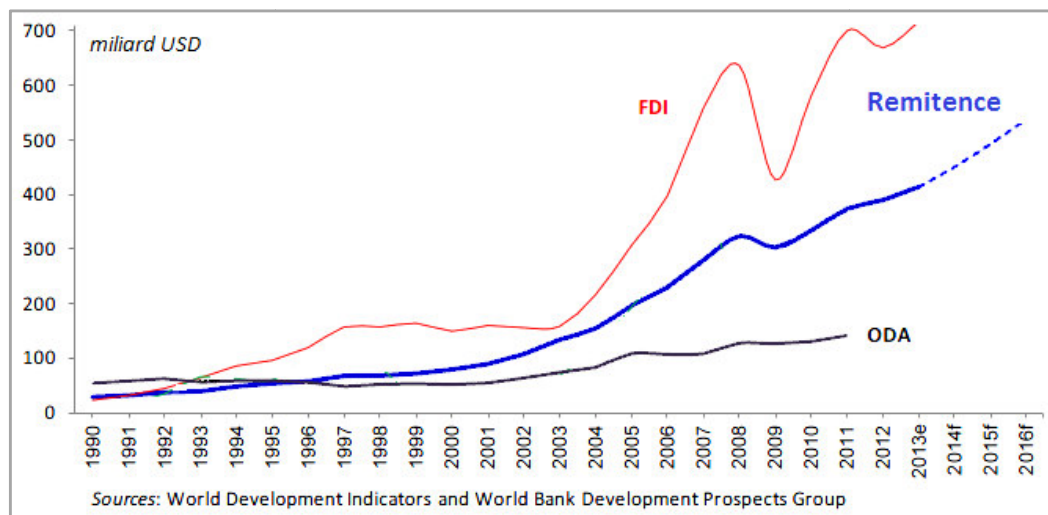
⁹⁷ de Haas, H., 2007b, s. 30

⁹⁸ de Haas, H., 2007b, s. 30

⁹⁹ The World Bank, 2013

od 2001 do 2004 vlna růstu, ve které remitence vyšplhaly až na 4,2 miliard USD.¹⁰⁰ Zatím největší hodnoty dosáhly remitence v Maroku v roce 2008, kdy jejich hodnota dosahovala téměř 6,9 miliard USD, což bylo zároveň 4,9 % z celkového HDP.¹⁰¹

Obrázek 15: Globální toky remitencí, FDI a ODA do rozvojových zemí v miliardách USD (1990-2012)

Zdroj: The World Bank, 2013

Když se na remitence marockých migrantů podíváme z pohledu růstu, tak mezi lety 1994 a 1999 vzrostly remitence pouze 02,5 %, zatímco v období mezi rokem 2000 a 2005 byl růst 13,5 %. Remitence přicházejí nejvíce z Evropy, kde se usídlilo 78 % všech marockých migrantů.¹⁰² Nejsilnější toky přicházejí z Francie (39,7 % z celkových toků remitencí), ze Španělska (14,6 %) a z Itálie (12,4 %).¹⁰³

Tato celkem solidní stabilita remitencí směřujících do Maroka je pravděpodobně způsobena přetrvávající migrací do severozápadní Evropy. Ale také díky trvanlivosti nadnárodních a trans-generačních vazeb mezi migranty. A v neposlední řadě také nově rozvíjející se migrací do Španělska a Itálie. Také obrovský nárůst migrantů navštěvujících Maroko přispěl ke zvýšení remitencí.

Zdá se, že nejúčinnějším nástrojem pro zajištění finančních zdrojů bylo zajištění migrace a sezónních návratů emigrantů. Dalším úspěšným nástrojem pro zajištění remitencí bylo rozšíření finančních služeb. Nízká inflace a absence černého trhu s cizí měnou mohou být

¹⁰⁰ de Haas, H., 2007a, s. 56

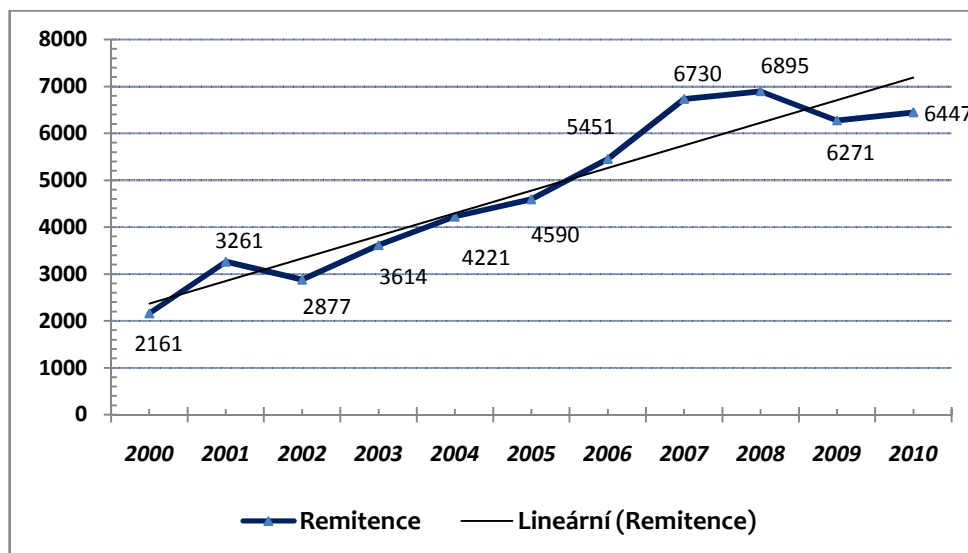
¹⁰¹ Interactive Map on Migration, 2011

¹⁰² Elkhider, A., 2008, s. 135

¹⁰³ Interactive Map on Migration, 2011

vysvětlením, proč se Maroko stalo relativně úspěšné v kontrole oficiálních finančních kanálů ve srovnání s jinými zeměmi v regionu.¹⁰⁴

Graf 5: Oficiální toky remitencí do Maroka v tisících USD (2000-2010)

Zdroj: Interactive Map on Migration, 2011. Vlastní zpracování.

7.4.2 Dopady mezinárodní migrace a remitencí na rozvoj Maroka

Remitence se pro Maroko staly klíčovým a stabilním zdrojem zahraniční měny a staly se důležitým prvkem zajišťující platební rovnováhu. Remitence se ukázaly jako větší a stabilnější zdroj zahraniční měny oproti ODA a FDI.

Mezinárodní migrace má pozitivní dopad na domácnosti, zlepšuje jejich finanční situaci a životní podmínky. Odhaduje se, že přibližně 1,17 milionů Maročanů, z celkových 30 milionů by upadlo do absolutní chudoby nebýt remitencí. Zároveň v regionech s velkou mírou emigrace je podíl remitencí na celkovém příjmu domácností mnohem větší než v jiných regionech.¹⁰⁵

Podle Hein de Haase mají remitence a mezinárodní migrace pozitivní dopad na rozvoj Maroka. Z mikroekonomického hlediska významným způsobem zlepšují životní podmínky a vzdělanost. Pomocí investic do zemědělství, nemovitostí a jiné podnikatelské činnosti podporují ekonomický růst. Oblasti s malou mírou emigrace profitují nepřímo díky zvýšení zaměstnanosti. Relativně brzo po zahájení emigrace se objevují investice do nemovitostí,

¹⁰⁴ de Haas, H., 2007b, s. 31–32

¹⁰⁵ de Haas, H., 2007b, s. 32

zatímco investice do zemědělství se rozvíjí až po deseti nebo dvaceti letech po emigraci.¹⁰⁶ Z makroekonomického hlediska remitence přispěly k hospodářské stabilitě země. Remitence se také podílely na snížení obchodního deficitu a zvýšení národních úspor.¹⁰⁷

Rozvojový potenciál migrace nebyl plně realizován kvůli obavám z omezení např. vlastnických práv. Další překážky představovaly korupce, byrokracie, nedostatečná infrastruktura, absence veřejných služeb, neefektivní právní systém či propad trhu v důsledku nedůvěry vůči investičnímu prostředí Maroka. Díky tomu měly investice pozitivní dopad v centrálních městech již relativně prosperujících regionech, zatímco okrajové oblasti se potýkaly nedostatkem nových investic a úbytkem obyvatelstva.¹⁰⁸ Investice měly také pozitivní dopad na oblasti, ze kterých se původně emigrovalo. Tím došlo k rozvoji oblastí jako je Rif, Sous nebo oázy na jihu, které dokonce začaly lákat vnitrostátní migranty z chudších oblastí.¹⁰⁹

H. de Haas tvrdí, že ačkoliv remitence stimulují hospodářský a sociální rozvoj, jejich dopad z časového a prostorového hlediska je různorodý. Tato různorodost je způsobena regionálními a národními faktory (politické a ekonomické podmínky), ale také mezinárodními faktory (migrační politika) ve vysílajících a přijímajících společnostech. Proto by při hodnocení dopadů remitencí na rozvoj měl být dáván důraz na prostorové a časové faktory jednotlivých odvětví.¹¹⁰

7.5 MIGRAČNÍ POLITIKA ŠPANĚLSKA

Migrace Maročanů do Španělska má bezesporu vliv na španělskou politickou situaci a utváření migrační politiky. Avšak tento vliv nelze generalizovat pouze na marocké imigranty, přestože je v současnosti marocká diaspora na španělském území druhou nejpočetnější (nejvíce imigrantů přichází do Španělska z Rumunska).¹¹¹ Vliv imigrace je třeba posuzovat celkově, nelze úplně izolovat dopad jedné skupiny migrantů od dopadu, který má skupina druhá. Stejně tak je velmi obtížné od sebe oddělit dopady politické, ekonomické a sociální. Politické dění často reaguje na ekonomickou situaci a naopak. I přesto se práce zaměří hlavně na vliv marockých imigrantů.

¹⁰⁶ de Haas, H., 2007b, s. 32

¹⁰⁷ Bilgili, Ö., Weyel, S., 2009, s. 38

¹⁰⁸ Focus Migration, 2009

¹⁰⁹ de Haas, H., 2007b, s. 33

¹¹⁰ Bilgili, Ö., Weyel, S., 2009, s. 39

¹¹¹ INE, Principales series de población, 2014

Prvním mezníkem ve formování španělské migrační politiky byl vstup do EHS a narůstající počet přistěhovalců. Nebýt těchto dvou faktorů, možná by Španělsko migrační politiku nepotřebovalo tak nutně. Avšak vnější tlaky vyvolaly řetězec akcí, které zásadním způsobem ovlivnily politické dění ve Španělsku a vedly k formování migrační politiky. Mezi tyto tlaky patří jednak rostoucí imigraci a tlaky Evropského společenství na Španělskou vládu. Jednotlivé fáze vývoje migrační politiky jsou popsány v následujících podkapitolách.

7.5.1 Imigrační právo

Podle Španělské legislativy byla před rokem 1985 imigrace pouze záležitostí „veřejného pořádku“. V červenci roku 1985 byl španělskou vládou schválen vůbec první imigrační zákon, přesněji - *Zákon o právech a svobodách cizinců ve Španělsku (Ley Orgánica sobre derechos y libertades de los extranjeros en España)*, obecně známý jako *Ley de Extranjería*. Absence imigračního zákona by mohla ztížit proces přijetí Španělska do Evropských společenství, a proto muselo být řízení k přijetí zákona z urgentních důvodů značně zkráceno a navrhovaný zákon schválen, aby se zamezilo případným problémům s přijetím Španělska do ES k 1. lednu 1986.¹¹² První imigrační zákon byl vytvářen se zřetelem na aktuální situaci v zemi, proto nebyl tak moc o právech a svobodách cizinců, jako spíše o kontrole nových imigrantů a vyhnání cizinců, kteří ve Španělsku žili nelegálně.

Druhý imigrační zákon z roku 2000 - *Ústavní zákon o právech a svobodách cizinců ve Španělsku a o jejich sociální integraci (Ley Organica sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social)* byl navržen Socialistickou stranou v opozici a schválen těsně před parlamentními volbami počátkem roku 2000. Nový imigrační zákon představil několik inovací – rozšíření práv a svobod legálních i nelegálních zahraničních rezidentů, uznání sloučení rodin, možnost trvalého pobytu, modifikace přestupků a sankcí, také zaručoval silnější postavení politických institucí a podporoval decentralizovanou činnost autonomních komunit a místní samosprávy.¹¹³

Mnohem důležitější je, že s tímto zákonem zaznamenalo Španělsko přechod od politik zaměřených na správu imigračních proudů (*política de extranjería*) na politiku zaměřenou více na imigraci a integraci (*política de inmigración*). Významným posunem nebylo jen uznání práv imigrantů, ale především uznání imigrace jako permanentního jevu a stanovení politických nástrojů pro její regulaci.

¹¹² Pérez, N. O., 2003, s. 4

¹¹³ Zapata-Barrero, R., de Witte, N., 2006, s. 7

Tento druhý zákon (*Ústavní zákon o právech a svobodách cizinců ve Španělsku a jejich sociální integraci*) byl kritizován Lidovou stranou (*Partido Popular*), tehdejší vládnoucí stranou ve vládě, za příliš tolerantní přístup a za to, že málo následuje restriktivní návrhy ES. Po parlamentních volbách, které se konaly v březnu 2000, byl zákon revidován. Změny se týkaly vydávání pracovních a pobytových víz a zpřísnění hraniční kontroly.¹¹⁴

Výše uvedené změny už byly součástí sladčování migrační politiky Španělska s migrační politikou EU. Společná jednání byla zaměřena na kontrolní a přístupová opatření. Hlavní snahou bylo zajistit integraci legálních přistěhovalců a omezit nelegální imigraci, a také připravit podmínky pro uzavření dohod o spolupráci s hlavními vysílajícími zeměmi pro lepší kontrolu migračních toků z místa původu. Španělsko podepsalo několik dohod tohoto druhu nejen s Marokem, ale např. i s Ekvádorem, Kolumbií, Dominikánskou republikou, Nigérií, Polskem a Rumunskem. Tyto bilaterální dohody, s výjimkou nigerijské dohody o repatriaci, jsou zaměřeny na vyjednávání podmínek pro vstup na španělský pracovní trh. Dohody zajišťují komunikaci se zaměstnavatelem, upřesňují pracovní požadavky a snaží se zlepšit pracovní podmínky imigrantům. Navíc dohody obsahují zvláštní ustanovení pro sezónní pracovníky a opatření pro usnadnění jejich repatriace.¹¹⁵

7.5.1.1 *Plán GRECO*

Plán GRECO (Globální program na regulaci a koordinaci cizinců a imigrace do Španělska – *Programa Global de Regulación y Coordinación de la Extranjería e Inmigración*) byl zahájen v roce 2001 a ukončen v roce 2004. Výchozím bodem pro tento plán byl druhý imigrační zákon z roku 2000. Hlavním cílem plánu je řešení migračního řízení v souladu s nařízeními EU. Plán GRECO byl řízen ministerstvem vnitra, oddělením migrace a mezi jeho hlavní oblasti zájmu patřilo¹¹⁶:

- 1) Globální návrh pro imigraci jako žádoucího jevu pro Španělsko, člena Evropské unie.
- 2) Integrace cizinců a jejich rodin, aby se mohli podílet na rozvoji Španělska.
- 3) Regulace vstupních podmínek do země k zajištění mírového soužití ve španělské společnosti.
- 4) Řízení integračního systému pro uprchlíky a přesídlené osoby.

¹¹⁴ Zapata-Barrero, R., de Witte, N., 2006, s. 7

¹¹⁵ Pérez, N. O., 2003, s. 5

¹¹⁶ International Labour Organisation, 2013

Plán GRECO je jednou z prvních iniciativ, které dávají důraz na rozvoj integračních politik na regionální úrovni, protože místní samosprávy hrají v začleňování přistěhovalců a ochraně jejich práv důležitou roli.¹¹⁷ Přestože měl plán GRECO omezenou dobu trvání, přispěl k vytvoření půdy pro další národní integrační plány, např.: Strategický plán pro občanství a integraci 2007–2010.¹¹⁸

7.5.2 Španělsko jako strážce jižní hranice EU

Imigrační zákon z roku 1985 neposkytoval základní práva imigrantům, jako sociální ochranu, program sloučení rodin atd. Důraz kladl na hraniční kontrolu s tím, že se odkazoval na předání odpovědnosti právě Španělsku, aby kontrolovalo jižní hranice EHS. Vývoj právních předpisů o kontrole jižních hranic měl probíhat souběžně s nárůstem přidělovaných prostředků pro hraniční policii, v tomto ohledu byl ale pokrok docela pomalý.

Zásadní posílení hraničních kontrol Španělska s Africkým kontinentem proběhlo v roce 1991. V květnu 1991 Španělsko zavedlo vízovou povinnost po všechny imigranty ze severní Afriky a ve stejný rok v červnu vstoupilo Španělsko do schengenského prostoru.¹¹⁹ Největší posílení hraničních kontrol se týkalo měst Ceuta a Melilla, tj. jediných pozemních hranic mezi Španělskem a Marokem. Španělské orgány v následujících letech investovaly značné prostředky k vybudování systému kontroly hranic kolem těchto dvou měst, ale také podél pobřeží Pyrenejského poloostrova dlouhého stovky kilometrů a Kanárských ostrovů.

Po zavedení vízové povinnosti téměř okamžitě vzrostl počet migrantů, kterým byl vstup na Španělské území zamítnut, nebo byli na hranicích odesláni zpět do své země původu. Tím se také zvýšil počet nelegálních přistěhovalců připlouvajících na Španělské pobřeží na člunech *pateras*. To nutilo Španělsko jen k dalšímu zpřísnění kontrol na hranicích, k tomu si vyžádalo finanční pomoc z Evropské unie. O několik let později se začala utvářet společná migrační politika EU.¹²⁰

¹¹⁷ Pérez, N. O., 2003, s. 5

¹¹⁸ International Labour Organisation, 2013

¹¹⁹ Schengenský prostor a spolupráce jsou založeny na Schengenské dohodě z roku 1985. Schengenský prostor představuje území, na němž je zaručena volnost pohybu osob. Země, které dohodu podepsaly, zrušily všechny vnitřní hranice a používají společné vnější hranice. Zde se používají společná pravidla a postupy vzhledem k vízům pro krátkodobé pobyty, žádosti o azyl a ochranu hranic. Zároveň byla posílena spolupráce a koordinace mezi policejními službami a soudními orgány pro zajištění bezpečnosti v rámci schengenského prostoru. (Evropa, 2009)

¹²⁰ Fuentes, F. J. M., 2005, s. 115–116

7.5.2.1 *Ucelená migrační politika EU*

Členské státy EU se rozhodly o ustanovení společné migrační politiky a stanovit pravidla pro udělování azylu, tak aby žádosti mohly být řešeny podle zásad uznávaných v celé EU. Prvním krokem ke společné imigrační politice EU byl summit ve finském Tampere z roku 1999.¹²¹ Závěrečný dokument ze summitu shrnuje celkem čtyři prioritní oblasti: celoevropská azylová a migrační politika, evropský právní prostor, celounijní boj proti kriminalitě a silnější vnější činnost.¹²²

Na summit v Tampere navázal v roce 2004 tzv. Haagský program: Posílení svobody, bezpečnosti a práva EU. Tento plán stanovuje obecné cíle a politické priority v oblasti vnitřní bezpečnosti EU na období let 2005–2009. Haagský program své cíle shrnul celkem do deseti prioritních oblastí, mezi jinými také: Řízení migrace - stanovení vyváženého přístupu nebo Integrace - maximalizace příznivého dopadu migrace na společnost a hospodářství.¹²³

Dalším zásadním krokem v oblasti přistěhovalců učinila EU v roce 2005, kdy byl přijat koncept Globální přístup k migraci: prioritní opatření zaměřená na Afriku a Středomoří. Cílem je zajistit opatření, která povedou k pozitivním dopadům migrace, zamezit ilegální migraci a dodržovat lidská práva. Z afrického regionu byly prioritně stanoveny tři země: Maroko, Alžírsko a Libye.¹²⁴

Přímo na Haagský program navazuje Stockholmský program, který stanovuje priority na další pětileté období, tzn. od 2010 až do 2014. Tento program si klade v oblasti migrace a azylu za cíl vytvoření komplexní migrační politiky.¹²⁵

Obecně by se dala migrační politika EU shrnout do několika prioritních oblastí, kterými se EU zabývala nejvíce. Mezi tyto oblasti můžeme zařadit ochranu vnějších hranic, kontrolu nelegálních činností mezi EU a sousedními státy a taky samozřejmě vytvoření uceleného souboru pravidel pro udělování azylu. Integrace přistěhovalců je samozřejmě součástí migrační politiky. V tomto ohledu se EU snaží o co nejúspěšnější integraci, tak aby přistěhovalci bylo přínosem pro obě strany.

Téma migrace by mělo být zahrnuto do celkové politiky vnějších vztahů EU. Co se týče regionu severní Afriky, Unie navrhuje spolupráci s cílem uzavření tzv. partnerství mobility

¹²¹ EURACTIV, 2006

¹²² European Commission, 2002

¹²³ Komise evropských společenství, 2005

¹²⁴ Rada evropské unie, 2005

¹²⁵ Rada evropské unie, 2009

(rozvoj cirkulační migrace), která by usnadnila vstup migrantů z toho regionu na území EU, avšak pod podmínkou jejich spolupráce při řízení migračních toků. Unie také uvažuje o přehodnocení migrační politiky k těmto zemím.¹²⁶

7.5.3 Legalizace pobytu jako politické opatření proti nelegální migraci

Odpovědí na nárůst nelegálně pobývajících či nelegálně pracujících migrantů na španělském území byla snaha o legalizaci pobytu ilegálních migrantů. Za posledních 30 let proběhlo celkem šest kampaní na legalizaci pobytu, které se od sebe sice lišily a každá z nich měla svá specifika, hlavní motiv ale měly kampaně společný¹²⁷:

- snížit počet nelegálně pracujících migrantů na území státu,
- dosáhnout většího ekonomického výnosu z pobytu migrantů,
- umožnit snazší integraci cizinců do společnosti.

První proces legalizace pobytu proběhl mezi lety 1985 a 1986 současně s tvorbou prvního imigračního zákona z července roku 1985. Lhůta pro podání žádosti byla prodloužena ze dvou měsíců na devět, tedy až do března 1986. Úkolem cizinců bylo prokázat se pracovní smlouvou a povolením k pobytu v zemi před 24. červencem 1985. Z celkového počtu 43 815 předložených žádostí bylo kladně vyřízeno 38 181, tedy 87,1 %. Problémem byl malý zájem cizinců a ti, kteří získali legální status, se po roce opět vrátili zpět do nelegality.

Druhý proces legalizace pobytu probíhal v druhé polovině roku 1991. Už neměl přímou souvislost s tvorbou zákona, právě naopak byl reakcí na vnější tlaky zahraniční politiky. Cílovou skupinou byli především nelegálně pracující přistěhovalci z Maroka žijící ve Španělsku už před začátkem roku 1991 a neúspěšní žadatelé o azyl. Tentokrát bylo předloženo celkem 135 393 žádostí a kladně vyřízeno jich bylo 128 068, tedy 94,6 %. Z tohoto pohledu vidíme kampaň a celkovou pomoc cizincům jako úspěšnější. Bohužel, stejně jako při prvním procesu, mnoho žadatelů po nějaké době spadlo do nelegality.

Do třetího procesu legalizace pobytu byli zahrnuti cizinci, kteří se neúspěšně pokoušeli obnovit své pracovní povolení po roce 1986 a nově se mohli hlásit také příbuzní cizinců pobývajících v zemi před rokem 1996. Z 24 600 předložených žádostí obdrželo 71,6 % povolení k pobytu i povolení k práci a 28,4 % pouze povolení k pobytu.

¹²⁶ Europa, 2011

¹²⁷ Hosnedlová, R., Piquero, D. L., 2007, s.

Následující, tedy v pořadí čtvrtý, legalizační program byl spojen s reformou zákona o právech a svobodách cizinců ve Španělsku a jejich sociální integrace a probíhal v období od března do července roku 2000. Tento proces zahrnoval cizince, kteří přišli do Španělska před druhou polovinou roku 1999 a v posledních třech letech vlastnili či žádali o povolení k pobytu nebo o pracovní povolení.¹²⁸ Z celkového počtu 247 598 podaných žádostí bylo kladně vyřízených 163 913 (66,2 %). Většina těchto žadatelů ještě nikdy předtím tento druh povolení nevlastnila. Nový zákon během regularizace prošel změnou (po vítězství pravicové strany *Partido Popular*). Vznikla možnost průběžné permanentní legalizace pobytů, při které bylo nutné dokázat nepřetržitý pobyt v posledních dvou letech (později se tato doba prodloužila na pět let) a prokázat dostatečné včlenění do španělské společnosti.¹²⁹

V roce 2001 se konalo dodatečné legalizační opatření, kvůli vysokému počtu zamítnutých žádostí v předchozím procesu. Přezkoumání se týkalo těch, kteří splňovali všechna kritéria, pouze nemohli dokázat pobyt na území před 1. 6. 1999. Výsledkem bylo schválení dalších přibližně 36 000 žádostí cizinců.¹³⁰

7.5.4 Legalizace pobytu pro nelegálně pracující cizince

Na procesy legalizující pobyt z předešlých let plynule navázalo opatření z roku 2005, které umožňovalo legalizaci pobytu pro nelegálně pracující cizince. Toto opatření mělo několik odlišných specifik:

- nové opatření se vztahovalo pouze na pracovní migranty, kteří v zemi již nějakou dobu pracovali, a předpokládalo se, že budou ekonomicky aktivní i nadále,
- v tomto procesu už to není cizinec, kdo žádá o získání legálního statusu, ale je to zaměstnavatel, který žádá o získání práv svých zaměstnanců.¹³¹

Neustále aktuální téma nelegálních migrantů v zemi, špatných pracovních a sociálních podmínkách cizinců, šíření šedé ekonomiky a obecně nedokonalém integračním systému, vedlo v reformu imigračního zákona z roku 2000 a vydání královského dekretu v roce 2004.¹³² Právě královský dekret byl spouštěčem procesu legalizací pobytů pro cizince. Nová

¹²⁸ Tím se měla dokázat takzvaná pracovní začleněnost „*Arraigolaboral*“.

¹²⁹ Tzn. schopnost zajištění dostatečného množství ekonomických a sociálních prostředků.

¹³⁰ Hosnedlová, R., Piquero, D. L., 2007, s. 4

¹³¹ Výjimkou byli zaměstnanci v sektoru domácích prací, kteří měli více zaměstnavatelů. Museli tak předložit smlouvu(y) o pracovní době přinejmenším 30h/týdně. Dále museli přiložit kopii identifikačního(ích) dokumentu(ů) svého(svých) zaměstnavatele(ů).

¹³² V té době byla u moci Socialisticko-dělnická strana Španělska (PSOE), která se dostala k moci v roce 2004.

pravidla se vztahovala jak na zaměstnavatele, tak na zaměstnance. Zaměstnavatelé museli být plátcí sociálního pojištění, nesměli být sankciováni za porušení imigračních zákonů v posledním roce a nesměli porušovat práva svých pracovníků. Cizinci museli pobývat a být nahlášeni na obecním úřadě¹³³ před datem 7. 8. 2004, vlastnit pracovní smlouvu a mít čistý trestní rejstřík.¹³⁴ Samotná normalizace probíhala v období 7. 2. – 7. 4. 2005 a bylo podáno celkem 691 655 žádostí, z nichž 86 806 (12,6 %) bylo podáno marockými cizinci. Z celkového počtu bylo nakonec kladně vyřízeno 578 375 žádostí¹³⁵ (83,6 %) a z toho 68 727 (79,2 % z marockých žádostí) bylo pro marocké imigranty. Největší podíl žadatelů byl z Madridu a Katalánska.

Tabulka 5: Výsledky procesu legalizace pobytu v roce 2005

	<i>Počet žadatelů</i>	<i>Kladně vyřízených žádostí</i>
Celkem	691 655	578 375
<i>Tři nejpočetnější skupiny žadatelů, podle národnosti</i>		
Ekvádor	140 020	127 925
Rumunsko	118 546	100 128
Maroko	86 806	68 727

Zdroj: Enríquez, C. G., 2009, s. 26. Vlastní úprava autora.

Společným znakem opatření z minulých let je, že většina nelegálních cizinců pocházela z rozvojových zemí. V posledním procesu (2005) došlo k výrazné změně z hlediska národnostního složení přistěhovalců. Ještě do roku 2001 převládali žadatelé z Maroka, ale po roce 2001 začali převažovat žadatelé z východní Evropy, především Rumunska a jižní Ameriky, zejména z Ekvádoru.

Závěr opatření byl doprovázen protesty cizinců, kterým se nepodařilo obstarat všechny potřebné dokumenty. Nejčastěji se jednalo o dokument pod názvem „Certificado de Empadronamiento“, který potvrzoval pobyt na území před stanoveným datem. Na tuto vlnu protestů španělská vláda zareagovala celkem flexibilně a tři týdny před ukončením procesu začala vydávat dokument zvaný „Certificado de Empadronamiento por Omisión“¹³⁶, který

¹³³ Potřeba dokumentu dokládající registraci k pobytu „Certificado de Empadronamiento“.

¹³⁴ EUROFOUND, 2005

¹³⁵ Po roce se mohlo pracovní povolení obnovit. Novinkou tohoto procesu je, že pracovní povolení se nevázala ani na druh práce, ani na místo. Cizinec tak po roce mohl změnit jak pracovní sféru, tak provincii.

¹³⁶ Být zapsaný na lokálním úřadě a tím vlastnit „Certificado de empadronamiento“ byla jednou z podmínek zmíněného opatření. Dokument dokazoval pobyt na území před určeným datem. Ne

sloužil k prokázání pobytu různými způsoby. Poslední dny se počet podaných žádostí vyšplhal až na 50 000 za den, to vedlo k přetížení administrativy a kolapsu infrastruktury.¹³⁷

Tabulka 6: Pohlavní a věková struktura cizinců uděleným legální status, 16 - 60 let, 2005

Pohlavní zastoupení	
Muži	56 %
Ženy	44 %
Věková zastoupení	
16 – 24 let	18 %
25 – 39 let	61 %
40 – 65 let	21 %

Zdroj: Enríquez, C. G., 2009, s. 27

7.5.5 Reakce Evropské Unie na procesy legalizující pobyt

Poslední normalizace byla považována za akci masivního rázu, byla největší, která vůbec ve Španělsku proběhla. To samozřejmě mělo odezvu i na celoevropské úrovni.

„Je soulignerai tout d'abord quo l'Espagne a pris une décision qu'elle était en droit de prendre.“

(„Na prvním místě bych chtěl zdůraznit, že Španělsko učinilo rozhodnutí, na které mělo právo.“)

Nicolas Schmit

tehdejší prezident Rady Evropského parlamentu při zasedání 8. března 2005 ve Štrasburku

Diskuze na téma legalizace pobytu ve Španělsku se na evropské úrovni zúčastnily dva tábory. První tábor byl zastoupen konzervativními stranami Evropského parlamentu (Evropskou lidovou stranou – Křesťanskými demokraty a Evropských demokratů). V druhém táboře pak jednotlivé členské státy EU, které se také potýkaly s problémy nelegálních migrací.

První skupina kritizovala španělskou vládu za přílišné oddálení se od společných politik EU. S touto kritikou EU nesouhlasila, protože v její kompetenci není zasahovat či kritizovat politiky, které jsou státní pravomocí jednotlivých členských zemí. A právě politiky týkající se imigrace spadají do tohoto sektoru. Naopak se EU postavila na stranu Španělska a obhajovala, že se Španělská vláda snažila najít funkční nástroj pro integraci cizinců. Navíc

všem cizincům se tento doklad podařilo získat, proto vláda vydala seznam jmen cizinců, kteří dokázali jiným veřejným dokumentem, že už se před jistým datem na území pohybovali.

¹³⁷ Hosnedlová, R., Piquero, D. L., 2007, s. 6

opatření z roku 2005 plně následoval zájmy EU, která nemohla vznést jakékoliv námitky či jakkoliv do procesu zasáhnout.

Procesy legalizace pobytu ve Španělsku měla i své odpůrce, kteří se obávali většího počtu cizích obyvatel na vnitřním trhu EU. Mezi tyto státy patřilo Německo, Nizozemsko a Francie, které se obávaly i zhoršení současných problémů migrace, které mohly vést k dalším migračním vlnám.

Závěrem těchto debat bylo rozhodnutí EU o vytvoření výboru pro otázky a řešení migračních záležitostí. Zároveň vznikla nová snaha o rozvoj společných migračních politik. Evropská komise navrhla v roce 2005 všem ministerstvům spravedlnosti členských států vytvoření společného informačního systému, který by analyzoval jednotlivá imigrační opatření, jež by mohla mít nepříznivý dopad na ostatní členské státy EU. Návrh byl schválen o rok později a došlo k zvýšení úsilí rozvoje společných migračních politik.¹³⁸

7.5.6 Program dorovnání

V roce 2006 vznikl tzv. Program dorovnání (*Settlement Program*). Jak název napovídá, tato nová legislativa byla založená na dorovnání, které sloužilo k získání práva (legálního statusu) pro ty, kteří vstoupili do Španělska bez kontroly, nebo jim vypršelo jejich turistické nebo studijní vízum. Nový imigrační rámec kontrastuje s předchozími masivními procesy legalizace pobytu. Program dorovnání je komplexním přístupem k potírání nelegální migrace v souladu s rámcovým přístupem EU pro přistěhovalectví.¹³⁹

V některých ohledech byl Program dorovnání nastaven tak, aby nepřilákal pozornost veřejnosti, ani prozkoumávání ze strany členských států EU nebo Evropské komise. Nový program měl také nové podmínky pro získání legality. Tyto podmínky byly částečně odrazem pozitivního ekonomického přínosu imigrace do Španělska, ale také důležitosti poskytování trvalého povolení k pobytu pro migranty v nelegálním postavení. Nový program zahrnoval dva mechanismy pro získání legality¹⁴⁰:

¹³⁸ Hosnedlová, R., Piquero, D. L., 2007, s. 8

¹³⁹ Sabater, A., Domingo, A., 2012, s. 194

¹⁴⁰ Sabater, A., Domingo, A., 2012, s. 195

Program dorovnání	
Pracovní dorovnání (Labor Settlement)	Sociální dorovnání (Social Settlement)
Tento mechanismus platí pro cizí občany, kteří žijí v zemi minimálně dva roky a s podporou odborových organizací se mohou prokázat pracovním poměrem se zaměstnavatelem, který již trvá minimálně jeden rok. Aby získali povolení k pobytu, musí být formálně odpovědní zaměstnavateli a odbory kontrolují věrohodnost pohledávky v případě, že by se vyskytla nějaká nelegální činnost mezi spolupracovníky.	Tento mechanismus se vztahuje na cizí občany, kteří žijí v zemi již nejméně tři roky a mohou se prokázat pracovním poměrem o délce minimálně jednoho roku. Kromě toho musí být splněny další požadavky: existence rodinných vazeb ve Španělsku (manžel/manželka nebo partner, přímí potomci nebo předci v přímé linii) nebo vytváření sociálních vazeb v místní komunitě na základě úředního potvrzení.

Kromě výše uvedených mechanismů existují ještě dvě speciální povolení – Rodinné dorovnání (Family Settlement) a povolení s názvem Mimořádné okolnosti (Exceptional Circumstances), které také umožňují legalizaci migrantů, avšak bez ohledu na integraci na pracovním trhu. Rodinné dorovnání mohou získat cizí občané, jejichž rodiče jsou španělského původu, a navíc se nemusí prokázat trvalým pobytem v minulosti. Povolení Mimořádné okolnosti zahrnuje takové důvody, které jsou chráněny zákonem o právu na azyl a status uprchlíka. Toto povolení se uděluje z humanitárních důvodů pro oběti obchodování s lidmi, domácího násilí, a pro ty, kteří trpí nemocí, která se nedá léčit v zemi původu.¹⁴¹ V letech 2005 a 2006 se odhadovalo přibližně 400 000 žadatelů, ale finální čísla byla mnohem menší.

Tabulka 7: Počet udělených povolení pomocí Programu dorovnání v roce 2007

Rodinné dorovnání	Sociální dorovnání	Celkem
696	27 618	28 314

Zdroj: Enríquez, C. G., 2009, s. 29

¹⁴¹ Sabater, A., Domingo, A., 2012, s. 195

8 DOPADY MAROCKÝCH MIGRACÍ VE ŠPANĚLSKU

8.1 DOPADY MIGRACE NA ŠPANĚLSKOU EKONOMICKOU SITUACI

V této kapitole se autor pokusí přiblížit ekonomické dopady spojené s imigrací cizinců do Španělska s přihlédnutím na marocké migranty. Je však nutno připomenout, stejně jako v předchozí kapitole, že nelze přesně specifikovat ekonomické dopady spojené pouze s marockými migranty. Marocká diaspora tvoří ve Španělsku 14,3 % (2013), viz graf č. 2 a 4, všech imigrantů, je tedy obtížné přesně vymezit, za kterými ekonomickými dopady stojí právě maročetí migranti.

Noví přistěhovalci mají jednoznačný vliv na vývoj pracovního trhu, rozložení pracovních sil a ovlivňují vývoj ekonomiky. V případě Španělska nelze říci, zda jsou dopady jednoznačně pozitivní či negativní. Migranti ve Španělsku se naučili rychle přizpůsobovat systému, který je často naváděl k ekonomickým aktivitám nelegálního charakteru (šedý pracovní trh). Až do roku 2007 se tyto nelegální činnosti podílely na celkovém růstu země. Vše se ale změnilo s vypuknutím celosvětové ekonomické krize. Španělská ekonomika upadla do recese a černý trh začal být vnímán negativně. Jednak protože většinové zastoupení na černém trhu práce tvořili právě přistěhovalci a nově příchozí imigranti situaci jen zhoršovali.

8.1.1 Dopady na pracovní trh a růst HDP ve Španělsku

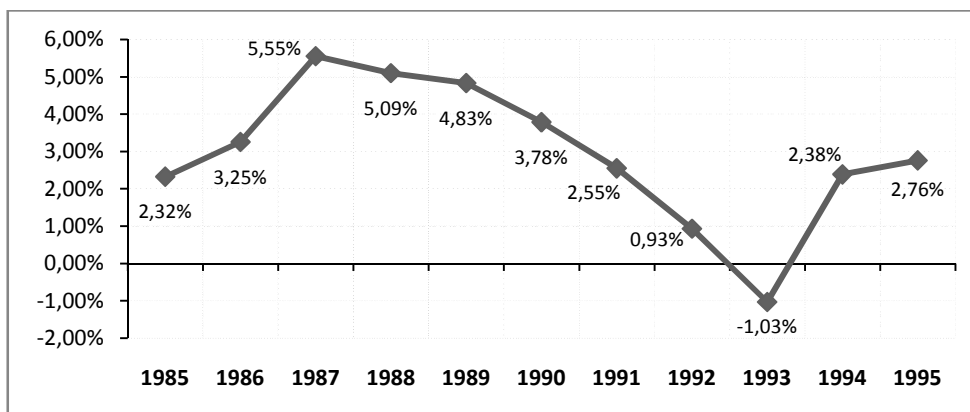
Vztah mezi přistěhovalectvím a ekonomickým stavem Španělska je zřejmý. Zejména co se pracovního trhu týče. Cristina E. Bradatan a Dumitru Sandu¹⁴² ve své stati zmiňují dva ukazatele pracovního trhu – dopady na uplatnění na trhu práce a dopady na nezaměstnanost a rozdíl mezd s domácí populací. Migranti z vyspělých států (ze Západní Evropy) mají větší šance na uplatnění na cílovém trhu práce. Dokonce někdy dosahují vyšších mezd než domácí pracovníci. Naopak migranti z nerozvinutých zemí nebo ze zemí s vysokou nerovností mají šance na uplatnění podstatně menší. Většinou jsou zaměstnáni ve firmách s velkým podílem zahraničních pracovníků a nízkými mzdami. Mzdy pracovníků z rozvojových zemí jsou v průměru o 30 % menší. Vyplývá to také ze skutečnosti, že tyto pracovníci jsou často mladší a také stráví podstatně méně času v práci.¹⁴³ Maročetí migranti

¹⁴² Bradatan, C. E., Sandu, D., 2012, s. 224–226

¹⁴³ Éltető, A., 2011, s. 73

se řadí mezi ty chudší s vyšší úrovní negramotnosti. Maroko je navíc zemí s vysokou nerovností nejen mezi jednotlivci, ale i mezi komunitami.¹⁴⁴

Graf 6: Vývoj růstu HDP Španělska v letech 1985-1995

Zdroj: OECD, 2014. Vlastní úprava.

Tabulka 8: Celková zaměstnanost ekonomicky aktivního obyvatelstva ve Španělsku v letech 1995-2012 (v tisících)

Rok	1995	1999	2004	2008	2010	2012
Ekonomicky aktivní populace	16 850	17 924	20 708	23 123	23 362	.
Celková zaměstnanost	13 571	15 614	18 549	20 674	18 906	17 769

Zdroj: OECD, 2014. Vlastní úprava.

Migranti začali do Španělska ve větší míře přicházet v druhé polovině 90. let. O masové imigraci můžeme hovořit od počátku nového milénia. Za prvních devět let od roku 2000 přibylo v zemi neuvěřitelných 5 milionů cizinců. V té době byla španělská ekonomika sama na vzestupu. V roce 2000 vzrostlo HPD meziročně o 5 % (průměr EU byl 3,9 %).¹⁴⁵ Mezi statisíci příchozích cizinců ročně tvořili nezanedbatelnou část právě migranti z Maroka.

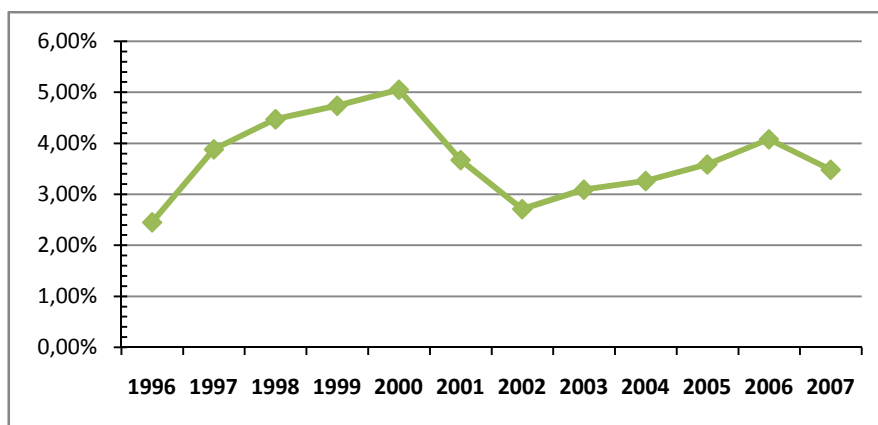
Obrovské toky migrantů souvisely s rozvojem ekonomiky a pracovního trhu, který dokázal tuto masu lidí absorbovat. Vztah platil i obráceně – růst španělské ekonomiky byl možný i díky levné pracovní síle ze zahraničí. Od poloviny 90. let až do roku 2005 bylo ve Španělsku vytvořeno přibližně 6 milionů nových pracovních míst. Jednalo se hlavně o tzv. sekundární trh práce, který je charakteristický nízkou mzdou, dlouhou pracovní dobou, těžkými pracovními podmínkami a nízkou sociální prestiží. Proto na těchto pracovních místech většina domácí populace nechce pracovat, což je v západoevropských zemích

¹⁴⁴ Bradatan, E. C., Sandu, D., 2012, s. 224–226

¹⁴⁵ OECD, 2014

běžné, ale většina cizinců si zde práci našla. Nejčastěji se jednalo o tyto čtyři sektory – stavebnictví, zemědělství, pomoc v domácnosti a služby, především hotelnictví a pohostinství.¹⁴⁶

Graf 7: Vývoj růstu HDP ve Španělsku v letech 1996–2007

Zdroj: OECD, 2014. Upraveno autorem.

S rostoucí zaměstnaností se také zvýšily daňové příjmy vlády, stejně jako příjmy ze systému sociálního zabezpečení. V roce 2005 byl přebytek přibližně 5 miliard USD, který byl vytvořený pouze z plateb imigrantů (daně, DPH, sociální pojištění) a výdajů na imigranty (zdravotnictví a vzdělání). V roce 2007 bylo v zemi mezi imigranty přes 2 miliony přispěvatelů.¹⁴⁷

Tabulka 9: Celkové daňové příjmy ve Španělsku v milionech UDS (1998-2012)

1998	2000	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010	2012
179 306	219 547	254 892	296 955	368 190	397 543	366 740	333 090	348 370	346 491

Zdroj: OECD, 2014

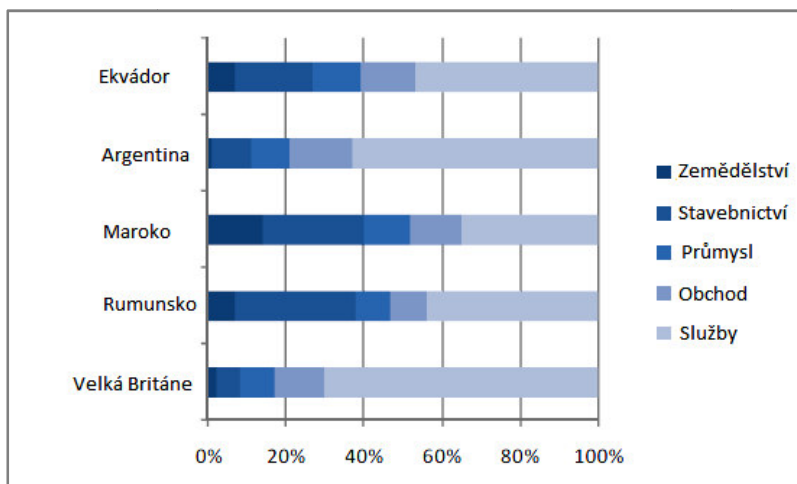
Přistěhovalci však nejsou pouze zaměstnanci, ale často jsou i podnikateli. Mezi nimi se vyskytuje několik různých skupin podle toho, v čem podnikají. První skupinu bychom mohli nazvat tzv. etnicky orientovanými – prodávající tradiční výrobky ze své země původu. Druhou skupinu tvoří tzv. cirkulační podnikatelé – většinou obchodní firmy fungující mezi Španělskem a domácí zemí zprostředkovávající export a import, převody peněz, atd. Třetí skupinu tvoří podnikatelé zaměřující se na imigranty a na řešení jejich problémů jako jsou nákupy nemovitostí, právní služby a jiné sociální služby. Všechny tyto tři skupiny se nejčastěji vyskytují v oblastech s největšími počty přistěhovalců.

¹⁴⁶ Enríquez, C. G., 2009, s. 6

¹⁴⁷ Éltető, A., 2011, s. 73

Mezi další typy podnikatelů, kteří nejsou závislí na imigrantech, patří ti, co nabízejí etnický charakteristické služby (restaurace, alternativní terapie, atd.). A poslední skupinu tvoří běžní podnikatelé (bary, obchody s potravinami, aj.)¹⁴⁸

Obrázek 16: Rozložení vybraných skupin přistěhovalců v jednotlivých sektorech (2009)

Zdroj: Maríá, R., 2011. Upraveno autorem.

8.1.1.1 Systém pracovních kvót

Mimo systému legalizace pobytu, který se snažil kontrolovat nelegální migranty, se Španělský stát snažil usměrňovat i legální migranty pomocí systému kvót. Kvóty byly aplikovány v letech 1993–1995, 1997–1999 a v roce 2002 a reagovaly na krátkodobé i dlouhodobé nedostatky pracovní síly na trhu práce. Systém pracovních kvót ale v praxi nebyl úspěšný, tak jak se předpokládalo.

Pracovní kvóty před rokem 2002 směřovaly legální migranty do jednotlivých sektorů španělské ekonomiky, která čelila nedostatku domácích pracovníků. Kvóty měly ale jiný efekt. Mnoho nelegálních migrantů vidělo pracovní kvóty jako příležitost k získání legálního statusu. Spousta žadatelů o pracovní povolení patřila k nelegálním obyvatelům již pobývajících ve Španělsku.¹⁴⁹

V roce 2002 byl systém kvót reformován a až do roku 2004 fungoval systém na základě databáze volných pracovních míst, kterou zpracovával Národní ústav práce (*Instituto Nacional de Empleo*) ve spolupráci s odbory, které mají ve Španělsku tradičně silné postavení, a asociací zaměstnavatelů. Druhou změnou ve snaze o snížení nelegální migrace

¹⁴⁸ Éltető, A., 2011, s. 74

¹⁴⁹ Pérez, N. O., 2003, s. 6

bylo, že vláda začala najímat zahraniční migranty pouze na základě bilaterální smlouvy s vysílající zemí. Nelegální pracovníci již nemohli tento systém k hledání práce využívat.

Nastavení systému se s realitou neshodovalo. Pracovní systém kvót nabízel průměrně mezi 20 000 a 30 000 volných míst pro cizince, ve stejnou dobu ale do země ročně proudilo 400 000 až 500 000 nově příchozích nelegálních migrantů, z toho 40 000 až 70 000¹⁵⁰ marockých přistěhovalců, kteří bez větších problémů nacházeli pracovní uplatnění. Kvůli administrativním a manažerským nedostatkům byly kvóty nakonec zrušeny.¹⁵¹

V roce 2004 nahradil systém kvót registr volných pracovních míst. Registr shromažďuje informace o takových místech, které se nedaří obsadit místními pracovníky a jsou vhodné pro cizince. Registr je současnému stavu ekonomiky lépe přizpůsoben, ale přesto má své nedostatky. Problémem je že, většina vhodných pracovních míst pro cizince se v registru neobjevuje. Je to z toho důvodu, že tato zaměstnání jsou v malých podnicích, které nejsou zastoupeny v odborech ani v asociaci zaměstnavatelů. Přesto se tento registr stal hlavním legálním podkladem pro získání práce ve Španělsku. Ostatním zbývá možnost najít zaměstnání pomocí agentury nebo nelegální cestou.

Tabulka 10: Počet zahraničních pracovníků podle národnosti (2007, 2008, 2009)

Země původu	2007	2008	2009
Rumunsko	215 521	248 914	283 176
Maroko	272 448	259 471	227 491
Ekvádor	262 494	253 604	192 977
Kolumbie	150 415	153 563	121 915

Pozn. Uvedeny jsou pouze národnosti, které v každém z uvedených let dosáhli většího počtu pracovníků než 100 000.

Zdroj: Ferrero-Turrión, R., López-Sala, A. M., 2010, s. 169

Také spousta zaměstnavatelů se raději přikloní k zaměstnání cizince načerno, protože je to mnohem jednodušší. Zaměstnavatel musí nejdříve požádat o povolení zaměstnat cizince na základě registru, po schválení pak cizinec žádá o vízum v zemi původu. Získané povolení je platné jeden rok a může být specifikováno pouze na určitý sektor v určité oblasti. Pracovní povolení se pak musí každé dva roky obnovovat, ale na to stát už nestačí a často dochází i k tak dlouhým prodlevám, že se spousta cizinců ocitne v nelegalitě (v roce 2004 to bylo přibližně 200 000 čekatelů na obnovení povolení).¹⁵² Tento zdoluhavý a

¹⁵⁰ Kadlecová, M., 2009, s. 5

¹⁵¹ Pérez, N. O., 2003, s. 6–7

¹⁵² Kadlecová, M., 2009, s. 5

komplikovaný systém pak nutí zaměstnavatele přijímat pracovníky načerno. Navíc lidé, kteří jsou ochotni na daných pozicích pracovat, už jsou v zemi nelegálně, takže zaměstnavatelé jim stejně žádná povolení vyřizovat nesmí.¹⁵³

8.1.2 Imigranti v šedé ekonomice

S narůstajícím rozvojem pracovních míst bylo pro cizince celkem snadné si nějaké zaměstnání najít. A to i pro cizince bez povolení k pobytu. V sektorech zmíněných v předcházející kapitole (stavebnictví, zemědělství, pomoc v domácnosti a služby) totiž funguje velice pružná šedá ekonomika.¹⁵⁴ Ta ve Španělsku v roce 2003 tvořila více než 22 % HDP, což zemi posunulo v daném roce na čtvrté místo v EU-15, po Řecku, Itálii a Belgii. V zemědělských oblastech na jihu Španělska je běžné, že nelegální migranti jsou najímáni farmáři. Migranti ráno čekají na náměstích a farmáři je využívají jako pracovní sílu podle svých potřeb. Spokojeni jsou jak migranti, kteří mohou výtěžky posílat svým rodinám, tak i farmáři, kteří tímto způsobem vyřešili problém s nedostatkem pracovních sil.¹⁵⁵

Obdobně to funguje i v ostatních sektorech. Mnoho Španělů si najímá cizince pro celodenní péči o staré rodiče, děti nebo celé domácnosti. A mnozí z těchto cizinců jim byli doporučeni osobně nebo od známých a proto nikdo neřeší žádná povolení a cizincům platí na ruku. Spousta cizinců, ale především cizinek našlo uplatnění jako domácí pečovatelé. Tento trend se rozvíjel společně se stoupající zaměstnaností Španělek na trhu práce. Od počátku 90. let až po ekonomickou krizi stoupla zaměstnanost vdaných Španělek o 87 %. Starost o domácnost v tomto případě vyřešili právě cizinci, s větší částí to ale byli přistěhovalci z Jižní Ameriky, pro které byla jazyková bariéra menší.¹⁵⁶

Španělsko nabízelo pro cizince ale i jiná lákadla než pouze pracovní příležitosti. Španělská legislativa totiž nabízela zdravotní péči a vzdělání od 3 do 16 let stejně jako domácí populaci zdarma, a tyto práva měli i cizinci, kteří nevlastnili povolení k pobytu. Stačilo být zaregistrovaný na místním úřadě, mít platný pas a prokázat se např. nájemní smlouvou nebo účtem za elektřinu, že člověk zde bydlí. V praxi ale registry nikdo nekontroluje a pobytový status cizinců při registraci na úřadě nehraje roli. Navíc spousta menších měst tyto nové obyvatele vítá, protože jsou zdrojem vyšších státních příspěvků.

¹⁵³ Kadlecová, M., 2009, s. 5

¹⁵⁴ Tzv. šedá ekonomika je souhrn ekonomických vztahů, které porušují běžné a etické a morální formy společnosti, jsou na hranici zákona a jsou těžko postižitelné. Patří sem zejména úplatky, nezdaněná práce a příjmy.

¹⁵⁵ Enríquez, C. G., 2009, s. 17

¹⁵⁶ Kadlecová, M., 2009, s. 2

Pro nelegální přistěhovalce zde byla i možnost legalizace pobytu. Vláda tento systém prezentovala jako nástroj pro potlačení černého trhu práce. Aktivita byla podpořena odbory, svazy zaměstnavatelů i nevládními organizacemi.¹⁵⁷ Nicméně se pro mnohé stala *pull faktorem*, jako vidina legalizace jejich pobytu. Legalizace pobytu se v konečném důsledku staly nástrojem kontroly migračních toků a byly levným způsobem jak vyhovět požadavkům pracovního trhu po levné pracovní síle ze zahraničí.¹⁵⁸

I přes zavedená opatření proti nelegálním migrantům, stále v zemi přetrvává velká míra šedé ekonomiky. Podle některých autorů může být šedá ekonomika dokonce prospěšná. I když se jedná o ekonomické vztahy, které jsou za hranicí zákona, mohou za určitých podmínek dosahovat lepších hospodářských výsledků. Bade ve své knize píše¹⁵⁹: „*Na nelegálním zaměstnávání cizinců je závislá především velmi flexibilní stínová ekonomika průmyslových center Barcelony a Madridu. Obdobná situace ale panuje i v zemědělství, stavebnictví a v neposlední řadě i v domácích službách.*“ Šedé ekonomice také nahrává fakt zdoluhavého vyřizování pracovních víz a povolení. Nejvíce si stěžují zaměstnavatelé, kteří raději zaměstnají cizince načerno i s rizikem případných problémů, než by na konci dlouhého čekání nemusel dosáhnout kýženého efektu ani zaměstnavatel ani cizinec.¹⁶⁰

V polovině roku 2013 představovala šedá ekonomika více než 20 % HDP Španělska. Ze všech zemí EU měla větší poměr pouze Itálie, kde podíl šedé ekonomiky na HDP dosáhl 21 %. Šedá ekonomika ve Španělsku je rozprostřena mezi jednotlivé sektory, kde některé z nich jsou nelegalitou postiženy relativně málo, např. finanční sektor pouze z 10 %, největší dopad můžeme sledovat v sektoru stavebnictví, kde míra šedé ekonomiky dosahuje až 35 %.¹⁶¹ Jak velkým podílem přispívají samotní Maročané, je téměř nedohledatelné.

Tabulka 11: Průměrný podíl šedé ekonomiky na celkovém HDP ve Španělsku v daných letech

1989/90	1994/95	1997/98	1999/00	2001/02
16,1 %	22,4 %	23,1 %	22,7 %	22,5 %

Zdroj: Schneider, F., 2012

¹⁵⁷ Enríquez, C. G., 2009, s. 11

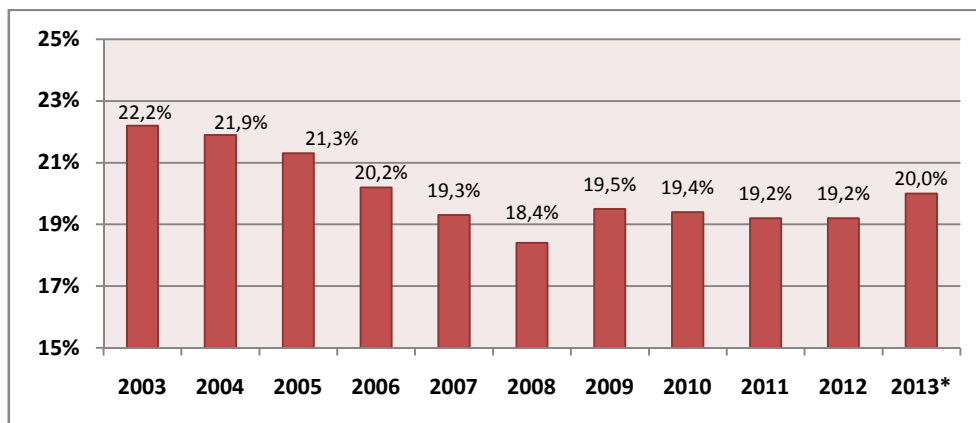
¹⁵⁸ Urizza, C. M., 2008

¹⁵⁹ Bade, K. J., 2005, s. 309

¹⁶⁰ Recinová, K., 2010, s. 6–7

¹⁶¹ Ferdman, R. A., 2013

Graf 8: Velikost šedé ekonomiky ve Španělsku v období 2003–2013, % podíl na celkovém HDP

*Odhadovaná hodnota.

Zdroj: Schneider, F., 2011; Ferdman, R. A., 2013. Vlastní zpracování.

Šedá ekonomika má také podstatný vliv i na místní obyvatelstvo. Více než jeden milion Španělů je zaměstnáno nelegálně, přitom jsou podle oficiálních úřadů vedeni jako nezaměstnaní. Nezaměstnanost začala růst s ekonomickou krizí, je ale možné že spousta nezaměstnaných si vydělává nelegální cestou. Největší dopad šedé ekonomiky na španělské hospodářství je její schopnost zkreslovat ekonomické údaje, jak vysvětluje prezident Nadace finančního výzkumu (FEF) Juan Carlos Ureta¹⁶²: „Vypadá to, že máme větší nezaměstnanost než ve skutečnosti a větší fiskální deficit než ve skutečnosti, a to snižuje naši zahraniční důvěru.“

8.1.2.1 *Stavebnictví tahounem ekonomiky*

Vlády sice deklarovaly boj s nelegální migrací, ale ve skutečnosti byla tolerována a podporována. Důvod byl zřejmý. Většina migrantů v nelegálním postavení pracovala ve stavebnictví, které představovalo motor růstu španělské ekonomiky. Rozvoj stavebnictví ve Španělsku je nazýván tzv. stavební bublinou. Tato stavební bublina se vztahuje k masivnímu růstu cen nemovitostí, které můžeme pozorovat v několika fázích od roku 1985 až do roku 2008. V období 1985–1991 se ceny nemovitostí téměř ztrojnásobily. V období 1992–1996 byly ceny celkem stabilní. A v období od roku 1996 až do roku 2008 ceny prudce stoupaly nahoru.¹⁶³ Španělská ekonomika v tomto období zažívala velmi intenzivní růst. V zemi se masivně investovalo a stavělo, to bylo také podpořeno poklesem úrokové míry, zavedením eura (2002), možností čerpat evropské granty a strukturálními reformami od poloviny 90. let.¹⁶⁴ Na grafu níže lze vidět astronomický nárůst ceny za metr čtvereční, od roku 1990 do roku 2007 se cena narostla více než třikrát. Pro představu, v roce 2007 stál byt o rozloze

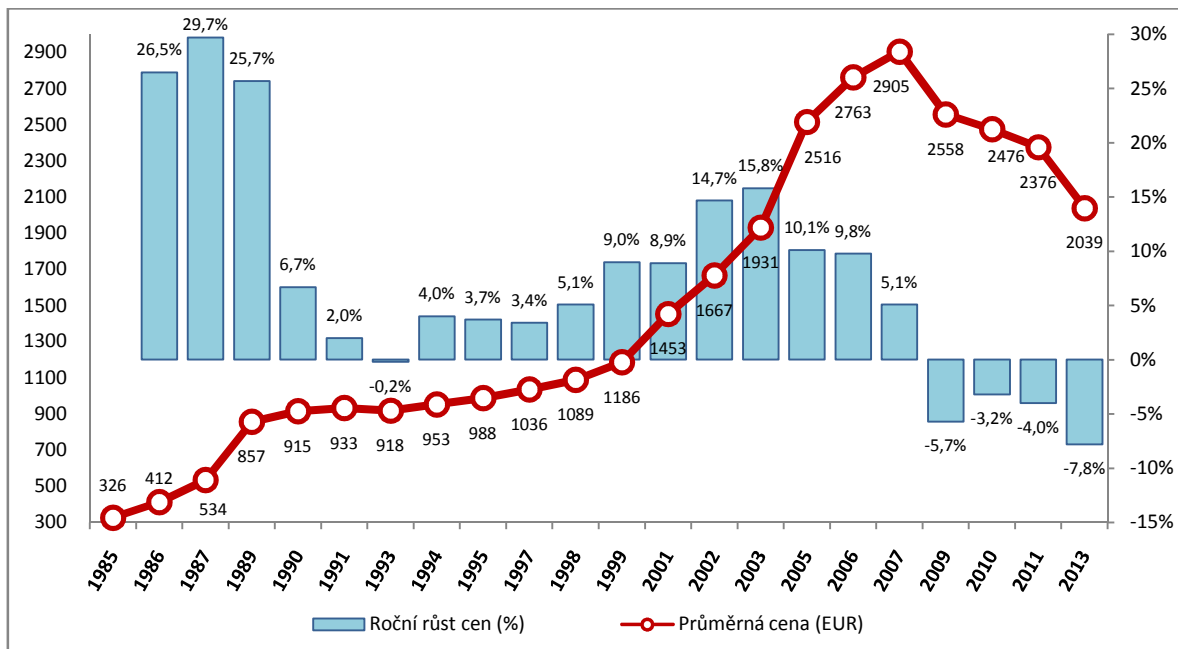
¹⁶² Ferdman, R. A., 2013

¹⁶³ Rallo, J. R., 2008, s. 4

¹⁶⁴ Kadlecová, M., 2009, s. 6

50 metrů čtverečních 145 250 EUR. S příchodem ekonomické krize klesaly i ceny nemovitostí, v roce 2013 se zastavily na hodnotě 2039 EUR.¹⁶⁵

Graf 9: Vývoj průměrné ceny/m² nemovitostí a jejich roční růst v procentech ve Španělsku (1985–2013)

Zdroj: Llamas, M., 2014. Vlastní zpracování.

Stavebnictví se jednoznačně stalo pilířem ekonomiky. Ceny nemovitostí vzrostly v letech 1995–2007 o 201 %. V roce 2004 a 2005 bylo každý rok postaveno více než půl milionu nemovitostí, což je více než v Německu, Francii a Británii dohromady. V těchto letech obchod s nemovitostmi a stavebnictví tvořil 18 % HDP Španělska, což činilo asi 200 miliard eur. Spekulovalo se, že španělský trh může být přetížený, a že do budoucna to nemusí mít pozitivní dopady. Ve stejnou dobu bylo Španělsko jedním z největších příjemců evropských regionálních fondů. Španělsko v roce 2004 přijalo 8,4 miliard eur a od roku 1990 pak celkově 100 miliard eur. Ve stejném roce (2004) na tuto situaci reagovala samotná EU, která rozhodla o přispívání španělské vlády do společné evropské kasy. A v roce 2007 snížila, na základě nových pravidel, množství přidělovaných financí ze strukturálních fondů pro rozvoj Španělska.¹⁶⁶ Španělsko varováním nepřikládalo žádnou důležitost a ve stavění pokračovalo nadále, zejména na jihu.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Llamas, M., 2014

¹⁶⁶ Pop, V., 2009

¹⁶⁷ Kadlecová, M., 2009, s. 6

V roce 2008 se však vidina o rozvinuté ekonomice Španělska rozplynula a stavební bublina praskla. Rostoucí tlak celosvětové ekonomické krize pocítilo i Španělsko. Nejpostiženějším sektorem bylo právě stavebnictví, kde do poloviny roku 2008 vzrostl počet nezaměstnaných o 25 % (z 1,8 na 2,5 milionu nezaměstnaných). Do země sice neustále proudili noví migranti, ale trh práce už nebyl tak pružný a nebyl schopen pojmout všechny žadatele o práci, proto se spousta z nich ocitla bez obživy.¹⁶⁸

8.1.2.2 *Cirkulační migrace za španělským zemědělstvím*

Španělské zemědělské oblasti se staly závislými na zahraniční pracovní síle v období poloviny 80. let 20. století. V následujících letech došlo k poklesu míry porodnosti mezi Španěly a zlepšení úrovně vzdělání mezi mladšími generacemi – tím se pro mnohé otevřely nové atraktivnější pracovní příležitosti, částečně také v důsledku ekonomického růstu a vstupu Španělska do EU. Pro farmáře ale bylo stále obtížnější zaměstnávat místní pracovní síly, na druhou stranu intenzivní zemědělství prošlo během několika desetiletí velkým rozvojem, ať už se jedná o nové technologie, jejichž přítomnost byla nejvíce uplatněna v oblasti provincie Almería na jihovýchodě pobřeží, kde vládne suché polopouštní podnebí. V době největšího rozvoje byla velká poptávka po zahraničních pracovnících.

V počátcích tohoto období poptávku po pracovní síle naplnili nelegální migranti nebo migranti s nízkou úrovní vzdělání. V marockých školách a univerzitách se totiž primárně vyučuje ve francouzštině, tím pádem tito lidé mají větší tendence migrovat do Francie nebo jiných zemí EU, především pokud se jedná o technicky vyučené pracovníky. Ostatní maroští migranti tedy obsadí pomocné práce na poli během letní sezóny, spousta z nich i nelegálním způsobem.¹⁶⁹

Procesy legalizace pobytu popsané v kapitole 7.4.3 a 7.4.4 samozřejmě postihly i sektor zemědělství. Pracovníci poté přijížděli pracovat na základě pracovní smlouvy mezi pracovníkem a zaměstnavatelem podepsané v zemi původu. Nejvíce příchozích pracovníků se uchytilo v zemědělských provinciích Huelva a Almería na jihu země. V rámci vytváření efektivní politiky pro boj s nelegálními migranty z Maroka byl v roce 2004 vytvořen projekt na podporu ženské práce. Projekt byl vytvořen Marockou národní agenturou pro zaměstnanost (ANAPEC) a jednalo se o výsadbu a sklizeň jahod v provincii Huelva, což byla tradičně ženská práce. Nicméně projekt úspěšný nebyl, z toho důvodu, že většina žen, které

¹⁶⁸ Kadlecová, M., 2009, s. 6–7

¹⁶⁹ Enríquez, C. G., 2011

obdržely povolení k přechodnému pobytu, přišly z měst, neměly zemědělskou praxi a neměly v úmyslu se někdy vrátit do Maroka.

V průběhu první dekády 21. století počet migrantů a udělených povolení k práci stále stoupal. Např. v provincii Huelva bylo v roce 2004 uděleno 20 336 sezónních povolení k práci Marockým migrantům a v roce 2008 to bylo 40 491 povolení.¹⁷⁰ Od roku 2008, kdy ekonomická krize nejvíce postihla sektor stavebnictví, došlo k masivnímu propouštění jak mezi španělskými pracovníky, tak mezi migranty a následnému přesunu pracovníků ze sektoru stavebnictví do sektoru zemědělství a současným poklesem udělených pracovních povolení pro nové sezónní migranty. Do roku 2009 klesl počet udělených povolení v Huelvě na 20 621 a v roce 2010 to bylo pouze 6 153 pracovních smluv. V Almerii byl tento počet ještě nižší, z 2 483 pracovních smluv v roce 2008, klesl na 1 100 v roce 2009.¹⁷¹

Sezónní pracovníci se tedy koncentrovali především v provincii Huelva, naopak v Almerii byl počet výrazně menší. Ještě méně sezónních pracovníků zaznamenala provincie Katalánsko. Je třeba zdůraznit, že výše uvedená čísla ukazují počty legálních pracovníků s řádným pracovním povolením, kteří se po jeho vypršení vrací zpět do země původu. Ale počet Maročanů, kteří pracují sezónně v sektoru zemědělství a po zbytku roku pracují v jiných odvětvích, je mnohem větší. Přesná data jsou však nedostupná.¹⁷²

8.1.3 Ekonomická krize a nezaměstnanost

Ekonomická světová krize, která ve Španělsku propukla v plné síle v roce 2008, se nejvíce projevila v zaměstnanosti. V době krize byly vztahy mezi přistěhovalectvím a nezaměstnaností o to zřetelnější. Imigranti se významnou měrou podíleli na deformaci ekonomiky, kterou sužovala více než dvacetiprocentní nezaměstnanost. Největší dopad na španělskou ekonomiku má pravděpodobně světová ekonomická krize, která se nejvíce projevila v nezaměstnanosti.

Tehdejší ministr práce Celestino Corbacho (2009) prohlásil, že za situaci na pracovním trhu mohou právě přistěhovalci, a že se situace bude i nadále jen zhoršovat.¹⁷³ Jen v roce 2009 se počet pracovních sil zvýšil o 600 000 lidí, hlavně kvůli přistěhovalectví. Ve stejném roce však došlo k úbytku pracovních míst, která byla pro cizince atraktivní, což jen přispělo

¹⁷⁰ Enríquez, C. G., Ramón, M. R., 2011, s. 6

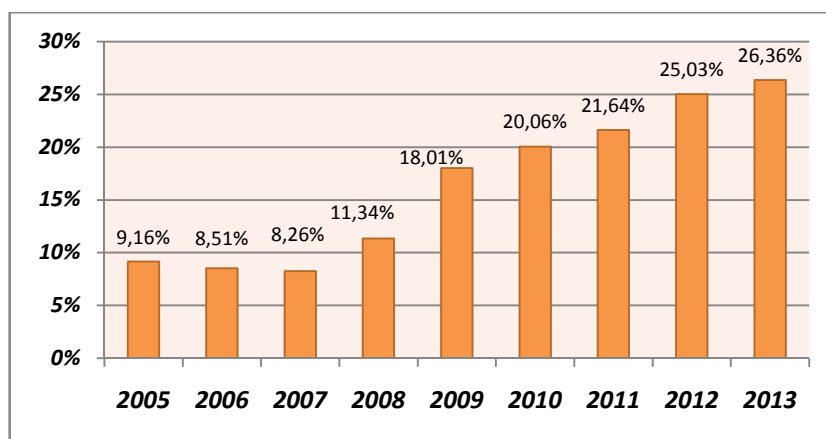
¹⁷¹ Enríquez, C. G., Ramón, M. R., 2011, s. 6

¹⁷² Enríquez, C. G., Ramón, M. R., 2011, s. 6–7

¹⁷³ Recinová, K., 2010, s. 1–2

k další nezaměstnanosti.¹⁷⁴ Na grafu níže vidíme, že ještě v letech 2005 a 2006 míra nezaměstnanosti měla tendence klesat, ale od propuknutí ekonomické krize začala nezaměstnanost raketově stoupat. Podle INE¹⁷⁵ se nezaměstnanost na konci roku 2013 zastavila na hodnotě 26,36 %. Co se týče enkláv a nezaměstnanosti, tak v prvním čtvrtině roku 2012 vystoupala nezaměstnanost na 43,06 % v případě Ceuty a 38,09 % v případě Melilly.¹⁷⁶

Graf 10: Míra nezaměstnanosti ve Španělsku v období 2005-2013

Zdroj: INE, Mercado Laboral, 2014.

Oběťmi krize se nestali pouze domácí obyvatelé, ale dopad měla i na imigranty. Na pracovním trhu ubyla spousta takových pracovních míst, která nevyžadovala žádnou specifickou kvalifikaci a byla tedy pro cizince příhodná. V rámci těchto pracovních míst docházelo k dislokaci pracovní síly. Španělé obsazovali místa, kde byli většinou zastoupeni cizinci, a naopak pokud přišel o práci Španěl, mohl jej nahradit cizinec.

Dle statistiky INE a níže uvedené tabulky bylo v kritickém období mezi lety 2007 a 2008 nejvíce nezaměstnaných v řadách Maročanů. Zatímco na konci roku 2007 bylo přibližně 82 000 nezaměstnaných Maročanů, o rok později to bylo už 151 000, i navzdory tomu že jejich celkový počet klesl.

¹⁷⁴ Recinová, K., 2010, s. 2

¹⁷⁵ INE, Mercado Laboral, 2014

¹⁷⁶ Gallardo, X. F., Conteras, A. P., 2012, s. 34

Tabulka 12: Vývoj počtu zaměstnaných a nezaměstnaných skupin nejpočetnějších cizinců dle národnosti, Španělsko, období 2007-2008

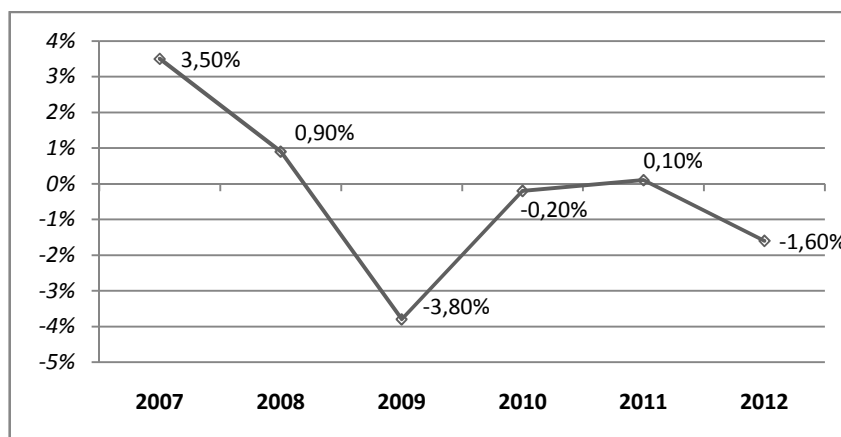
Národnost	4. čtvrtletí 2007		4. čtvrtletí 2008		Míra nezaměstnanosti, v %
	Zaměstnaní	Nezaměstnaní	Zaměstnaní	Nezaměstnaní	
Maročané	333 122	82 262	280 567	151 027	35
Rumuni	429 427	60 826	455 500	114 683	20,1
Ekvádorci	443 805	42 713	418 657	101 714	20

Zdroj: INE, Mercado Laboral, 2014

Celková nezaměstnanost ve Španělsku, která je těsně pod hranicí 30 %, je bezpochyby trnem v oku. Neschopnost země předpovídat a kontrolovat své deficity vyústilo ve vytvoření nezávislého fiskálního úřadu, který má za úkol monitorovat vládní rozpočet. V zemi, ve které pouhým přesunutím některých aktivit šedé ekonomiky dochází k růstu ekonomiky, je co napravit.

Jedním z mnoha návrhů na zlepšení hospodářských výsledků je snížení vysokých daňových poplatků, které odrazují od legální ekonomické činnosti. A také vytvoření tzv. mini-pracovních míst (*mini-jobs*), na kterých by pracovníci pracovali 40 hodin týdně za mzdu ve výši 520 USD za měsíc. Cílem těchto pracovních míst je motivace těch, kteří pracují v sektoru šedé ekonomiky, k jejich postupnému přechodu do oficiálního sektoru.¹⁷⁷

Graf 11: Vývoj růstu HDP Španělska v letech 2007-2012

Zdroj: OECD, 2014

¹⁷⁷ Ferdman, R. A., 2013

8.1.4 Změna postoje vůči přistěhovalcům

Španělská vláda si nepříznivý vývoj uvědomila rychle. Strmě padající ekonomika, zhroutený sektor stavebnictví a neustále rostoucí nezaměstnanost donutila vládu jednat. Cizinci se najednou stali přítěží a tomu také odpovídala změna postoje španělské vlády, která začala imigranty považovat za problém. To se odrazilo ve zpřísnění cizinecké legislativy a většími postihy za nelegální zaměstnávání přistěhovalců.¹⁷⁸

Dosavadní aktivita vlád byla soustředěna na zastavení příchodu dalších migrantů, kteří by v zemi pobývali nelegálně, tedy na přísnou kontrolu na hranicích společně se stanovenými pravidly pro vstup do země. Migranty, kteří již na území Španělska pobývali, nikdo nekontroloval, neboť takové kontrolní složky vůbec neexistovaly. Do určité míry byla nelegální migrace a černý trh tolerován, hlavně z ekonomických důvodů. Jednak to byla finanční náročnost, která bránila vyhoštění nelegálních residentů.¹⁷⁹ A jednak tlak zaměstnavatelů, například farmářů na jihu a obecně zemědělského sektoru, kteří byli na pracovní síle nelegálních migrantů závislí. Vlády byly v této otázce velice mírné, protože si uvědomovaly důležitost migrantů, byť byl jejich status nelegální.

Na konci roku 2008 proevropsky orientovaná vláda reaguje přijetím unijního Nařízení pro návrat neregistrovaných imigrantů do země jejich původu. Tento plán spočíval v tom, že cizinci, kteří dobrovolně odejdou ze země a zřeknou se španělského pobytového povolení, dostanou nezaměstnaneckou podporu, na kterou mají podle zákona nárok. Toto opatření ale mohou využít pouze legální migranti a také se po tři roky nesmí do Španělska vrátit. Projekt velký ohlas neměl, do poloviny roku 2009 odjelo pouze 6100 cizinců, přičemž na úřadech bylo v té době registrováno přibližně 780 000 cizinců.¹⁸⁰

„Tady se vždycky něco k jídlu najde. Zato doma, v Maroku, tam je to teď mnohem horší.“

Djihad z Maroka

Mezi další opatření španělské vlády patřila novela cizineckého zákona. Novela spočívala v prodloužení lhůty, po kterou mohou španělské úřady zadržet nelegální cizince, ze 40 na 60 dnů. Kromě toho, novela znesnadňuje slučování rodin (sloučení rodin je možné, když alespoň jeden z rodičů po dobu pěti let pobývá v zemi legálně). Novela také postihla

¹⁷⁸ EU, 2008

¹⁷⁹ Enríquez, C. G., 2009, s. 17

¹⁸⁰ Kadlecová, M., 2009, s. 7

zaměstnavatele, kteří budou pokutováni za každého nelegálně zaměstnaného imigranta částkou 100 000 eur.¹⁸¹

8.2 SPOLEČENSKÉ DOPADY MAROCKÝCH MIGRACÍ DO ŠPANĚLSKA

V této kapitole se autor pokusí shrnout společenské dopady migrace z Maroka směrem do Španělska. Na rozdíl od předcházejících kapitol, v této části již není příliš problematické vymezit dopady marockých migrantů od dopadů migrantů jiných národností. Nejzávažnější dopady jsou spojené s náboženstvím marockých migrantů, kteří náležejí arabskému světu, tedy v jejich kultuře je silně zakořeněn islám. Pronikání islámu a šíření multikulturalismu vyvolává v občanech Španělska silné předsudky, které jsou bariérou k integraci přistěhovalců. To jak španělští občané vnímají marocké imigranty, závisí na aktuálním dění v zemi. Zásadním milníkem byl teroristický útok v Madridu 11. března 2004, který jen podpořil nesnášenlivost k Maročanům.

8.2.1 Demografická změna v souvislosti s imigrací

Zdali imigrace může být lékem na snižující se a stárnoucí populaci v Evropě je kontroverzní téma. Problém s úbytkem obyvatelstva zaznamenávají hlavně země Západní Evropy. V případě Španělska byla imigrace hlavním faktorem demografické změny, která se nejvíce projevila populačním růstem¹⁸², který je vidět na grafu č. 3. Populační růst ve Španělsku by bez příchodu nových imigrantů byl s největší pravděpodobností minimální.¹⁸³

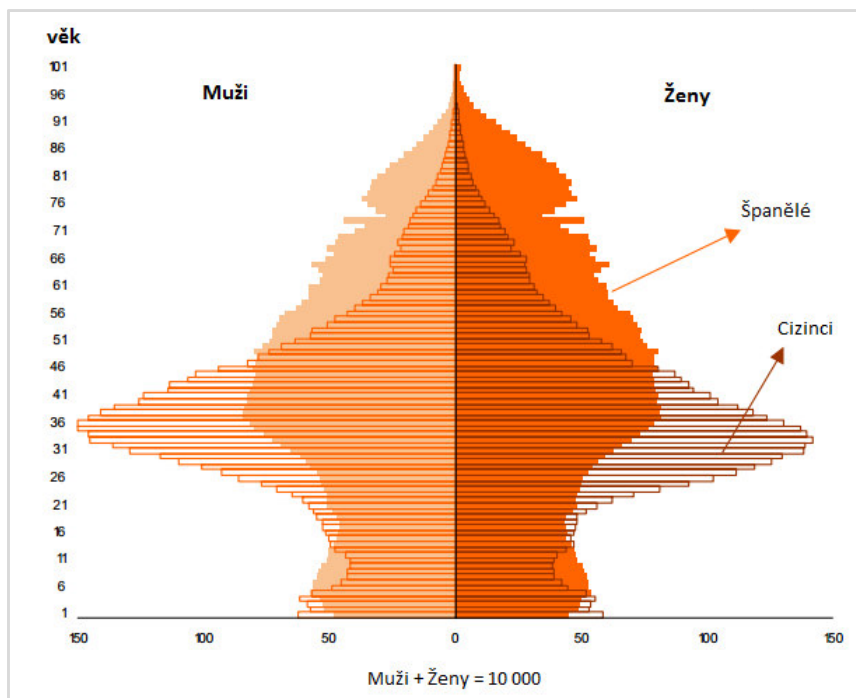
Další vliv, který imigrace sehrála v demografické změně Španělska, je omlazení španělské populace. Imigranti přicházející do země jsou v průměru mladší než domácí populace.

¹⁸¹ Recinová, K., 2010, s. 7-8

¹⁸² Verdugo, R. R., Swanson, D., 2011, s. 26

¹⁸³ de la Rica, S., s. 16

Obrázek 17: Populační pyramida Španělska (1. ledna 2013)

Zdroj: INE, Population Figures at 1 January 2013 – Migration Statistics 2012, 2013. Upraveno autorem.

Richard R. Verdugo a David Swanson¹⁸⁴ shrnují dopady imigrace na demografickou změnu. Dle jejich výzkumu má imigrace pouze malý vliv na nárůst plodnosti a úmrtnosti, ale má významný vliv na populační růst. To bylo platné až do roku 2012, protože v roce 2013 Španělsko poprvé zaznamenalo populační pokles o 135 538 obyvatel).¹⁸⁵

8.2.2 Nejisté dopady nelegální migrace

8.2.2.1 Pašování a obchod s drogami

Mezi další dopady migrace z Maroka do Španělska je pašování a obchod s drogami. Maroko patří mezi země s největší produkcí a následným exportem konopí na světě. Většina produkce konopí, která se v Maroku vypěstuje, se dále zpracovává na hašiš, marihuanu nebo olej. Mezi nejrozšířenější exportní drogu patří právě marocký hašiš (60–80 %). Odhaduje se, že až 2000 tun derivátů konopí se každým rokem exportuje do Evropy. Proto je také Maroko tradičně největším dodavatelem hašiše do Evropy.¹⁸⁶ Největší oblast pěstování konopí se nachází na severní straně pohoří Rif, menší plantáže se pak vyskytují

¹⁸⁴ Verdugo, R. R., Swanson, D., 2011, s. 32

¹⁸⁵ INE, Principales series de población, 2014

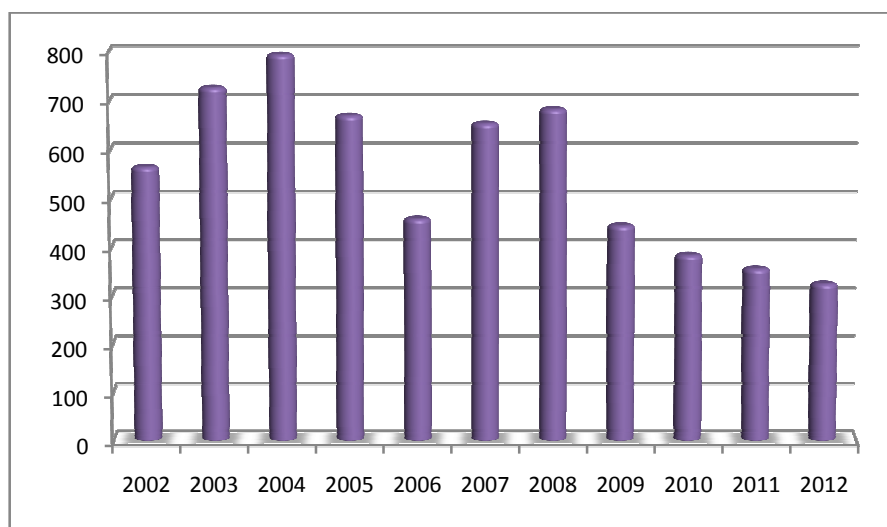
¹⁸⁶ U.S. Department of State, 2013

v centrální, na západní a jižní straně pohoří v provinciích Chefchaouen, Larachea Taounate.¹⁸⁷

Trasy pašeráků drog na španělské území jsou dnes více diverzifikované. Za použití motorových a rychlejších člunů už jsou pašeráci drog schopni dosáhnout oblasti jako Huelva, Almería, Murcie nebo Valencie. Pašeráci přijíždějící z Maroka byli zaznamenáni už i v oblasti kolem delty řeky Ebro, na jihu provincie Katalánska. Dalším rozšířeným způsobem pašování hašiše je v osobních nebo nákladních vozidlech naložených na trajektu vyplouvajících z Ceuty a Melilly přímo k španělskému pobřeží.

Míra produkce hašiše na Marockém území šla ruku v ruce s množstvím zadrženého hašiše na španělských hranicích. Například v roce 2003 zadrželo Španělsko celkem 727 tun hašiše, což bylo 53 % celosvětově zadrženého množství této drogy a 76 % veškerého zadrženého množství v Evropě.¹⁸⁸

Graf 12: Množství zadrženého hašiše ve Španělsku v tunách (2002–2012)

Zdroj: Observatorio de Cannábico, 2013

V posledních letech se také rozmohlo pašování tzv. tvrdých drog, a to hlavně kokainu a heroinu. V roce 2012 španělská policie zadržela 20,7 tun kokainu (41,2 % veškerého kokainu zadrženého v Evropě).¹⁸⁹

¹⁸⁷ UNODC, 2003, s. 9

¹⁸⁸ Chouvy, P. A., 2011

¹⁸⁹ Govan, F., 2013

8.2.2.2 *Kriminalita*

Pojmy imigrace a kriminalita jsou často spojovány dohromady. César Alonso Borrego a spol.¹⁹⁰ se domnívají, že imigrace do Španělska až do konce 90. let 20. století neměla tak výrazný dopad na kriminalitu jako v jiných zemích EU, i když Španělsko čelilo mnohem masivnějšímu náporu nových imigrantů. Postupem času se však situace začala měnit, Rebecca Westbrook¹⁹¹ k tomu říká, že kriminalita za posledních dekádu (2010) významně vzrostla a odkazuje se na meziroční nárůst kriminality o 17,1 % mezi lety 2007 a 2008. Všichni autoři se však shodují na tom, že mezi imigrací a kriminalitou existuje silná vazba. Důkazem je také vnímání domácích obyvatel, v roce 2007 se celkem 60 % Španělů domnívalo, že imigrace je příčinou narůstající kriminality.¹⁹²

Zvýšená tendence k páčání zločinu imigranty je individuální. Zde hraje roli např. kultura a vzdělání. U imigrantů ovládající španělský jazyk a s minimálně středoškolským vzděláním (např. imigranti z Latinské Ameriky) je mnohem menší výskyt trestné činnosti než u imigrantů s odlišnou kulturou a nižším vzděláním.¹⁹³ Dalším faktorem, který přispívá na zvýšení kriminality, je ekonomická situace imigranta. Ještě před ekonomickou krizí se Španělsko potýkalo s vysokou mírou nezaměstnanosti (8,51 % v roce 2006), mezi imigranty byla nezaměstnanost mnohem vyšší, např. mezi Maročany žijícími ve Španělsku 32 %, mezi Rumuny 20 %. Ekonomický tlak poté strhává imigranty k trestné činnosti, čistě z důvodů přežití. Nejčastějšími pachateli jsou pak mladí svobodní muži ve věku 20–29 let.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Borrego, C. A., 2011, s. 1

¹⁹¹ Westbrook, R., 2010, s. 101

¹⁹² Westbrook, R., 2010, s. 101

¹⁹³ Borrego, C. A., 2011, s. 20

¹⁹⁴ Westbrook, R., 2010, s. 103

Tabulka 13: Míra kriminality* ve Španělsku podle druhu trestné činnosti a země původu, průměrné hodnoty za období 2000–2006

	Vražda	Vloupání	Krádež	Pašování drog
<i>Velká Británie</i>	0,8	5,6	2,8	6,0
<i>Rumunsko</i>	0,4	24,2	21,8	0,9
<i>Alžírsko</i>	1,1	57,7	33,1	12,6
Maroko	0,6	11,9	12,0	11,7
<i>Kolumbie</i>	0,8	5,0	3,3	11,0
<i>Ekvádor</i>	0,3	1,5	2,6	0,7
<i>Peru</i>	0,2	2,0	5,8	0,7

*Míra kriminality znázorňuje počet zadržených na 1000 obyvatel ve věku 20-50 let.

Zdroj: Borrego, C. A., 2011, s. 26. Upraveno autorem.

Podle španělských deníků, *Minuto Digital* a *El Confidencial Digital*, ze všech vězňů ve Španělsku v roce 2012 bylo 32 % cizího původu.¹⁹⁵ Z více než 6000 vězňů marockého původu bylo v roce 2013 zadrženo nejvíce v Katalánsku, celkem 1248 zadržených.¹⁹⁶

8.2.2.3 Prostituce

Vysoký počet ženských imigrantů ve Španělsku pracujících v sexuálním průmyslu zaujal jak pozornost politiků, tak především médií. Restriktivní imigrační politika, která neuznává prostituci jako pracovní činnost, a nahlížení domácí společnosti na prostituci jako na něco nežádaného, jde ruku v ruce se zranitelností a možností zneužití těchto žen.¹⁹⁷ Většina ženských imigrantů v sexuálním průmyslu jsou oběti mafiánských sítí a sexuálního vykořisťování a násilí.¹⁹⁸

V prvním okamžiku přijíždějí do Španělska ženy se záměrem vydělat větší množství peněz v krátkém čase prostřednictvím prostituce. Většinou jsou to ženy ve věku od 23 do 48 let. Jejich rodinný stav je vždy různý, v mnoha případech jsou to svobodné nebo rozvedené ženy, někdy jsou to ženy, co zůstaly s dětmi bez manžela. Velká část žen pochází z roztroušených rodin, které se snaží najít lepší životní podmínky v zahraničí. Jejich nevýhodou jsou zhoršené výchozí podmínky, a proto tíhnou k prostituci. Snaží se pracovat skrytě od svých rodin a sdružují se v komunitách se svými krajany. Tento jev je mezi marockými ženami docela rozšířený a vyskytuje se např. v Barceloně.¹⁹⁹

Z pohledu španělské společnosti je prostituce vnímána velice negativně, hlavním důvodem může být šíření pohlavních nemocí, zejména jedná-li se o imigranty

¹⁹⁵ *Minuto Digital*, 2012

¹⁹⁶ *El Confidencial Digital*, 2013

¹⁹⁷ Fernández, I. H., 2001

¹⁹⁸ Solana, J. L., 2007, s. 45

¹⁹⁹ Benito, S. C., 2000, s. 345

z afrického kontinentu. S tím pak také souvisí společenské nepřijetí marockým imigrantů a následná diskriminace (viz kapitola 8.2.5). Marocká prostituce převládá na jihu Španělska a v chudších čtvrtích velkých měst Barcelony a Madridu.²⁰⁰

8.2.3 Náboženské dopady

Pokud jde o analýzu vztahů mezi Marokem a Španělskem, nesmíme zapomenout na důležitost, kterou hraje náboženství. Události jako teroristický útok z 11. března 2004 nebo globálně narůstající islámský fundamentalismus, sehrály ve Španělsku důležitou úlohu při vytváření postoje vůči modernímu muslimskému světu a také jejich marockých sousedů, neboť 99 % Maročanů vyznává sunitský islám.²⁰¹

Ve Španělsku dlouhou dobu existovali španělští muslimové, ale jejich víra byla úzce spojena s vírou nově přichozích Maročanů. Muslimové nešpanělského původu dlouho neměli žádné formální uznání své víry. Situace se změnila v roce 1967 vydáním zákona o svobodě náboženského vyznání, které zároveň povolovalo legálně transformovat tehdejší kulturní centra (jež plnili roli náboženských sdružení) na první registrované islámské asociace. První asociace vznikla v roce 1968 v Ceutě, a hned v roce 1971 v Melille. Ve stejném roce vznikla v Madridu Španělská muslimská asociace (AME).

Dalším důležitým bodem islamizace byl rok 1989, kdy ve Španělsku došlo ke konsolidaci islámu a vytvoření Španělské federace islámských organizací (FEERI) s celkem patnácti federativními asociacemi. V roce 1990 vznikl Svaz islámských společenství Španělska (UCIDE). Tyto dvě organizace v roce 1992 dohromady vytvořily Islámskou komisi Španělska (CIE), která je od roku 1996 členem Muslimské rady pro spolupráci v Evropě (MCCE).²⁰²

Postupné vytváření muslimských komunit po celém Španělsku vedlo k vytvoření mnoha mešit a modlitebních center. V současnosti (2010) se odhaduje, že je v zemi více než šest set takových center²⁰³, která jsou z většiny marocká.²⁰⁴

Muslimská komunita ve Španělsku čítá přes 1,2 milionů lidí, což představuje přibližně 3 % celkové populace země a asi 21 % z populace přistěhovalců. Majoritní část tvoří Maročané,

²⁰⁰ Benito, S. C., 2000, s. 344

²⁰¹ Álvarez, A. A., 2010, s. 16

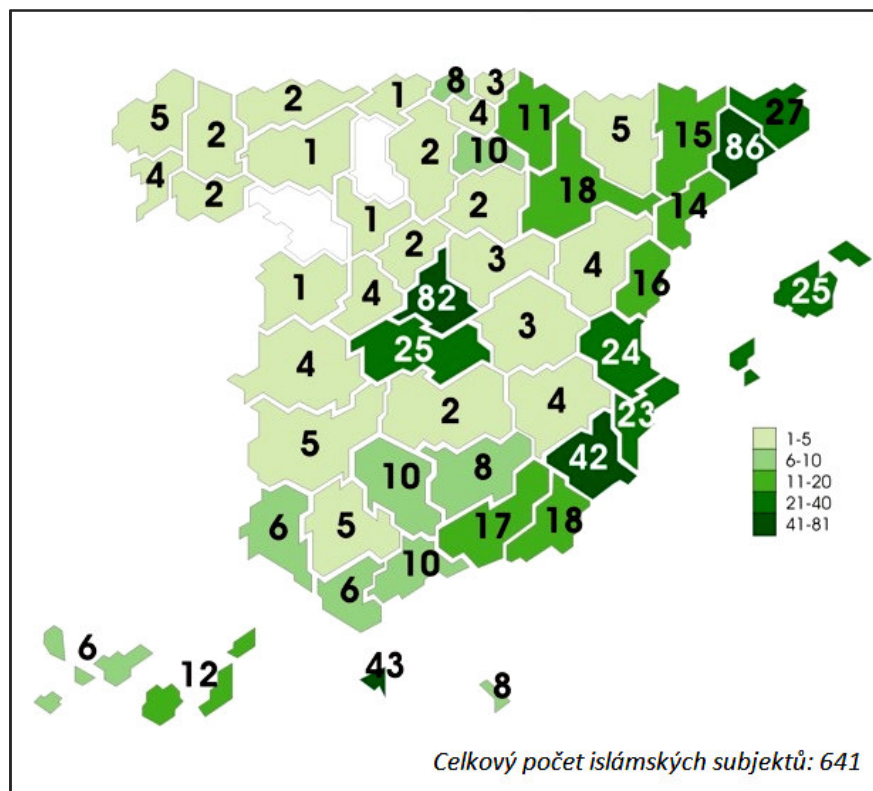
²⁰² Bureau of European Policy Advisers, 2014

²⁰³ Za modlitební centrum se považuje i improvizovaná místa, jako jsou garáže, byty nebo jiná místa upravená k různým účelům, která jsou muslimy využívána pro náboženské praktiky. Tyto improvizovaná místa nesplňují architektonickou strukturu mešity.

²⁰⁴ Álvarez, A. A., 2010, s. 20–21

druhou a třetí největší skupinu muslimů tvoří Alžířané a Pákistánci. Ve španělských městech na Africkém kontinentu, v Ceutě a Melille, se nachází 35 % a 40 % celkové muslimské komunity. Zbývající procento muslimů je rozšířeno po celé zemi, nejvíce v Katalánsku, Madridu, Valencii, Andalusii a Murcii.

Obrázek 18: Celkový počet islámských subjektů v jednotlivých provinciích Španělska (2008)

Zdroj: Bravo, F., 2010

Rogelio Alonso mluví v této souvislosti o šíření islámského radikalismu, který dává do spojitosti s teroristickou hrozbou džihádismu.²⁰⁵ Důkazem byl teroristický útok 11. března 2004 v Madridu, který byl spáchán teroristy marockého původu. Následky útoku bylo 192 mrtvých a několik tisíc zraněných.²⁰⁶ Od té doby se ve Španělsku mluví o islámském radikalismu veřejně. I přestože, se většina muslimské komunity domnívá, že jsou dobře integrováni do španělské společnosti a odmítají jakékoliv použití násilí. Pouze malá část se dobrovolně přihlásí k radikální ideologii, která ale přehlídí použití terorismu a některých postojů, které by byly v rozporu s demokracií.²⁰⁷ Francisco J. M. Fuentes se zmiňuje o schopnosti španělského veřejného mínění oddělit menšinové skupiny radikálních islamistů

²⁰⁵ Alonso, R., 2012, s. 476

²⁰⁶ Fuentes, F. J. M., 2005, s. 130

²⁰⁷ Alonso, R., 2012, s. 476–477

od těch komunit přistěhovalců dodržující zákony. Nicméně tato událost může posílit pocit nedůvěry vůči migrantům z islámských regionů.²⁰⁸

Názory se ale různí. Původně se vláda domnívala, že za útokem stojí baskická teroristická organizace Euskadi Ta Askatasuna (ETA). Obviněním organizace ETA si tehdy pravděpodobně chtěla vládnoucí Lidová strana přilepšit k blížícím se volbám, mezi obyvateli to ale vyvolalo podezření, že vláda lže.²⁰⁹ Podle Inmaculady M. Rochy je nejpravděpodobnější vysvětlení bombových útoků v Madridu jsou následky španělské participace ve válce v Iráku. Fakt, že do teroristického útoku byli nejvíce zapleteni Maročané, vychází pouze z demografických důvodů, protože nejvíce muslimů ve Španělsku pochází právě z Maroka. Maročané sice provedli útok, ale rozhodnutí přišlo z mezinárodní teroristické skupiny, která řídí bojové islámské skupiny v mnoha zemích Maghrebu, v Maroku to je Marocká islámská bojová skupina, které jsou napojené na Al-Káidu.²¹⁰ Al-Káida se k útoku nakonec sama přihlásila, a Lidová strana volby, které se konaly tři dny po útocích, prohrála.²¹¹

8.2.4 Multikulturalismus a integrace přistěhovalců

Prostředí, ve kterém se nově příchozí imigranti ocitnou, není v žádném případě od první chvíle přátelské, a to platí hlavně v případě marockých imigrantů. Maročané nejčastěji přicházejí jako levná pracovní síla a ocitnou se uprostřed sociálních vazeb, právních vztahů a omezení, které jim ztěžují proces integrace, ale ještě obtížnější se pro ně stane realizace jejich očekávání spravedlnosti a blahobytu. Tyto asymetrické podmínky jen zvyšují riziko sociální fragmentace.²¹²

Přesto však stabilní příchod migrantů ve Španělsku měl za následek rozvíjející se multikulturalismus a postupně se začaly objevovat i požadavky pro uznání této kulturní rozmanitosti. Již dříve byla taková rozmanitost ve Španělsku přítomna, byly to romské komunity. Tato autonomní společenství se odlišovala jazykem a kulturou. Vedle těchto multikulturních diskurzů se objevují i diskurzy interkulturalismu, které dávají důraz na mezikulturní komunikaci, a diskurzy odmítnutí cizích kultur. Nesnášenlivost cizích kultur je poháněna negativním pohledem na kulturní rozmanitost a strachem ze ztráty vlastní

²⁰⁸ Fuentes, F. J. M., 2005, s. 130

²⁰⁹ Britské listy, 2004

²¹⁰ Rocha, I. M., 2005, s. 420

²¹¹ České Noviny, 2014

²¹² Álvarez, A. A., 2010, s. 33

kulturní identity, nebo také z obav narůstající konkurence na trhu práce. Tyto odmítavé postoje jsou projevem rychlého nárůstu imigrantů, ke kterému došlo v poměrně krátké době. Mezi obyvateli hraje roli také to, z jaké země imigranti přicházejí, ale obecně jsou více tolerantní k myšlence asimilace imigrantů než k jejich integraci.²¹³

Nicméně ani jeden z těchto procesů (asimilace či integrace) neprobíhal bez problémů, spíše naopak. V tomto kontextu již hovoříme o rasismu. Ten je ve Španělsku přítomen již více než 500 let. Hlavními oběťmi v takto dávné době byli cikáni. Stereotypy, které se o nich tradují – jejich nomádský život, neschopnost integrace, atd. – jsou hluboko zakořeněny ve španělské společnosti.²¹⁴ Cikáni jsou běžně vystaveni sociálnímu vyloučení, kvůli jejich rozdílnému způsobu života a zjevnému nezájmu o participaci na pracovním trhu nebo na školském systému. I když se ve skutečnosti tyto stereotypy často vymykají realitě, španělští cikáni jsou považováni za špatně adaptované, líné, závislé na sociálním systému a nedůvěryhodné.²¹⁵ Pro romské komunity je mnohem těžší najít si místo k životu, než pro jakéhokoliv jiného občana. Také školní neúspěchy a problémy jsou nejvíce rozšířeny mezi romskými dětmi. S příchodem velkých migračních vln přes hranice Španělska se mluvilo jako o období sociálního rozvoje, ale diskriminační postoje obyvatel byly zachovány a přenesly se i na imigranty.

Assumpta Aneas Álvarez dle svého výzkumu uvádí, že země původu hraje důležitou roli, a že některé skupiny imigrantů jsou ve společnosti lépe přijímány. Mezi občany, kteří shledali v imigrantech nějakou důvěru, z celkového počtu 46,7 %, byli nejvíce preferováni imigranti z Latinské Ameriky (31,5 %), poté ze Subsaharské Afriky (12 %) a nejslabší skupinu tvořili Maročané (3,2 %). V souvislosti s imigranty ze severní Afriky hovoří občané Španělska o Maurech²¹⁶ (*španělsky moros nebo z anglického moors*).²¹⁷

V oblasti integračních politik měla španělská legislativa v 80. letech nedostatky. Chyběla jasná pravidla a nadnárodní spolupráce v otázce přistěhovalectví, to dalo Španělsku relativně volnou ruku v jednání této otázky. Tato absence „integrační filosofie“ měla za důsledek, že lokální úřady se inspirovaly integračními politikami ze zahraničí. Evropská

²¹³ Álvarez, A. A., 2010, s. 22–23

²¹⁴ ENAR, nedatováno

²¹⁵ Álvarez, A. A., 2010, s. 23

²¹⁶ Maurové je označení pro původní muslimskou populaci severní Afriky, převážně arabského původu. Maurové od 8. do 15. století ovládali jižní Španělsko a Portugalsko (tuto oblast pojmenovali jako Al-Andalus), ale také velkou část severní Afriky, kde usídlovali jako uprchlíci až do 17. století. Dnes je označení Maur obecně používáno pro označení muslimů, např. ve spojitosti Srí Lanky nebo Filipín. (Encyklopedie Britannica, 2013)

²¹⁷ Álvarez, A. A., 2010, s. 24

komise navrhla integrační politiky pro koordinaci přistěhovalců, ale jejich implementace byla čistě v moci domácí vlády.²¹⁸ První zákon, který se zabýval integrací, byl schválen v prosinci 1994 jako reakce na rostoucí politickou mobilizaci levice a na požadavky imigrantů. Plán pro sociální integraci imigrantů byl schválen Socialistickou stranou a následoval cíle definované Evropskou komisí pro integraci imigrantů v rámci EU.²¹⁹

8.2.4.1 *Akulturační imigrantů*

Marisol Navas a spol.²²⁰ vyvinuli model pod názvem Rozšířený model relativní akulturační (RAEM). Navas M. a spol. předpokládají, že neexistuje obecně platný postoj k akulturační. Adaptaci imigrantů se snaží vnímat jako komplexní proces, který ale sleduje z různých oblastí. Stejně jako je vnímán cizinec v nové společnosti z mnoha různých pohledů. RAEM se tedy skládá celkem ze sedmi odlišných oblastí, přičemž zahrnuje oblasti materiálního charakteru (oblast politická, pracovní, ekonomická), oblasti symbolického charakteru (náboženství a zvyky; způsob myšlení, principy a hodnoty) a jednu mezní oblast (sociální a rodinné vztahy).

Model byl aplikován v provincii Almería k zjištění postojů k akulturační mezi domácí populací a imigranť z Maghrebu (94,6 % narozených v Maroku). Výsledky mohou pomoci zjistit, jaká přibližně bude situace ve zbytku Španělska.

Prezentované výsledky ukazují rozdílné vnímání imigrantů z Maghrebu (MI) a členy majoritní populace (MA), která evaluuje skupinu MI v tzv. ideální rovině (preferované postoje; co by domácí národ chtěl pro imigranty). Postoje obou národů se shodují v oblasti pracovní (W) a politické (P), kdy obě skupiny preferují asimilaci. Dále imigranti preferují zachování svých původních zvyků a nepřijmout zvyky španělské (separace) v oblasti rodinných vztahů (F), náboženství a zvyků (R) a v oblasti způsobů myšlení, principů a hodnot (T). Naopak domácí populace v těchto oblastech preferuje opak, tedy asimilaci, kromě oblasti náboženství, kde výsledek není jednoznačný. Výsledky také ukazují preferenci domácí populace pro asimilaci v oblasti ekonomické (E), kde naopak imigranti preferují integraci. Pro poslední oblast, sociální (S), obě skupiny preferují integraci.²²¹ Podrobněji lze výsledky vidět na obrázku č. 19.

²¹⁸ Fuentes, F. J. M., 2005, s. 114

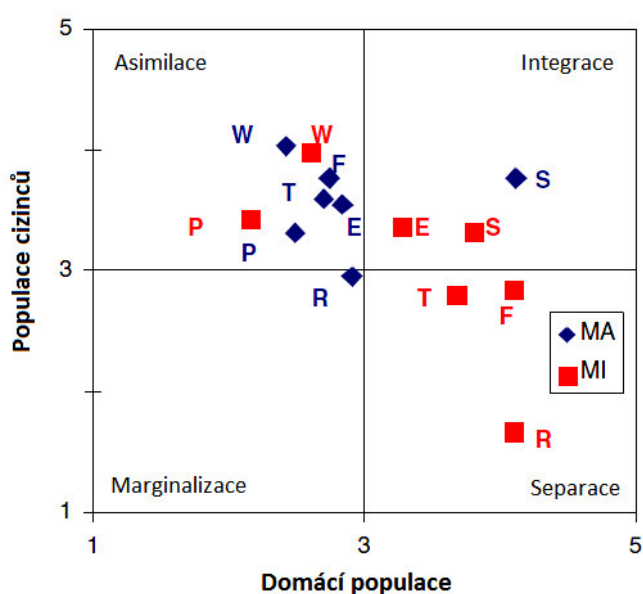
²¹⁹ Fuentes, F. J. M., 2005, s. 120

²²⁰ Navas, M. a spol., 2007, s. 70

²²¹ Navas, M., a spol., 2007, s. 77

Navas M. a spol. se v první části výzkumu zabývali portrétem „ideálních“ rozhodnutí. V druhé části zkoumají příslušné strategie již přijaté každou skupinou. Vychází z komplexního chování v daných situacích (podle zkoumaných oblastí) a poskytuje údaje o skutečné úrovni akulturace, ke které dojde při sdílení životního či pracovního prostředí. Mezi nejzajímavější závěry patří rozdíl mezi ideály a skutečně přijatými strategiemi zejména v případě hostitelské populace. Dalším zajímavým zjištěním je, že strategie přijaté imigranty a způsob jakým je vnímá domácí populace, se shodují, kromě jedné, ve všech oblastech.

Obrázek 19: Strategie akulturace mezi imigranty z Maghrebu a španělskou populací podle jednotlivých oblastí. Idealistická rovina.

Zdroj: Navas, M., a spol., 2007, s. 79

Výsledky v reálné rovině jsou následující. O oblasti práce (W) říkají imigranti, že jsou asimilováni, stejně tak to vnímá domácí populace. V oblasti sociální (S), rodinných vztahů (F), náboženství a zvyků (R) a oblasti způsobu myšlení, principů a hodnot (T) se obě skupiny shodují pro separaci. V oblasti ekonomické (E) se domácí populace domnívá, že imigranti jsou v pozici marginalizace, zatímco imigranti samotní se cítí na rozhraní marginalizace a asimilace.²²² Tyto výsledky jsou prezentované na obrázku č. 20.

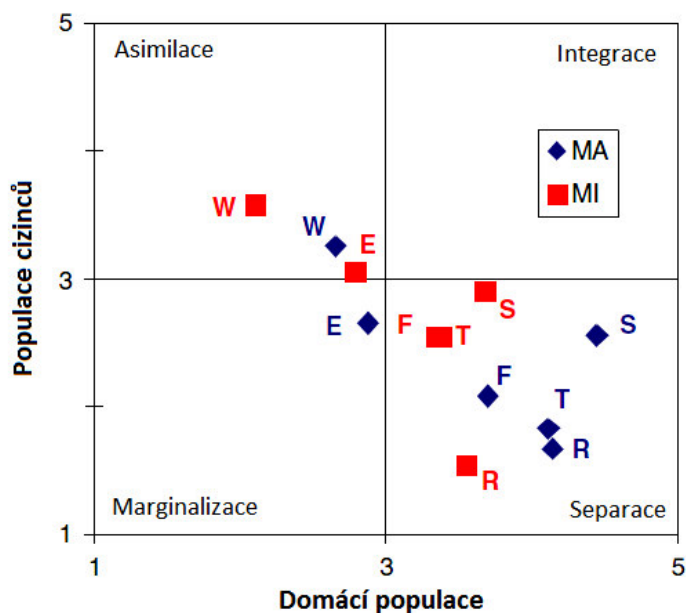
Tyto empirické výsledky nám dávají vodítko k porozumění komplexních vztahů mezi Marockými imigranty a jejich španělských sousedů, které jsou v současné době přítomny. Podle výsledků je zřejmé, že by většina Španělů marocké imigranty asimilovala. Zatímco

²²² Navas, M., 2007, s. 74

maročtí imigranti preferují postupný proces, do kterého jsou ochotni vstoupit a přizpůsobit se ve veřejných sférách při zachování vlastních tradic v osobním životě. Kontrastem k těmto ideálům je realita, která více posiluje pocit vzdálenosti a oddělení.

Z těchto poznatků pak vychází současná situace jak ve sféře hospodářské, sociální, tak pracovní, která má negativní dopad na obě skupiny (každý vnímá toho druhého jako hrozbu nebo konkurenta). Tyto výsledky nám pomáhají porozumět nedostatku vzájemné důvěry, který je charakteristický ve vztazích mezi oběma komunitami.²²³

Obrázek 20: Strategie akulturace mezi imigranty z Maghrebu a španělskou populací podle jednotlivých oblastí. Reálná rovina.

Zdroj: Navas, M., a spol., 2007, s. 75

8.2.5 Diskriminace marockých přistěhovalců

Andrés Agudelo Suárez a spol. popisují na základě své studie, že imigranti se ve Španělsku setkávají s diskriminací. Důvodem je nejčastěji pouze fakt, že jsou cizinci, nebo jsou jiné barvy pleti nebo že jsou v zemi nelegálně. Nejčastěji dochází k diskriminaci na pracovišti nebo v běžném sociálním prostředí. Každý cizinec se samozřejmě dívá na diskriminaci jinak v závislosti na vlastních zkušenostech. V některých případech byli cizinci schopni specifikovat pocity diskriminace a odmítnutí jako xenofobii a rasismus.²²⁴ Francisco

²²³ Álvarez, A. A., 2010, s. 40

²²⁴ Suárez, A. A., a spol., 2009, s. 1868

J. M. Fuentes dodává, že rostoucí pocity xenofobie a rasismu vůči přistěhovalecké populaci jsou založeny na ekonomickém modelu vykořisťování nelegálních přistěhovalců.²²⁵

V době neustále rostoucí populace přistěhovalců se také mění postoj místních obyvatel vůči imigrantům. Jejich postoj má určitá specifika, např. upřednostňování určitých skupin imigrantů jako jsou cizinci z Latinské Ameriky nebo východní Evropy, kteří mají se španělskou společností mnohem více společného, společná historie, jazyk, náboženství. Tyto skupiny přistěhovalců se s diskriminací setkávají v mnohem menší míře než ostatní skupiny přistěhovalců přicházející z Afriky, především z Maroka. Inmaculada M. Rocha se domnívá, že diskriminace proti Maročanům vychází z napjatého vztahu mezi vládami, a z faktu, že španělská vláda neprokázala žádnou snahu nebo dovednost při řešení tohoto problému.²²⁶

Podle Assumpty A. Álvarez jsou maročtí imigranti ve Španělsku méně integrováni než v jiných evropských zemích, i když se kupodivu Maročané ve Španělsku cítí méně odmítnutí než v jiných zemích (v porovnání např. s Nizozemskem nebo Itálií). Dle výzkumu Álvareze se až 80 % Maročanů setká s nějakou formou diskriminace na pracovním trhu a až 67 % se setká s diskriminací při hledání bydlení.²²⁷

8.2.5.1 *Vybrané xenofobní a rasistické útoky na marocké imigranty*

Od počátku nového tisíciletí počet rasistických útoků vzrostl, ale většina z nich je považována za izolované a individuální akce. Někde se jednalo o akce malých rasistických skupin jako např. skinheadi, jejichž oběti patří různým skupinám přistěhovalců. Existují i případy, kdy se jedná o kolektivní rasistické činy velkých skupin španělských občanů proti přistěhovalcům z Maroka. Mezi nejrelevantnější případy patří Terrassa, EL Ejido a Almería.

a) Případ Terrassa – Terrassa je průmyslové město v Katalánku blízko Barcelony, ve kterém žije přibližně 200 000 obyvatel s více než 3 500 cizinců a z toho více než 2000 marockého původu. V červenci 1999 při místních slavnostech došlo k incidentu, kdy byl pobodán starší muž marockého původu. Následujícího dne byla ve městě zorganizovaná velká demonstrace proti marockým přistěhovalcům. Demonstrace se účastnilo více než 300 místních Španělů, kteří útočili na Marocké obyvatele a působili škodu na jejich majetku. Nevládní organizace a pacifistické skupiny protestovaly, že místní úřady a

²²⁵ Fuentes, F. J. M., 2005, s. 119

²²⁶ Rocha, I. M., 2005, s. 417

²²⁷ Álvarez, A. A., 2010, s. 40–41

police nejednala včas a demonstraci nezabránila.²²⁸ Projevy proti Maročanům pokračovaly i v nedaleké čtvrti La Farga a Bañolas, kde obyvatelé vypsali petici, ve které žádají město, aby muslimské mešitě nebyla udělena trvalá licence. Místní starosta to však popřel a řekl, že se jedná o xenofobii, vyvolanou pocitem nepohodlí velkými davy španělských obyvatel.²²⁹

b) Případ EL Ejido – El Ejido je město v regionu Almería v provincii Andalusie na jihu Španělska. Tato oblast je známá pro intenzivní pěstování ovoce a zeleniny ve sklenících známé jako *invernaderos*. Tento ekonomický vývoj přitahoval spoustu pracovníků ze zahraničí, ale získání pracovního povolení tak jednoduché nebylo, a tak spousta pracovníků zde vyhledávalo práci nelegálně. Spoustě se to také podařilo, ale na druhou stranu jim to ztížilo podmínky při hledání bydlení a sociální integraci do zbytku populace. Obyvatelé Almerie se také domnívali, že přistěhovalci (Maročané) jsou příčinou zvýšení kriminality v regionu. Vše začalo v roce 2000, kdy během prvních dvou měsíců byli zavražděni dva farmáři a jedna mladá žena, v obou případech byli pachateli Maročané. Během tří dnů od posledního incidentu zasáhli místní obyvatelé radikálně. Velké davy místních obyvatel ozbrojených kameny, noži a holemi se vydali protestovat proti marockým imigrantům. Demonstrace vedla také k vypalování mešit, marockých domů, obchodů a barů. Nepokoje zasáhly i občany a nevládní organizace, které se snažily ochraňovat práva a bezpečnost imigrantů. Všechny tyto xenofobní a rasistické akce nebyly pod dohledem městských úřadů ani policie, čímž byla situace ještě vyhrcořenější. Maročtí migranti se po této události dožadovali lepších sociálních a ekonomických podmínek. Úřady taková opatření přislíbila, aby se podobným demonstracím do budoucna zabránilo. Přesto xenofobní a rasistické útoky pokračovaly i v následujících měsících, zejména během září a listopadu roku 2003 na silnici mezi El Ejidem a sousední Adrou. Organizované skupiny každý večer napadaly marocké vozidla. Oběti však tyto útoky nemohli nahlásit policii, protože zde pobývali nelegálně a mohlo by je čekat vyhoštění.

c) Případ Almería – tento případ se odehrál v roce 2001, kdy marocká vláda chtěla otevřít konzulát, který by řešil potřeby 7 000 marockých pracovníků v Almerii a 3 000 studentů v Granadě. Ale po neshodě mezi Marokem a EU kvůli neshodě ohledně dohody o rybolovu, byly na marockého konzula Mohameda el Haitiho vznášeny protesty a výhrůžky, často pod nátlakem místního obyvatelstva se nemohl dostat na konzulát na své pracoviště. Poté co byl konzulát přemístěn do jiné čtvrti, vyskytly se demonstrace

²²⁸ Rocha, I. M., 2005, s. 418

²²⁹ Short, V., 1999

v podobě grafiti s anti-marockými hesly. Nakonec byl konzulát přemístěn do nové lokality. Během přestavby byl konzul několikrát fyzicky napaden.²³⁰

8.2.5.2 *Diskriminace Maročanů na pracovišti*

V posledním desetiletí byl růst migrace ve Španělsku doprovázen různorodostí národností a ras mezi imigranty. Tato různorodost dává zaměstnavatelům možnost vybrat si pracovníky podle národností. V tomto kontextu byli nejvíce znevýhodněni právě Maročané. Farmáři a podnikatelé obecně preferovali více Ekvádorce, pracovníky z východní Evropy či jižní Afriky. Svá rozhodnutí obhajovali argumentem, že tito pracovníci mají kulturní a historické vazby na Španělsko, v případě Ekvádorců společný jazyk. Ale zaměstnavatelé také preferovali více pracovníky z jižní Afriky oproti Maročanům, i když to z velké části byli také muslimové, kteří neměli se Španělskem nic společného. V konečném důsledku by se dalo říci, že převládala preference jakýchkoliv skupin imigrantů než marockých.²³¹

Samotná diskriminace pak probíhá i na pracovišti. Jak uvádí Andrés Agudelo Suárez a spol. mezi zaměstnavateli a zaměstnanci existují bariéry, které vedou k diskriminaci. Pracovníci jsou vystaveni nepřiměřeným pracovním podmínkám nebo rozdílnými pracovními smlouvami. Dále popisuje, že často dochází k situacím, kdy zaměstnavatel nedodrží smluvní podmínky. Takovéto jednání nazývá jako pracovní vykořisťování.²³²

8.2.5.3 *Diskriminace Maročanů v sociálním životě*

Diskriminace v běžném životě je nejčastěji založena na rasových nebo náboženských faktorech. Z rasových důvodů jsou nejčastěji diskriminováni Maročané a Cikáni. Přestože je imigrace v posledních letech značně diverzifikována, Maročané jsou nejčastěji spojováni se stereotypními vlastnostmi přistěhovalců, z dávnějších dob s Cikány. Španělští občané zhoršují Maročanům situaci svými rasovými předsudky, které vycházejí z historických vazeb a vztahů se severní Afrikou, které nebyly v té době kladné. Podle Assumpty A. Álvarez se rasová nesnášenlivost zvětšuje, čím blíže k sobě tyto dvě komunity žijí.²³³

Inmaculada M. Rocha se domnívá, že marocká neschopnost a neochota integrovat se do španělské společnosti vychází z jejich náboženských a kulturních rozdílů odvozených od islámu. Dále popisuje, že imigranti katolické víry mají mnohem jednodušší proces integrace do španělské společnosti. Tento názor sdílí i bývalý ministr obrany Federico Trillo (2000-

²³⁰ Rocha, I. M., 2005, s. 419–420

²³¹ Rocha, I. M., 2005, s. 420–421

²³² Suárez, A. A., a spol., 2009, s. 1870

²³³ Álvarez, A. A., 2010, s. 24

2004). Nakonec podává argument, že islám je náboženství, které nejvíce v rozporu s Evropou a problémy přistěhovalců z Maroka nejsou otázkou rasismu, ale islámu.²³⁴

8.2.6 Vnímání marocké populace

Rychlost migračních proudů směrem do Španělska od druhé poloviny 90. let 20. století, kdy se počet imigrantů z Maroka v letech 1998–2006 zvětšil přibližně pět krát, vytvořil dojem: „masivního a nekontrolovatelného přílivu imigrantů“.²³⁵ Mezi lety 1996 a 2006 můžeme zpozorovat posun ve veřejném názoru negativním směrem, co se vnímání migrantů týče. Již v roce 2003 byli imigranti vnímání jako pátý největší problém španělské společnosti. O dva roky později už byla otázka imigrantů mezi třemi nejzávažnějšími problémy a v listopadu 2006 byli imigranti ve Španělsku považováni za problém číslo jedna. Navíc v roce 2003 velká část populace spojovala imigranty se zločinem. Ale pokud měli obyvatelé Španělska odpovídat na otázku, který problém je zasahuje přímo, tak imigranty nezmínil téměř nikdo. Toto vnímání může být způsobeno médii a částečně politickým sektorem, který uměle vytvořil problémy spojované s imigranty, ačkoliv třeba denní život obyvatel nějak nezasahuje.²³⁶ Veřejné mínění se však s časem mění podle aktuálních událostí, které v zemi probíhají. Dobrým příkladem je ekonomická krize, která odvrátila veřejnou a politickou pozornost od imigrantů k problému nezaměstnanosti. Během prvních dvou let ekonomické krize, v letech 2007 a 2008, nebyli imigranti vnímání jako zásadní problém země. Naopak po částečném odeznění krize, byli imigranti v roce 2010 vnímání opět jako jeden ze tří nejzávažnějších problémů viz obr. č. 21.²³⁷

Rozdílné výsledky nabízí R. Ferrero-Turrión a Ana M. López-Sala²³⁸, kteří pro rok 2010 zdůrazňují jako druhý největší problém ekonomickou situaci a také prezentují rozdílnou intenzitu ve vnímání problémů. Komparace rozdílných přístupů k této problematice však není cílem této práce.

²³⁴ Rocha, I. M., 2005, s. 421–422

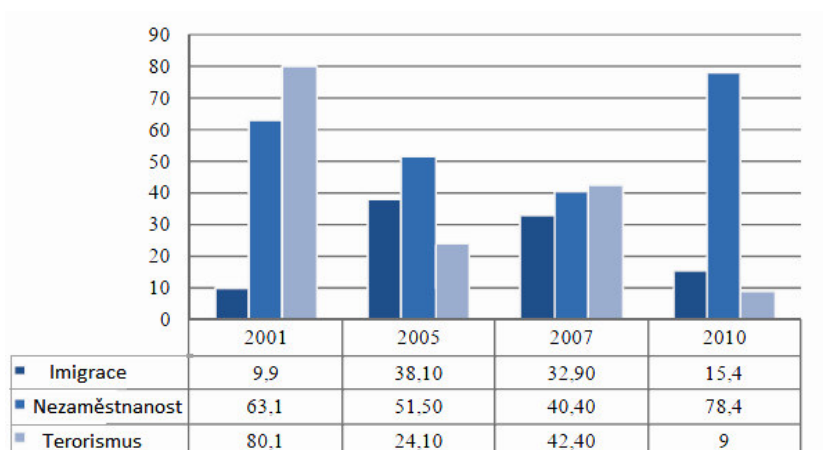
²³⁵ Rocha, I. M., 2005, s. 415

²³⁶ Monografias, nedatováno

²³⁷ María, R., 2011, s. 53

²³⁸ Ferrero-Turrión, R., López-Sala, A. M., 2010, s. 177

Obrázek 21: Nejzávažnější problémy Španělska podle domácí španělské populace v letech 2001, 2005, 2007, 2010

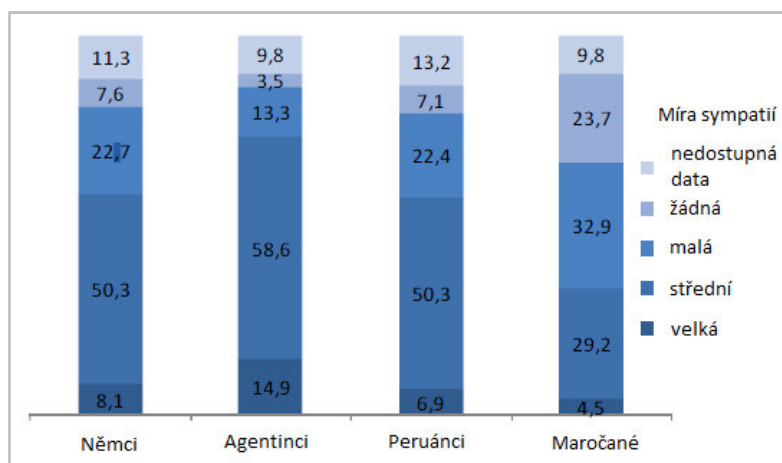

Zdroj: María, R., 2011, s. 53

Podle výzkumu Sociologického výzkumného centra je zřejmé, že Španělé nemají homogenní názor na všechny skupiny imigrantů. Například imigranti ze západní nebo severní Evropy nejsou považováni za imigranty, jako spíše za turisty nebo bohaté obyvatele. Pojem „imigrant“ užívají k označení lidí z třetích zemí přicházejících vyhledávat pracovní příležitosti. Španělé také zauímají rozdílné postoje vůči tzv. ekonomickým migrantům. Na jedné straně více inklinují k imigrantům z Latinské Ameriky, hlavně díky společné kultuře, jazyku a náboženství. Na straně druhé jsou to imigranti z Afriky, především Maročané, kteří jsou nejvíce ovlivněni předsudky o etno-kulturních stereotypech. Marocké komunity vždy bývali nejméně oceněnými skupinami imigrantů. Přibližně 57 % Španělské populace nemá žádné nebo malé sympatie pro tuto specifickou skupinu imigrantů.²³⁹ Kromě toho Maročané čelí kolektivním rasistickým útokům, např. v městečku Terrasa nebo EL Ejido v letech 1999 a 2000, blíže popsané v kapitole 8.2.5.1.

²³⁹ María, R., 2011, s. 53

Obrázek 22: Sympatie španělské populace vůči určitým skupinám imigrantů (2003)

Zdroj: María, R., 2011, s. 54

Názor Španělů na marocké komunity je z určité části založen na takovém obrazu imigrantů, který je prezentován v médiích. Negativní obraz fenoménu migrace zobrazovaný v médiích převládá nad pozitivním přínosem imigrantů španělské společnosti, jako je zlepšení integrace, tolerance a multikulturalismus. Migrace je nejčastěji spojována s otázkami bezpečnosti, tedy s prostitucí, kriminalitou a drogovým obchodem.²⁴⁰ V případě migrantů z Maroka byla pozornost věnována nelegálním vstupům na španělské území za pomocí člunů. A také subsaharským imigrantům, kteří vyráželi z Maroka a usazovali se na pobřeží Andalusie. Nelegální migrace se stal předmětem veřejné a politické debaty, na kterou španělská vláda reagovala řadou regulačních opatření. Poslední a největší proces legalizace pobytu proběhl v roce 2005, v tomto roce byla také nelegální migrace vnímána 38 % španělské populace jako druhý nejzávažnější problém v celém Španělsku. Nelegální migrace je silně spojena s národem Maročanů, což rozhodně nepřispívá k vylepšení veřejného mínění o tomto národu.²⁴¹

Další událostí, která také nepřispěla k vylepšení marockého „image“, právě naopak výrazně zhoršila je teroristický útok v Madridu (11. 3. 2004), který vykonali Maročané (velkou roli ale hraje fakt, že pachatelé se hlásili k extrémistickému islámu).²⁴² Tato událost měla silný vliv na další vývoj španělské zahraniční a bezpečnostní politiky. Také to zásadním způsobem zvýšilo negativní vnímání marockých komunit mezi domácími obyvateli Španělska. Mimo tento útok jsou i další faktory, které ovlivňují názor na marocké komunity

²⁴⁰ Sánchez, S. C., 2001

²⁴¹ María, R., 2011, s. 54

²⁴² Rocha, I. M., 2005, s. 413

– sdružování marockých imigrantů v určitých geografických regionech, rozdílná kultura a náboženství.²⁴³

Navzdory tomu, že veřejné mínění španělských obyvatel v otázce imigrantů je značně negativní, v rámci EU bylo Španělsko v roce 1997 hodnoceno jako třetí nejtolerantnější země.²⁴⁴

8.3 POLITICKÉ DOPADY

8.3.1 Současné politické vztahy Španělska a Maroka

Španělsko-marocké vztahy nebyly nikdy jednoduché. Od doby marocké nezávislosti si oba státy prošly určitými spory, které bránily v rozvoji vzájemných vztahů. První spor se týká ztráty španělských práv na rybolov podél marockého pobřeží.²⁴⁵ Maroko mělo 3 500 km dlouhé pobřeží využívané k rybolovu, kde Španělsko díky bilaterálním dohodám s Marokem mohlo tyto vody k rybolovu využívat. Ale jakmile se Španělsko stalo členem EU, rybolovné pravomoci byly převedeny na orgány EU. A nově upravené dohody dovolovaly nadále více než 500 španělským lodím lovit v těchto vodách oplátkou za finanční transfer ve výši 500 milionů EUR do Maroka. Před vypršením této dohody v roce 1999 Maroko oznámilo, že v dalším vyjednávání nechce přistoupit na původní dohodu o rybolovu výměnou za finanční kompenzaci, ale požadovalo smlouvu, která by zahrnovala rozvoj a modernizaci marockého rybolovného průmyslu. EU na tento návrh však přistoupit nechtěla. Strany nebyly schopné vyjednat podmínky až do roku 2005. Do té doby spousta oblastí a měst v Andalusii a na Kanárských ostrovech, které byly závislé na rybolovu podél marockého pobřeží, trpěla ekonomickou krizí a sociálními problémy. Nová smlouva mezi EU a Marokem opravňovala k rybolovu pouze 119 lodí, které navíc mohly ulovit pouze omezené množství ryb.²⁴⁶

Mezi další spor, který zásadně ovlivnil vztahy mezi Španělskem a Marokem je kontroverze ohledně koloniálního území Západní Sahary. Až do roku 1975 byla Západní Sahara pod správou Španělska, kdy se Španělsko stáhlo a Západní Sahara spadla pod správu Maroka a Mauritánie. V roce 1979 Mauritánie přenechala svojí část Západní Sahary frontě

²⁴³ María, R., 2011, s. 55

²⁴⁴ European Union, 1997

²⁴⁵ Rocha, I. M., 2005, s. 423

²⁴⁶ Rocha, I. M., 2005, s. 424–425

Polisario.²⁴⁷ Maroko však oznámilo, že toto území anektuje. Až do roku 1991 probíhali mezi Marokem a frontou Poliasario četné konflikty, příměří bylo ujednáno až s mírovou misí Organizace spojených národů MINURSO, která se navíc snažila vést Západní Saharu k sebeurčení, avšak neúspěšně.²⁴⁸ Referendum, které mělo proběhnout v roce 1992, neproběhlo kvůli sporu o identifikaci voličů. Navzdory četným návrhům a snahy ze strany OSN se situace nepodařila vyřešit. Území je z větší části spravováno Marokem, které považuje Západní Saharu jako součást svého státu. Menší část území je pod správou hnutí Polisario, které celé území považuje za Subsaharskou arabskou demokratickou republiku.²⁴⁹ OSN však neuznává suverenitu žádné ze soupeřících stran. Španělsko jako historicky jeden z nejdůležitějších aktérů konfliktu, zůstávalo od roku 1976 spíše v pozadí a v řešení sporného území se neangažovalo, aby nedošlo k narušení bilaterálních vztahů s Marokem.²⁵⁰

Další sporné území, které vytváří diplomatický tlak na vzájemné vztahy Maroka a Španělska, je ostrov Perejil. Perejil je malý (přibližně 0,015 km²) neobydlený ostrov nacházející se u Marockého pobřeží pár kilometrů od města Ceuty. Maroko i Španělsko si tento ostrov nárokují avšak na základě protichůdných právních argumentů. V červenci roku 2002 Španělská vojska vyhnala Marocké vojáky z neobydleného ostrova Perejil v Gibraltarském průlivu. Španělsko obhájilo svůj čin argumentem, že tento ostrov řídí již po staletí. Naopak marocký soused obhajoval svou vojenskou přítomnost na ostrově nezbytností prevence proti nelegální migraci a obchodu skrze toto území, ačkoliv oba státy deklarovaly ostrovu nevojenský status-quo. Během tohoto konfliktu měla Aznarova vláda dostatek času podpořit obraz Maroka jakožto svého nepřítele a mezi španělskými občany utvrdit myšlenku potenciálního vojenského rizika ze strany Maroka.²⁵¹

Nesmíme však opomenout dlouho trvající neshody ohledně měst Ceuta a Melilla, na které si Maroko dělá nárok. Autonomní území Ceuta a Mellila jsou integrální částí Španělska (Melilla od roku 1496 a Ceuta od roku 1580)²⁵² a obě města nároky Maroka odmítají. Vztahy se trochu uvolnily v roce 1988, kdy Španělsko podepsalo s Marokem bilaterální dohodu o

²⁴⁷ Fronta Polisario je povstalecké hnutí, které se snaží vymanit Západní Saharu ze správy Maroka a vytvořit zde uznanou Subsaharskou arabskou demokratickou republiku. Polisario je činné na tomto území již od roku 1971 a v otázce sporného území je hlavním nepřítelem zmíněné Maroko.

²⁴⁸ OSN, 2005, s. 245

²⁴⁹ OSN, 2005, s. 246

²⁵⁰ Springerová, P., 2005

²⁵¹ Rocha, I. M., 2005, s. 429

²⁵² Plasse, S., 2010

ekonomické spolupráci. Ceuta a Melilla jsou mnohem více spojené s problémem nelegální migrace než s diplomatickým řešením územního sporu.

Mezi další sporná území patří teritoriální vody Kanárských ostrovů v Atlantském oceánu. Zatímco Španělsko předpokládá, že hranici tvoří střední linie mezi zeměmi, Maroko tvrdí, že jeho hranici teritoriálních vod tvoří hranice kontinentálního šelfu, což by v praxi znamenalo, že hranice by byla mnohem blíže Kanárským ostrovům. Když Španělsko podalo návrh na rozšíření kontinentálního šelfu nad rámec 200 námořních mil (podle úmluvy OSN o mořském právu), Maroko ihned reagovalo odmítnutím jakéhokoliv úkonu, který by jednostranně určil hranice kontinentálního šelfu a dožaduje se splnění mezinárodního práva. Doposud nebyla tato otázka vyřešena.²⁵³

Diplomatické vztahy začaly být obnovovány až v roce 2003. Ačkoliv si v červenci Maroko stěžovalo, že Španělsko postrádá neutrální pohled na územní otázku Západní Sahary v době svého předsednictví v Radě bezpečnosti. V říjnu téhož Španělsko pozastavilo dodávku zbraní do Maroka, kvůli Perejilské krizi. Následující rok v dubnu Španělský premiér José Luis Rodríguez Zapatero navštívil Maroko a v lednu 2005 navštívil Maroko Španělský král Juan Carlos I. Účelem obou návštěv bylo vyjednávání v otázce Marockého postavení ke spornému území Západní Sahary.²⁵⁴

Navzdory teritoriálním neshodám, vlády Španělska a Maroka účinně spolupracují v mnoha oblastech – boj proti terorismu, pašování drog, a společně se snaží omezit nelegální migrace. Maroko se také podílelo na stabilizační misi OSN na Haiti pod Španělským velením. A v neposlední řadě se Maroko společně se Španělskem snaží zamezit nelegální migraci přes Gibraltarský průliv, kdy marocká policie pomáhá španělským pohraničním hlídkám.²⁵⁵

²⁵³ Morocco World News, 2012

²⁵⁴ Arieff, A., 2011, s. 20

²⁵⁵ Arieff, A., 2011, s. 21

9 PROGNOZA DALŠÍHO VÝVOJE

Hospodářská situace Španělska by se měla podle OECD z dlouhodobého hlediska vyvíjet pozitivně. Podle statistik se Španělsko pomalu vzpamatovává z ekonomické krize, rokem 2014 se předpokládá opětovný, sice velmi pozvolný, růst celé ekonomiky. Růst HDP v roce 2013 se prozatím odhaduje na -1,3 %, a na konci roku 2014 by poprvé od roku 2008 měl dosáhnout kladné hodnoty 0,5 % růstu a do roku 2015 by mělo Španělsko zvýšit svůj růst na 1%.²⁵⁶ Průvodními jevy k růstu HDP jsou pomalu rostoucí export, zvyšující podíl na mezinárodním trhu a stabilizace domácí poptávky.

Momentálně největším problémem, který trápí španělské občany, je nezaměstnanost. Ta zůstane trnem v oku španělskému obyvatelstvu až do roku 2015, do té doby by neměla klesnout pod 25 %. Pokud chce Španělsko dosáhnout snížení extrémně vysoké nezaměstnanosti, mělo by dodržet slíbená opatření. Mezi tyto nástroje patří aktivační a vzdělávací opatření pro zvýšení pracovních dovedností a také bude potřeba usnadnit mobilitu pracovníků mezi jednotlivými sektory.²⁵⁷

Španělsko se nepotýká pouze s ekonomickou krizí a nezaměstnaností, ale naráží také na demografickou změnu. Podle nejnovější předpovědi, kterou vypracoval Národní statistický úřad ve Španělsku (2013) se celková populace do roku 2023 zmenší o 5,6 %, tedy přibližně o 2,6 milionů obyvatel.²⁵⁸ Vliv na populační úbytek má klesající porodnost a narůstající úmrtnost (rozdíl těchto hodnot je přirozený populační přírůstek) a také záporné migrační saldo.

Co se migračních toků týče, prozatím se pro rok 2013 odhaduje počet imigrantů na 291 909, což je o 7,1 % méně než v roce 2012. Počet lidí, kteří v roce 2013 opustili Španělsko, se prozatím odhaduje na 591 515 lidí. Počet imigrantů by se i v následujících letech (do roku 2022) měl udržet přibližně na stejné hodnotě²⁵⁹ (počítejme ale s možnými odchylkami) a počty emigrantů by naopak měly pomalu klesat, v roce 2022 se odhaduje počet emigrantů na 497 735. Z toho jasně vyplývá, že migrační saldo bude po celé toto období záporné.²⁶⁰

²⁵⁶ OECD, 2013b, s. 194

²⁵⁷ OECD, 2013b, s. 192

²⁵⁸ INE, Short-Term Population Projection for Spain, 2013-2023, 2013

²⁵⁹ Prognózy počtu imigrantů se mění velice pružně, např. v roce 2011 odhadoval Národní statistický úřad ve Španělsku roční přírůstek imigrantů na 450 000 až do roku 2020. Jak ale vidíme, odhady z roku 2013 se liší přibližně o 160 000 imigrantů méně. Je proto nutné dívat se na prognózu migračních toků s nadhledem. (INE. Short-Term Population Projection for Spain, 2011–2021, 2011)

²⁶⁰ INE, Short-Term Population Projection for Spain, 2013-2023, 2013

Dle populační projekce INE z roku 2012 by v následujících letech (2012–2021) mělo nejvíce imigrantů přijít z EU (1,3 milionů), z jižní Ameriky (901 000) a z Afriky (631 000).²⁶¹ Prognóza vývoje marockých imigrantů není v těchto statistikách zahrnuta.

Tabulka 14: Vývoj počtu imigrantů, emigrantů a migračního salda ve Španělsku pro období 2008–2022

Rok	Imigranti	Emigranti	Migrační saldo
2008	599 074	288 432	310 642
2009	392 963	380 118	12 845
2010	360 704	403 379	-42 675
2011	371 335	409 034	-37 699
2012	314 358	476 748	-162 390
2013	291 209	591 515	-300 306
2014	291 209	579 420	-288 211
2015	291 209	567 649	-276 440
2016	291 209	556 256	-265 047
2017	291 209	545 282	-254 073
2018	291 209	534 760	-243 551
2019	291 209	524 721	-233 512
2020	291 209	515 191	-223 982
2021	291 209	506 192	-214 983
2022	291 209	497 735	-206 526

Zdroj: INE. *Short-Term Population Projection for Spain, 2013–2023*, 2013. Upraveno autorem.

Hein de Haas se domnívá, že migrace z Maroka do Španělska bude přetrvávat i nadále nejméně dvě dekády.²⁶² Nezaměstnanost a obecně nedostatek pracovních příležitostí v Maroku budou i nadále motivovat vzdělané a ambiciózní muže a ženy migrovat směrem do Evropy ať už legálně či nelegálně. Současné politické trendy v Evropě nepřinášejí Maročanům pozitivní vyhlídky při pomýšlení na migraci přes Středozevní moře. Ucelená imigrační politika a kontroly příchozích migrantů jsou přednostní témata EU. Hlavně od roku 2004 a již zmíněných teroristických útocích.²⁶³

Na druhé straně migrace z Maroka je už tři desetiletí nejstabilnějším migračním tokem mezi ostatními imigranty směřujícími do Španělska. A to i navzdory postupnému zavádění restriktivnějších imigračních politik ze strany Španělska. Přetrvávajícím motivem k migraci zůstanou remittance, jakožto jednoho z pilířů marocké ekonomiky.²⁶⁴

²⁶¹ INE. *Population Projections for 2012*, 2012

²⁶² de Haas, H., 2007a, s. 60

²⁶³ de Haas, H., 2007a, s. 61

²⁶⁴ de Haas, H., 2007a, s. 61

Co se stávajících imigrantů ve Španělsku týče, neočekává se jakýkoliv trend v migraci do země původu. Jobst Koehler²⁶⁵ zdůrazňuje strategii „*wait and see*“ imigrantů, kteří upřednostňují současnou krizi ve Španělsku přečkat, než by se měli vrátit do země původu. Tuto strategii využívají hlavně migranti, jejichž vyhlídky na pracovní uplatnění v mateřské zemi jsou mnohem menší.

Z dlouhodobého hlediska bude záležet na politicko-ekonomickém vývoji jak vysílající tak přijímající země, což je obecně velmi obtížné predikovat.

²⁶⁵ Koehler, J., 2010, s. 25

10 ZÁVĚR

Závěr práce se věnuje zhodnocení tématu marockých migrací do Španělska, jejich komplexních dopadů a zde se také autor pokusí vyjádřit ke stanoveným hypotézám práce.

V roce 1989 se Španělsko stalo zemí s převládající imigrací a až do roku 2013 čelilo narůstajícímu počtu nových přistěhovalců. Mezi přistěhovalci ve Španělsku tvořili Maročané největší komunitu až do roku 2007 (s výjimkou let 2003 a 2004, v těchto letech byli nejpočetnější skupinou přistěhovalci z Ekvádoru), v roce 2008 se nejpočetnější skupinou stali Rumuni, kteří tento žebříček vedou dodnes (2013). Na konci roku 2013 čítala marocká diaspora ve Španělsku celkem 792 158 osob. Imigrační vlny byly také jedním z důvodů k utváření migrační politiky Španělska, která až do roku 1985 neměla migrační politiku pevně zakotvenou v legislativě. Prvním zákonem regulujícím problematiku imigrantů byl Zákon o právech a svobodách cizinců ve Španělsku právě z roku 1985. Dalším důvodem se stal vstup Španělska do EHS, která se v pozdějších letech (už jako EU) podílela na tvorbě ucelené migrační politiky EU, prvním milníkem se stal summit v Tampere, který se konal v roce 1999.

Důvody k migraci marockých obyvatel směrem do Evropy, v tomto smyslu byla Evropa primárním cílem, byly ekonomického charakteru. Maročané hledají ve Španělsku lepší životní podmínky a hlavně pracovní příležitosti. Rozšířeným fenoménem se stala nelegální migrace, na kterou Španělsko reagovalo restriktivními opatřeními, ale na druhou stranu se snažilo nelegálním přistěhovalcům vyjít vstříc s programy na legalizaci pobytu. Důvody k takovému jednání byly zřejmé. Španělsko bylo od druhé poloviny 90. let samo na vzestupu a Maročané (spolu s jinými skupinami přistěhovalců) přispívali k rozvoji ekonomiky. Od zmíněných 90. let do roku 2005 bylo ve Španělsku vytvořeno téměř 6 milionů pracovních míst, většinou se jednalo o tzv. sekundární trh práce, o který mezi Španěly nebyl zájem, ale Maročané se dokázali na tento trh adaptovat. Ve většině případů se jednalo o pracovníky bez povolení k pobytu. Španělská ekonomika zaznamenala v roce 2000 meziroční růst HDP 5 %, a v roce 2006 meziročně vzrostla o 4 %. Zlom však přišel na přelomu let 2007 a 2008 kdy zasáhla světová ekonomická krize. Ta se ve Španělsku projevila hlavně na rostoucí nezaměstnanosti. Nezaměstnaností trpěli i přistěhovalci a ekonomika upadala. V tomto období se imigranti najednou stali ekonomickou přítěží. Španělsko reagovalo zpřísněním podmínek pro udělení pracovního víza a zavedlo finanční postihy pro zaměstnavatele, kteří

by nelegální migranty zaměstnávali. Španělsko s ekonomickou krizí bojuje dodnes, prognóza vývoje však poukazuje na pomalé vzpamatování a další vývoj kladným směrem.

Společenské dopady jsou silně ovlivněny jinou kulturou, náboženstvím a jazykem marockých migrantů. Obecně bychom mohli říct, že imigranti jiných národností jsou před Maročany upřednostňováni, ať už z důvodu absence jazykové bariéry (Latinská Amerika), či příbuznosti náboženství (Rumunsko). Pohled na marocké imigranty se změnil po události 10. 3. 2004, kdy skupinka marockých teroristů odpálila sérii výbušnin v centru Madridu. Bližší zkoumání tohoto incidentu však nebylo předmětem této diplomové práce. Nicméně jev imigrace ve Španělsku začal být vnímán jako jeden z nejdůležitějších politických problémů země. Podobný dopad měla i ekonomická krize, která v občanech vyvolala vlnu nesnášenlivosti vůči marockým pracovníkům, kteří se tak nezřídka stali oběťmi diskriminace a xenofobních útoků. Vnímání marockých imigrantů je tedy do určité míry ovlivněno aktuálním děním v zemi.

Co se vzájemných vztahů Maroka a Španělska týče, dalo by se odhadnout, že se ubírají společnou cestou spolupráce. Přestože byly vztahy v minulosti zatíženy několika incidenty, připomeňme si např. spor o rybolovná práva či kontroverzní případ území Západní Sahary nebo konflikt na ostrově Perejil a přetrvávající spor o španělská města na africkém kontinentu Ceutu a Melillu, dnes se oba státy snaží spolupracovat na snížení nelegální migrace a jejích dopadů, ale hlavně na obnovení korektních vzájemně výhodných vztahů.

11 SHRNU TÍ

Diplomová práce se zabývá politickými, hospodářskými a společenskými dopady marockých migrací do Španělska a také se zaměřuje na dílčí dopady migrace. Autor v první části nabízí charakteristiku Maroka a Španělska z pohledu migrací a zařazuje země do migračního systému – Maroko jako zdrojovou zemi mezinárodních migrací a Španělsko jako cílovou zemi mezinárodních migrací. Druhá část se zabývá charakteristikou a specifickými rysy migrace mezi Marokem a Španělskem, pro lepší pochopení kontextu rozebírá migrační politiky obou zemí. Následující a stěžejní část práce je věnována dopadu migrací na hospodářský vývoj Španělska, který byl pozitivně ovlivňován až do světové ekonomické krize, dále se věnuje společenským dopadům migrací, kde dává důraz na vybrané dopady nelegální migrace a postoj španělského obyvatelstva k imigrantům, v závěru této kapitoly jsou popsány vzájemné marocko-španělské vztahy. V závěru práce si autor dovolu je nastínit možnou prognózu vývoje v následujících letech.

Klíčová slova: mezinárodní migrace, migrační politika, Maroko, Španělsko, dopady migrací

12 SUMMARY

This master thesis deals with political, economic and social impacts of Moroccan immigration to Spain and also focuses on partial impacts of migration generally. In first part of the thesis the author offers characteristics of both countries the Morocco and Spain from the perspective of migration and categorizes them into migration system – Morocco as source country of the international migration and Spain as destination country of the international migration. The second part of the thesis deals with characteristics and specific feature of migration between Morocco and Spain, also describes migration policies of both countries for better understanding of the whole context. The following chapter is crucial part of the work. It is devoted for study of impacts of migration on economic development in Spain, which made the economic growing until the world economic crises. This part also discusses the social impacts of migration and lay emphasis on selected impacts of illegal migration and attitude of Spaniards towards Moroccan immigrants. At the end of this chapter there is described Moroccan-Spanish mutual relation. In the final part the author allows himself to outline possible development prediction for following years.

Key words: international migration, migration policy, Morocco, Spain, impacts of migration

SEZNAM GRAFŮ, OBRÁZKŮ A TABULEK

SEZNAM GRAFŮ:

Graf 1: Rozložení regulérního obyvatelstva marockého původu v zahraničí (2004).....	27
Graf 2: Vývoj populace oficiálních přistěhovalců ve Španělsku a jejich procentuální zastoupení v celkové populaci (1998-2013).....	34
Graf 3: Celková populace ve Španělsku v letech 1998-2013.....	37
Graf 4: Vývoj Marockého obyvatelstva ve Španělsku a jeho procentuální podíl na celkové populaci (1988-2013)	38
Graf 5: Oficiální toky remitencí do Maroka v tisících USD (2000-2010)	50
Graf 6: Vývoj růstu HDP Španělska v letech 1985-1995	63
Graf 7: Vývoj růstu HDP ve Španělsku v letech 1996-2007	64
Graf 8: Velikost šedé ekonomiky ve Španělsku v období 2003-2013, % podíl na celkovém HDP	69
Graf 9: Vývoj průměrné ceny/m ² nemovitostí a jejich roční růst v procentech ve Španělsku (1985-2013).....	70
Graf 10: Míra nezaměstnanosti ve Španělsku v období 2005-2013	73
Graf 11: Vývoj růstu HDP Španělska v letech 2007-2012	74
Graf 12: Množství zadrženého hašiše ve Španělsku v tunách (2002-2012)	78

SEZNAM OBRÁZKŮ:

Obrázek 1: Procentuální podíl mezinárodních migrantů na celkové populaci v roce 2013	17
Obrázek 2: Procentuální podíl ženských migrantů v daných oblastech (1990, 2000, 2010, 2013)	18
Obrázek 3: Vývoj obyvatel marockého původu ve vybraných evropských zemích (1972-2005).....	24
Obrázek 4: Hlavní zóny marocké emigrace	25
Obrázek 5: Hlavní migrační trasy z Afriky do Evropy.....	29
Obrázek 6: Změna migračního salda Španělska v letech 1985 až 1997	33

Obrázek 7: <i>Vývoj marockého obyvatelstva ve vybraných městech Španělska (1970–1990)</i>	36
Obrázek 8: <i>Prostorové rozmístění marockých migrantů ve Španělsku (2006)</i>	39
Obrázek 9: <i>Důvody Maročanů pro naturalizaci (2009)</i>	40
Obrázek 10: <i>Marocká populace v Španělsku podle věku a pohlaví (2009)</i>	41
Obrázek 11: <i>Trasy nelegální migrace ze severního Maroka do Španělska</i>	42
Obrázek 12: <i>Trasy nelegální migrace z Maroka a Západní Sahary na Kanárské ostrovy</i>	43
Obrázek 13: <i>Plot oddělující Španělsko od Maroka v Melille</i>	44
Obrázek 14: <i>Počet nelegálních migrantů, kteří dosáhli španělského poloostrova, Kanárských ostrovů nebo Baleárských ostrovů na člunech 'pateras' (2002–2008)</i>	45
Obrázek 15: <i>Globální toky remitencí, FDI a ODA do rozvojových zemí v miliardách USD (1990-2012)</i>	49
Obrázek 16: <i>Rozložení vybraných skupin přistěhovalců v jednotlivých sektorech (2009)</i>	65
Obrázek 17: <i>Populační pyramida Španělska (1. ledna 2013)</i>	77
Obrázek 18: <i>Celkový počet islámských subjektů v jednotlivých provinciích Španělska (2008)</i>	82
Obrázek 19: <i>Strategie akulturace mezi imigranty z Maghrebu a španělskou populací podle jednotlivých oblastí. Idealistická rovina.</i>	86
Obrázek 20: <i>Strategie akulturace mezi imigranty z Maghrebu a španělskou populací podle jednotlivých oblastí. Reálná rovina.</i>	87
Obrázek 21: <i>Nejzávažnější problémy Španělska podle domácí španělské populace v letech 2001, 2005, 2007, 2010</i>	92
Obrázek 22: <i>Sympatie španělské populace vůči určitým skupinám imigrantů (2003)</i>	93

SEZNAM TABULEK:

Tabulka 1: <i>Počet obyvatel marockého původu v jednotlivých zemích (2012)</i>	27
Tabulka 2: <i>Rozložení španělských migrantů v zahraničí podle kontinentů a věkových skupin, 2014</i>	32
Tabulka 3: <i>Nejpočetnější komunity ve Španělsku a jejich celkové počty (1998-2013)</i>	35
Tabulka 4: <i>Vývoj počtu marocké populace v jednotlivých autonomních oblastech a městech ve Španělsku v letech 1992, 1998, 2001, 2007, 2010, 2013</i>	39

Tabulka 5: <i>Výsledky procesu legalizace pobytu v roce 2005</i>	58
Tabulka 6: <i>Pohlavní a věková struktura cizinců uděleným legální status, 16 - 60 let, 2005</i>	59
Tabulka 7: <i>Počet udělených povolení pomocí Programu dorovnání v roce 2007</i>	61
Tabulka 8: <i>Celková zaměstnanost ekonomicky aktivního obyvatelstva ve Španělsku v letech 1995-2012 (v tisících)</i>	63
Tabulka 9: <i>Celkové daňové příjmy ve Španělsku v milionech UDS (1998-2012)</i>	64
Tabulka 10: <i>Počet zahraničních pracovníků podle národnosti (2007, 2008, 2009)</i>	66
Tabulka 11: <i>Průměrný podíl šedé ekonomiky na celkovém HDP ve Španělsku v daných letech</i>	68
Tabulka 12: <i>Vývoj počtu zaměstnaných a nezaměstnaných skupin nejpočetnějších cizinců dle národnosti, Španělsko, období 2007-2008</i>	74
Tabulka 13: <i>Míra kriminality* ve Španělsku podle druhu trestné činnosti a země původu, průměrné hodnoty za období 2000–2006</i>	80
Tabulka 14: <i>Vývoj počtu imigrantů, emigrantů a migračního salda ve Španělsku pro období 2008–2022</i>	98

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

A

- AFDB.** *Open Data for Morocco* [online]. ©2014. [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://morocco.opendataforafrica.org/search?query=Morocco%20unemployment%20rate>
- ALONSO,** Rogelio. *The Spread of Radical Islam in Spain: Challenges Ahead* [online]. *Studies in Conflict & Terrorism*. 2012. roč. 35, č. 6., s. 471–491. [cit. 2014-03-05]. DOI: 10.1080/1057610X.2012.675547. Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=ab57a1f8-7bbo-4bc8-b698-3112f89d5dc6%40sessionmgr4002&hid=4106>
- ÁLVAREZ,** Assumpta Aneas, a spol. *Moroccans in Spain: So Nera, yet so far: A long history of meeting while not meeting* [online]. 2010. [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: https://www.academia.edu/2093786/MOROCCANS_IN_SPAIN_-_SO_NEAR_YET_SO_FAR_A_LONG_HISTORY_OF_MEETING_WHILE_NOT_MEETING
- ARANDA,** Samuel. *Battered and Broke, African Surge to Europe's Door* [online]. *The New York Times*. ©2014. [cit. 2014-01-04]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2014/02/28/world/europe/africans-battered-and-broke-surge-to-europes-door.html>
- ARANGO,** Joaquin a **MARTIN,** Philip. *Best Practices to Manage Migration: Morocco-Spain* [online]. New York: Center for Migration Studies. 2005. roč. 39, č. 1, s. 258–269 [cit. 2014-03-04]. DOI: 10.1111/j.1747-7379.2005.tb00262.x. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1747-7379.2005.tb00262.x/abstract>
- ARIEFF,** Alexis. *Morocco: Current Issue* [online]. Congressional Research Service. 2011. [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: <http://fpc.state.gov/documents/organization/168105.pdf>

B

- BADE,** Klaus J. *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou staletí*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 497. Utváření Evropy, sv. 9. ISBN 80-710-6559-5.
- BBC News.** *Keyfacts: Africa to Europemigration* [online]. BBC. 2007. Aktualizováno 2. 7. 2007. [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6228236.stm>
- BENITO,** Sara Carmona. *Inmigración y prostitución: el caso del Raval* [online]. Madrid: Instituto de Cooperación con el Mundo Árabe. 2000. [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <http://www.rigys.org/estudio/0010.pdf>
- BILGILI,** Özgea **WEYEL,** Silja. *Migration in Morocco: History, Current Trends and Future Prospects* [online]. Maastricht: Maastricht Graduate School of Governance. 2009. [cit. 2014-01-13]. Dostupné z: http://mgsog.merit.unu.edu/ISacademie/docs/CR_morocco.pdf

- BODEGA**, Isabel, a spol. *Recent Migrations from Morocco to Spain* [online]. *International Migration Review*. 1995. roč. 29, č. 3., s. 800–819 [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2547506>
- BORREGO**, César Alonso. *Does immigration cause crime?: Evidence from Spain* [online]. Universidad Carlos III de Madrid. Departamento de Economía. 2011. [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://e-archivo.uc3m.es/bitstream/handle/10016/10715/we1108.pdf;jsessionid=6FC7730EE85A120B9F26ED77C586D5BC?sequence=1>
- BOVER**, Olympia a **VELILLA**, Pilar. *Migration in Spain: Historical Background and Current Trends* [online]. Institute for the Study of Labor. 1999. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://ftp.iza.org/dp88.pdf>
- BRADATAN**, Cristina E. a **SANDU**, Dumitru. *Before Crisis: Gender and Economic Outcomes of the Two Largest Immigrant Communities in Spain* [online]. *International Migration Review*. 2012. roč. 46, č. 1, s. 221–243. [cit. 2014-01-17] DOI: 10.1111/j.1747-7379.2012.00885.x. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1747-7379.2012.00885.x>
- BRADATAN**, Cristina E. a **SANDU**, Dumitru. *Before Crisis: Gender and Economic Outcomes of the Two Largest Immigrant Communities in Spain* [online]. *International Migration Review*. 2012. roč. 46, č. 1. [cit. 2014-03-28] DOI: 10.1111/j.1747-7379.2012.00885.x. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1747-7379.2012.00885.x>
- BRAVO**, Fernando. *Islamic Religious Entities*. 2008 [online]. *Euro-Islam: Islam in Spain*. ©2014. Publikováno 8. 3. 2010. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.euro-islam.info/2010/03/08/islam-in-spain/>
- BRITSKÉ LISTY**. *Španělská pravicová vláda prohrála volby* [online]. Neuvedeno. Publikováno 15. 3. 2004. [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/17322.html>
- BUREAU OF EUROPEAN POLICY ADVISERS**. *Muslim Council for Cooperation in Europe* [online]. European Commission. Neuvedeno. Aktualizováno 5. 3. 2014. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/dgs/policy_advisers/archives/activities/dialogue_religions_humanism/muslim_en.htm

C

- CARLING**, Jørgen. *Migration Control and Migrant Fatalities at the Spanish-African Borders* [online]. New York: Center for Migration Studies. ©2007b. roč. 41, č. 2, s. 316–343 [cit. 2013-11-26]. DOI: 10.1111/j.1747-7379.2007.00070.x. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1747-7379.2007.00070.x/abstract>
- CARLING**, Jørgen. *Unauthorized Migration from Africa to Spain* [online]. *International Migration*. ©2007a. roč. 45, č. 4, s. 3–37 [cit. 2014-02-10]. DOI: 10.1111/j.1468-

2435.2007.00418.x. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2435.2007.00418.x/abstract>

Č

ČESKÉ NOVINY. Španělsko si připomíná oběti atentátů na vlaky v Madridu [online]. ©2014. Aktualizováno 10. 3. 2014. [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/svet/zpravy/spanelsko-si-pripomina-obeti-atentatu-na-vlak-y-v-madridu/1053083>

D

DE HAAN, Arjan. *Livelihoods and poverty: The role of migration - a critical review of the migration literature* [online]. *Journal of Development Studies*. 1999. roč. 36, č. 2, s. 1–47. DOI: 10.1080/00220389908422619. [cit. 2013-11-15] Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00220389908422619>

DE HAAS, Hein. *Migration and Development* [online]. International Migration Institute. 2010. roč. 44, č. 1, s. 1–41. [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://www.heindehaas.com/Publications/de%20Haas%202010%20-%20IMR%20-%20Migration%20and%20development%20theory.pdf>

DE HAAS, Hein. *Migration and development: A theoretical perspective* [online]. International Migration Institute. 2008. Neuvedeno. [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/wp/WP9%20Migration%20and%20development%20theory%20HdH.pdf>

DE HAAS, Hein. *Morocco: From Emigration Country to Africa's Migration Passage to Europe* [online]. Migration Policy Institute: Migration Information Source . 2005. [cit. 2013-12-14]. Dostupné z: <http://www.migrationpolicy.org/article/morocco-emigration-country-africas-migration-passage-europe/>

DE HAAS, Hein. *Morocco's Migration Experience: A Transitional Perspective* [online]. *International Migration*. 2007a. roč. 45, č. 4, s. 39–70 [cit. 2014-02-08]. DOI: 10.1111/j.1468-2435.2007.00419.x. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1468-2435.2007.00419.x>

DE HAAS, Hein. *North African migration systems: evolution, transformations and development linkages* [online]. International Migration Institute. 2007b. [cit. 2011-11-25]. Dostupné z: <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/wp/WP6%20North%20African%20Migration%20Systems.pdf>

DE LA RICA, Sara. *Recent Immigration in Spain: Facts, Economic Outcomes and Lessons* [online]. Institute for the Study of Labor. IZA. 2008. [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: http://www.iza.org/conference_files/AMM_2008/de%20la%20rica_s1946.pdf

DEREK, Gregory a spol. *The Dictionary of Human Geography*. Vyd. 5. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2009. s. 1071. ISBN 978-140-5132-886.

E

EL CONFIDENCIAL DIGITAL. *Indultos España-Marruecos. Hay 6.000 marroquíes en nuestras prisiones y la consigna que lanzan es: "Vente a robar a España, que aquí las cárceles son estupendas"* [online]. ©2014. Publikováno 10. 8. 2013. [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: http://www.elconfidencialdigital.com/seguridad/Indultos-Espana-Marruecos-marroquies-Vente-Espana_o_2105189463.html

ELKHIDER, Abdelkader, a spol. *The Determinants of Remittances by Moroccans Resident Abroad: Empirical Study from 1970 to 2006* [online]. African Development Bank. 2008. [cit. 2014-03-23]. Dostupné z: http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Knowledge/AEC2008_English_p132-160.pdf

ÉLTETŐ, Andrea. *Immigrants in Spain: Their Role in the Economy and the Effects of the Crisis* [online]. Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences. Romanian Journal of European Affairs. 2011. roč. 11, č. 2. [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1871647

ENAR. *Responding to racism in Spain* [online]. Madrid: CEAR. Nedatováno. [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/spain_en.pdf

ENCYKLOPEDIA BRITANNICA. Moor [online]. ©2014. Aktualizováno 19. 11. 2013. [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/391449/Moor>

ENRÍQUEZ, Carmen G. *Temporary Migration between Morocco and Spain* [online]. Real Instituto Elcano. 2011. [cit. 2014-01-20]. Dostupné z: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari111-2011

ENRÍQUEZ, González Carmen, **RAMÓN**, Miquel Reynés. *Circular Migration between Morocco and Spain* [online]. Real Instituto Elcano. METOIKOS Project. ©2010. [cit. 2014-02-27]. Dostupné z: <http://www.eui.eu/Projects/METOIKOS/Documents/BackgroundReports/BackgrounReportSpainMorocco.pdf>

ENRÍQUEZ, González Carmen, **RAMÓN**, Miquel Reynés. *Circular Migration between Morocco and Spain: Something more than agricultural work?* [online]. Real Instituto Elcano. METOIKOS Project. ©2011. [cit. 2014-02-27]. Dostupné z: <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/19721/METOIKOScasestudySpainMorocco.pdf?sequence=1>

ENRÍQUEZ, González Carmen. *Undocumented migration: Counting the Uncountable. Data and trends across Europe* [online]. CLANDESTINO. 2009. [cit. 2014-02-27]. Dostupné z:

http://clandestino.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/08/clandestino_report_spain_final_.pdf

EU. Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals [online]. Official Journal of the European Union. 2008. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:348:0098:0107:EN:PDF>

EURACTIV. Azylová a imigrační politika [online]. 2006 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost/link-dossier/azylov-a-imigran-politika>

EUROFOUND. Spain: Thenormalisationofimmigrants in 2005 [online]. European industrial relations observatory. 2005. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2005/03/feature/es0503205f.htm>

Europa. Schengenský prostor a spolupráce [online]. 2009. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l33020_cs.htm

Europa. Ucelená migrační politika EU [online]. 2011. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/jl0059_cs.htm

European Commission. Tampere: Kick-start to theEU'spolicyfor justice and homeaffairs[online]. Directorate-General Justice and HomeAffairs. 2002. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/councils/bx20040617/tampere_09_2002_en.pdf

European Union. Eurobarometer 47.1 Racism and Xenophobia in Europe [online]. European Commission. 1997. [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_113_en.pdf

F

FERDMAN, Roberto A. Spain's Black Market Economy Is Worth 20% of Its GDP [online]. The Atlantic. ©2014. Aktualizováno 16. 7. 2013. [cit. 2014-02-27]. Dostupné z: <http://www.theatlantic.com/business/archive/2013/07/spains-black-market-economy-is-worth-20-of-its-gdp/277840/>

FERNÁNDEZ, Isabel Holgado. Las Nuevas Retóricas de la Inmigración Femenina: La prostitución en las calles de Barcelona [online]. Universidad de Barcelona. Geografía y Ciencias Sociales. 2001. [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.ub.edu/geocrit/sn-94-100.htm>

FERRERO-TURRIÓN, Ruth a **LÓPEZ-SALA,** Ana M. In KOEHLER, Jobst a spol. Migration and the Economic Crisis in the European Union: Implications for Policy [online]. Brusel: IOM

Research and Publications Division. ©2010. Kap. 6, s. 161–181. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: http://publications.iom.int/bookstore/free/Migration_and_the_Economic_Crisis.pdf

Focus Migration. *Coutry Profile: Morocco* [online]. Focus Migration. 2009. [cit. 2014-02-24] Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/typo3_upload/groups/3/focus_Migration_Publikationen/Laenderprofile/CP_16_Morocco.pdf

FUENTES, Francisco Javier Moreno. *Evolution of Spanish immigration policies and their impact on North African migration to Spain* [online]. *Studies in Culture: Polity and Identities*. 2005. roč. 6, č. 1., s. 109–135 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: https://www.academia.edu/3455958/Evolution_of_Spanish_immigration_policies_and_their_impact_on_North-African_migration_to_Spain

G

GALLARDO, Xavier F., **CONTRERAS,** Ana P. *Ceuta and Melilla: Euro-African Borderscapes* [online]. *Agora Magazine Voor Sociaalruimtelijke Vraagstukken*. 2012. [cit. 2014-02-27]. Dostupné z: <http://www.agora-magazine.nl/wp-content/uploads/2012/10/2012-4-EuroAfrican-Borderscapes.pdf>

GHATAK, Subrata, a spol. *Migration Theories and Evidence: An Assessment* [online]. *Journal of Economic Surveys*. 1996. roč. 10, č. 2, s. 159–198. [cit. 2013-12-01] Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/results?sid=6fbd484f-7c29-4bd3-9748-dc7dd364a2ad%40sessionmgr115&vid=12&hid=112&bquery=migration+theories+AND+evidence%3a+%22an%22+assessment&bdata=JmRiPWE5aCZkYjiidGgmZGI9bmxlYmsmZGI9YWlyJmRiPWYzaCZkYj1wc3loJmRiPXNpaCZkYj1seGgmZGI9czNoJmRiPXBkaCZkYjo4Z2gmZGI9YndoJmRiPXJpaCZkYj1hc3UmbGFuZz1jcyZoeXBIPtAmc2loZT1laG9zdC1saXZl>

GONZALEZ, Virgilio. *The Turmoil of Illegal Immigration: Maghreb and subsaharan migration to Spain* [online]. *Spain: University of Granada. Faculty of Education and Humanities of Meilla*. 2011. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.exedrajournal.com/docs/s-internationalization2/05.pdf>

GOVAN, Fiona. *Jet ski riding drug traffickers busted in Spain* [online]. *The Telegraph*. ©2014. Publikováno 2. 5. 2013. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/spain/10033943/Jet-ski-riding-drug-traffickers-busted-in-Spain.html>

H

History World. *History of the Spanish Empire* [online]. ©2001. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.historyworld.net/wrldhis/plaintexthistories.asp?historyid=ab49>

HOSNEĐLOVÁ, Renáta a **PIQUERO,** Delio Lucena. *Regularizace nelegální migrace ve Španělsku: Vývoj, dopad a ohlas ze strany Evropské unie* [online]. *Praha: Multikulturní Centrum*. 2007. [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e->

[knihovna/regularizace-nelegalni-migrace-ve-spanelsku-vyvoj-dopad-a-ohlas-ze-strany-evropske-unie](#)

HUGO, Graeme. *CircularMigration: Keeping Development Rolling?* [online]. Migration Policy Institute: Migration Information Source. 2003. [cit. 2013-12-12] Dostupné z: <http://www.migrationpolicy.org/article/circular-migration-keeping-development-rolling>

CH

CHOUVY, Pierre-Arnaud. *Morocco's smuggling rackets: hashish, people and contraband* [online]. GEOPIUM. ©2014. Publikováno 4. 11. 2011. [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://geopium.org/279/moroccos-smuggling-rackets-hashish-people-and-contraband>

I

INE. *Los Censos de Españadel Siglo XX* [online]. Demografía y Población. ©2014. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.ine.es/censo2001/historia.htm>

INE. *Mercado Laboral* [online]. ©2014. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: http://www.ine.es/en/inebmenu/mnu_mercalab_en.htm

INE. *Population Figures at 1 January 2013 – Migration Statistics 2012* [online]. Prensa: Press Release. 2013. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://www.ine.es/en/prensa/np788_en.pdf

INE. *Population Projections for 2012* [online]. Prensa: Press Release. 2012. [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.ine.es/en/prensa/np744_en.pdf

INE. *Principales series de población* [online]. ©2014. [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: <http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=/t20/e245/po8/&file=pcaxis>

INE. *Register of Spaniards Resident Abroad at 1 January 2014* [online]. Prensa: Press Release. ©2014. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: http://www.ine.es/en/prensa/np833_en.pdf

INE. *Short-Term Population Projection for Spain, 2011–2021* [online]. Prensa: Press Release. 2011. [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: http://www.ine.es/en/prensa/np679_en.pdf

INE. *Short-Term Population Projection for Spain, 2013–2023* [online]. Prensa: Press Release. 2013. [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.ine.es/en/prensa/np813_en.pdf

INE. *Variaciones Residenciales Exteriores* [online]. ©2014. [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: <http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft20%2Fp307&file=inebase&L=0>

Interactive Map on Migration. *I-map: Morocco* [online]. ©2011. [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.imap-migration.org/index.php?id=299#CountryInfos>

International Labour Organisation. *The Plan GRECO of the Ministry of Interior of Spain* [online]. ©2013. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://www.ilo.org/dyn/migpractice/migmmain.showPractice?p_lang=en&p_practice_id=10

International Organisation for Migration. *World Migration Report 2003: Managing Migration - Challenges and Responses for People on the Move* [online]. International Organisation for Migration. 2003. [cit. 2013-12-07] Dostupné z: http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR_2003.pdf

J

JENNISEN, Roel. *Causality Chains in the International Migration Systems Approach* [online]. Nizozemsko: Research and Documentation Centre. 2007. roč. 26, č. 4, s. 411–436 [cit. 2014-02-06]. DOI 10.1007/s11113-007-9039-4. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/40230984?uid=40066&uid=3737856&uid=2&uid=14247536&uid=3&uid=67&uid=40062&uid=5910200&uid=62&uid=5910232&sid=21103876739783>

K

KADLECOVÁ, Markéta. *Cizinci: zrcadlo španělského hospodářství* [online]. Praha: Multikuturní centrum. 2009. [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/cizinci-zrcadlo-spanelskeho-hospodarstvi>

KOEHLER, Jobst a spol. *Migration and the Economic Crisis in the European Union: Implications for Policy* [online]. Brusel: IOM Research and Publications Division. ©2010. Kap. 1, s.11–52. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: http://publications.iom.int/bookstore/free/Migration_and_the_Economic_Crisis.pdf

Komise evropských společenství. *Haagský program: deset priorit pro nadcházejících pět let Partnerství pro evropskou obnovu týkající se svobody, bezpečnosti a práva* [online]. 2005. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0184:FIN:CS:PDF>

KREIENBINK, Axel. *From emigration country to immigration country* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung. 2008. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/58607/historical-development>

L

LLAMAS, Manuel. *Auge y desplome del mercado inmobiliario español en cinco gráficos* [online]. Libre Mercado. ©2014. Aktualizováno 17. 1. 2014. [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.libremercado.com/2014-01-17/auge-y-desplome-del-mercado-inmobiliario-espanol-en-cinco-graficos-1276508457/>

M

MABOGUNJE, Akin L. *System Approach to a Theory of Rural-Urban Migration* [online]. Geographical Analysis. 1970. Publikováno 3. 9. 2010. roč. 2, č. 1, s. 1–18 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1538-4632.1970.tb00140.x/pdf>

MARÍA, Rosa. *Integration of Immigrants: A comparison of Moroccan immigrants in Spain with Turkish immigrants in Germany*. Institute Européen des Hautes Études Internationales. 2011. s. 76. Diplomová práce. Vedoucí: Wächter, Matthias a Leunig, Ragnar

MASSEY, Douglas S. a spol. *Theories of International Migration: A Review and Appraisal* [online]. *Population and Development Review*. 1993. roč. 19, č. 3, s. 431–466. [cit. 2013-11-21] Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2938462>

Migration Policy Centre. *Migration Facts Morocco* [online]. MPC, EUI, CARIM. 2013b. [cit. 2014-02-21]. Dostupné z: http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/fact_sheets/Factsheet%20Morocco.pdf

Migration Policy Centre. *MPC – Migration Profile: Morocco* [online]. MPC, EUI, CARIM. 2013a. [cit. 2014-02-14] Dostupné z: http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Morocco.pdf

Ministère Chargé des Marocains Résidant à l'Étranger and Migration Affairs. *Statistics of Moroccans Living Abroad* [online]. 2012. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://en.marocainsdumonde.gov.ma/ministry-in-charge-of-moroccans-living-abroad-and-migration-affairs/statistics-of-moroccans-living-abroad.aspx>

MINUTO DIGITAL. *¿Vinculación entre delincuencia e inmigración? El 32% de los presos en España son inmigrantes* [online]. ©2014. Publikováno 28. 8. 2012. [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <http://www.minutodigital.com/2012/08/28/vinculacion-entre-delincuencia-e-inmigracion-el-32-de-los-presos-en-espana-son-inmigrantes/>

MONOGRAFIAS. *Ciudadanos o intrusos: la opinión pública española ante los inmigrantes* [online]. *Estudio Social*. Nedaťováno. [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: http://www.monografias.com/trabajos32/opinion-publica-espanola-inmigrantes/opinion-publica-espanola-inmigrantes.shtml#_Toc128399018

MOROCCO WORLD NEWS. *Morocco and Spain: First Frictions Since the Return of the PP to Power?* [online]. ©2012. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.morocoworldnews.com/2012/06/44594/morocco-and-spain-first-frictions-since-the-return-of-the-pp-to-power/>

N

NAVAS, Marisol a spol. *Acculturation strategies and attitudes according to the Relative Acculturation Extended Model (RAEM): The perspectives of natives versus immigrants* [online]. *International Journal of Intercultural Relations*. 2007. roč. 31, č. 1., s. 67–86. [cit. 2014-03-07]. DOI:10.1016/j.ijintrel.2006.08.002. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0147176706000617#>

O

- OBSERVATORIO DE CANNÁBICO.** *Tendencias de la represión al cannabis*. [online]. Neuedeno. Publikováno 25. 9. 2013. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://observatoriocannabico.wordpress.com/2013/09/25/tendencias-de-la-represion-al-cannabis/>
- Observatorio de la inmigración marroquí en España.** *Atlas de la inmigración magrebí en España: Atlas 1996* [online]. 1996. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.uam.es/otroscentros/TEIM/Observainmigra/Atlas%201996%20inicio.htm>
- Observatorio de la inmigración marroquí en España.** *Marroquí con permiso de residencia* [online]. Nedatováno. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.uam.es/otroscentros/TEIM/Observainmigra/Espana/espana_regulares.htm
- Observatorio de la inmigración marroquí en España.** *Padrón: Marroquí en España* [online]. 2006. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: http://www.uam.es/otroscentros/TEIM/Observainmigra/Espana/espana_padron2006.htm
- OECD.** *OECD Economic Outlook*. [online]. Neuedeno. ©2013b. roč. 2013, č. 2, s. 1–300 [cit. 2014-03-16]. DOI:10.1787/eco_outlook-v2013-2-en. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-outlook-volume-2013-issue-2__eco_outlook-v2013-2-en#page193
- OECD.** *World Migration in Figures* [online]. United Nations: Population Division. OECD–UNDESA. © 2013a. [cit. 2014-01-17] Dostupné z: <http://www.oecd.org/els/mig/World-Migration-in-Figures.pdf>
- OECD.** *OECD Statistics* [online]. ©2014. [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=9185#>
- OSN.** *Fakta a čísla OSN* [online]. Praha: Informační centrum OSN. ©2005. [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/publikace/fakta-a-cisla-osn/soubory/fakta-a-cisla-osn-kap-7.pdf>

P

- People Movin.** *Migration flows across the Word: Spain* [online]. 2012. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: http://peoplemov.in/#f_ES
- PÉREZ,** Nieves Ortega. *Spain: Forging an Immigration Policy* [online]. Migration Information Source. 2003. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: http://www.unityblueprint.org/_documents/research-and-policy/legalization-in-other-countries/11.Nieves-Spain%20Immigration%20Policy.pdf

PLASSE, Stéphanie. *Ceuta and Melilla revive Spanish-Moroccan dispute* [online]. Afrik News. ©2010. Publikováno 20. 5. 2010. [cit. 2014-03-24]. Dostupné z: <http://www.afrik-news.com/article17668.html>

POP, Valentina. *Spain risks losing EU regional funds* [online]. EUobserver. ©2014. Aktualizováno 15. 7. 2009. [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://euobserver.com/regions/28456>

R

Rada Evropské unie. *Evropská rada: Brusel 15. a 16. prosince 2005: Závěry předsednictví* [online]. 2005. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?!=CS&t=PDF&gc=true&sc=false&f=ST%2015914%202005%20INIT&r=http%3A%2F%2Fregister.consilium.europa.eu%2Fpd%2Fcs%2F05%2Fst15%2Fst15914.cs05.pdf>

Rada Evropské unie. *Stockholmský program – otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je* [online]. 2009. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/t-stockholmsky-program.aspx

RALLO, Juan R. *Los precios de la vivienda y la burbuja inmobiliaria en España* [online]. Observatorio de Coyuntura Económica. Madrid. 2008. [cit. 2014-02-25]. Dostupné z: <http://www.juandemariana.org/pdf/080304burbuja.pdf>

RECINOVÁ, Kristýna. *Nezaměstnanost imigrantů ve Španělsku v době ekonomické krize*. [online]. Praha: Multikuturní centrum. 2009. [cit. 2014-01-24]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/nezamestnanost-imigrantu-ve-spanelsku-v-dobe-ekonomicke-krize>

ROCHA, Inmaculada Marrero. *The Implications of Spanish-Moroccan Governmental Relations for Moroccan Immigrants in Spain: Spanish-Moroccan Governmental Relations and Moroccan Immigrants* [online]. European Journal of Migration and Law. 2005. roč. 7, č. 4, s. 413–434 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=ad635c1d-2d97-4754-9a26-61ea928837e8%40sessionmgr111&hid=127>

S

SABATER, Albert a **DOMINGO**, Andreu. *A New Immigration Regularization Policy: The Settlement Program in Spain* [online]. International Migration Review. 2012. roč. 46, č. 1, s. 191–220 [cit. 2014-02-27]. DOI: 10.1111/j.1747-7379.2012.00884.x. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1747-7379.2012.00884.x/abstract>

SÁNCHEZ, Salvador Cantero. In *La gestión de la seguridad en las sociedades multiétnicas* [online]. Madrid: Instituto de Estudios de Policía. 2001. Vyd. 1. Kap. 7. s. 79–95. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z:

http://books.google.cz/books/about/La_gesti%C3%B3n_de_la_seguridad_en_las_socie.html?id=V2isPAAACAAJ&redir_esc=y

- SERRANO MARTÍNEZ**, José M. *Extranjeros en España: residentes e inmigrantes: Situación presente y perspectivas inmediatas* [online]. *Anales de Historia Contemporánea*. 2006. s. 25–53. [cit. 2014-02-25]. Dostupné z: <http://revistas.um.es/analeshc/article/view/54851>
- SHORT**, Vicky. *Xenophobic attacks on North African immigrants in Spain* [online]. World Socialist website. ©2014. Publikováno 21. 7. 1999. [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <https://www.wsws.org/en/articles/1999/07/spai-j21.html>
- SCHNEIDER**, Friedrich. *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2012: Some New Facts* [online]. Johannes Kepler University of Linz. Institute for the Study of Labor. 2011. [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2012/ShadEcEurope31.pdf>
- SCHNEIDER**, Friedrich. *The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know?* [online]. Johannes Kepler University of Linz. Institute for the Study of Labor. 2012. [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://ftp.iza.org/dp6423.pdf>
- SCHRAMM**, Christophe. *Migration from Egypt, Morocco, and Tunisia Synthesis of Three Case Studies* [online]. Nedatováno. [cit. 2014-02-13]. Dostupné z: http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/SF_background-4.pdf
- SOLANA**, José Julius. In FALCÓN, Carmen Meneses a spol. *La prostitución, una realidad compleja*. Vyd. 1. Madrid: Cáritas Española, ©2007, s. 269. ISBN 978-84-8440-379-1.
- SORINEL**, Cosma. *Immanuel Wallerstein's World System Theory* [online]. Ovidius: University Constanta. 2010. Neuvedeno. [cit. 2014-02-27]. Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=bae9f2ca-90ca-4931-b5d6-6d3430835401%40sessionmgr4003&vid=1&hid=4204>
- SPRINGEROVÁ**, Pavlína. *Západní Sahara – příběh neukončené dekolonizace* [online]. Univerzita Hradec Králové. Kabinet ibero-amerických studií. 2005. [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIASo27.pdf>
- STOJANOV**, Robert a **NOVOSÁK**, Jiří. *Migrace místo pomoci? Remittance a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje* [online]. *Mezinárodní vztahy*. 2008, roč. 43, č. 1, s. 38–77. [cit. 2013-12-03] Dostupné z: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/287>
- SUÁREZ**, Andrés Agudelo, a spol. *Discrimination, work and health in immigrant populations in Spain* [online]. *Social Science & Medicine*. 2009. roč. 68, č. 10, s. 1866–1874. [cit. 2014-03-08]. DOI: 10.1016/j.socscimed.2009.02.046. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953609001415>

T

The World Bank. *Migration and Development Brief: Migration and Remittance Flows: Recent Trends and Outlook, 2013–2016* [online]. 2013. [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1288990760745/MigrationandDevelopmentBrief21.pdf>

U

U.S. DEPARTMENT OF STATE. *International Narcotics Control Strategy Report - Moldova through Singapore*. [online]. © 2013. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2013/vol1/204051.htm#Morocco>

UHLÁŘ, Jan. *Migrace mezi Španělskem a Latinskoamerickými zeměmi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Přírodovědecká fakulta. 2009. s. 74. Bakalářská práce. Vedoucí: RNDr. Miloš Fňukal, PhD.

UN Department of Economic and Social Affairs. *International Migration Report 2013* [online]. United Nations: Population Division. © 2013. [cit. 2014-12-10] Dostupné z: http://esa.un.org/unmigration/documents%5Cworldmigration%5C2013%5CFull_Document_final.pdf

UN Population Fund. *State of World Population: A Passage to Hope: Women and International Migration* [online]. UNFPA. ©2006. [cit. 2014-01-17] Dostupné z: http://www.unfpa.org/swp/2006/pdf/en_sowp06.pdf

UN. *International migration and development: Report of the Secretary-General* [online]. United Nations. General Assembly. 2013. [cit. 2013-12-15] Dostupné z: https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/What-We-Do/docs/SG-report-Intl-Migration-and-Development-2013-A_68_190-EN.pdf

UNODC. *Country profile: Drugs and Crime: Morocco* [online]. United Nations Office on Drugs and Crime. 2003. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: http://www.unodc.org/pdf/egypt/country_profile_morocco.pdf

URIZZA, Carlos Martin. *El impacto de la inmigración en el mercado de trabajo español* [online]. Real Instituto Elcano. 2008. [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/167efc804f0196168b31ef3170baead1/Revista+53+Mayo2008.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=167efc804f0196168b31ef3170baead1>

V

VERDUGO, Richard R. a **SWANSON,** David. *Immigration and its Effects on Demographic Change in Spain* [online]. The Open Demography Journal. 2011. roč. 4, č. neuvedeno, s. 22–33. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.benthamscience.com/open/todemoj/articles/V004/22TODEMOJ.pdf>

W

WARD, Virginia L. *Moroccan Migration to Spain* [online]. Worcester Polytechnic Institute. 2007. [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: <https://www.wpi.edu/Pubs/E-project/Available/E-project-102207-124812/unrestricted/MoroccanMigrationtoSpain.pdf>

WESTBROOK, Rebecca. *Immigration and Crime in Catalonia, Spain: What's the Connection? Towards a Theory on Immigrant Crime* [online]. Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union. 2010. Neuvedeno, č. 10. [cit. 2014-03-20]. DOI: 10.5642/urceu.201001.10. Dostupné z: <http://scholarship.claremont.edu/urceu/vol2010/iss1/10>

Z

ZAPATA-BARRERO, Ricard a **DE WITTE**, Nynke. *Spanish report on migration and multiculturalism discourses* [online]. A European Approach to Multicultural Citizenship. 2006. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: http://www.upf.edu/gritim/_pdf/griip-emilie_wp1.pdf

ZAPATA-BARRERO, Ricard a **DE WITTE**, Nynke. *The Spanish Governance of EU borders: Normative Questions* [online]. Mediterranean Politics. 2007. roč. 12, č. 1, s. 85–90 [cit. 2014-02-14]. DOI: 10.1080/13629390601136863. Dostupné z: http://dcpis.upf.edu/~ricard-zapata/~ricard-zapata/griip-spanish_governance_of_eu_borders.pdf